

รายงานการศึกษา

เรื่อง

สถาปนา บัญหาและแนวทางพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

บุญเรือง เข็มมทอง

เป็งศรี อิงคินันท์

นฤมล กิจไพศาลวัฒนา

สถาบันวิจัยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จฬ.
7 15
008639

เสนอต่อ ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมษายน 2533

รายงานการศึกษา
เรื่อง

สถานการณ์ ปัญหาและแนวทางพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

บุญเรือง   เนียมหอม
เปล่งศรี   อิงคนินันท์
นฤมล   กิจไพศาลรัตนา

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ   คุปรัตน์
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์   พุ่มวิเศษ
ผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการ

เสนอต่อ ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมษายน 2533

คำนำ

โครงการศึกษาเรื่อง "สถานภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาห้องสมุด
ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เป็นโครงการของฝ่ายวิชาการ สำนักงาน
อธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งมีความต้องการข้อมูลทางด้านสถานภาพและ
ปัญหาของห้องสมุดในสภาพปัจจุบัน พร้อมกับแนวทางการพัฒนาห้องสมุด เพื่อใช้ประกอบ
การตัดสินใจในการแก้ปัญหา และพัฒนาระบบห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะผู้ศึกษาได้แนวคิดในการศึกษาและแนวคิดในการพัฒนาระบบห้องสมุด
ในอนาคต ตลอดจนคำแนะนำที่เป็นประโยชน์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ
คุปรัตน์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการนี้ และได้ข้อมูล
ความคิดเห็น คำแนะนำจากรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ คุ้มวิเศษ ผู้อำนวยการ
การสถาบันวิทยบริการ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการอีกท่านหนึ่ง คณะผู้ศึกษาจึงขอขอบ
พระคุณที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่านเป็นอย่างสูงที่ได้ให้การสนับสนุนและช่วยเหลืออย่างดียิ่ง
และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งต่อฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติ
ทุนสนับสนุนการศึกษานี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นได้รับความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ห้อง
สมุดคณะ/สถาบัน หัวหน้าหน่วยงานในหอสมุดกลาง เลขานุการสถาบันวิทยบริการ
และคุณมารศรี ศิวรักษ์ บรรณารักษ์ห้องสมุดธนาคารกรุงเทพ คณะผู้ศึกษาจึงขอ
ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ และ
ให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี

สำหรับผลการศึกษา ที่ได้จากรายงานนี้มีข้อจำกัดในด้านข้อมูลที่ศึกษา
ซึ่งยังไม่ครอบคลุมถึงห้องสมุดภาควิชา ศูนย์ สถาบัน และโครงการ ในส่วนของ
สถาบันวิทยบริการมิได้เก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ บรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ ทั้ง
หมด อย่างไรก็ตาม ข้อมูลพื้นฐานและข้อค้นพบต่างๆ ทำให้ทราบสถานภาพและปัญหา
ที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหา และแนวทางการพัฒนาห้องสมุดมีความ
หลากหลายมีทั้งสนับสนุน และขัดแย้งกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นทางเลือกหลายๆ แนวทาง
สำหรับคัดเลือกให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้ในเชิงบริหาร และการปฏิบัติ และ
เพื่อเป็นข้อพิจารณาสำหรับการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดต่อไป

บุญเรือง เนียมหอม

เปล่งศรี อิงคินันท์

นฤมล กิจไพศาลวัฒนา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทที่	
1 บทนำ	
ปัญหา ที่มา และเหตุผล	1
วัตถุประสงค์	3
วิธีการศึกษา	3
ขอบเขตของการศึกษา	3
ข้อจำกัดของการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
3 สถานภาพและปัญหาของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัย	18
4 แนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	62
สรุปปัญหาของห้องสมุด	62
ศักยภาพและความพร้อมของห้องสมุด	64
เป้าหมายของห้องสมุดในอนาคต	67
แนวทางการพัฒนาห้องสมุด	71
5 สรุปและข้อเสนอแนะ	85
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	99

๕ สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.	จำนวนพื้นที่และที่นั่งของห้องสมุด	25
2.	จำนวนหนังสือและวารสาร	28
3.	ปริมาณผู้ใช้ห้องสมุดและหนังสือที่ยืม	38
4.	จำนวนบุคลากร	44
5.	อัตราส่วนระหว่างบุคลากรกับจำนวนหนังสือและนิติต	45
6.	จำนวนไมโครคอมพิวเตอร์และระเบียบของฐานข้อมูล	53
7.	จำนวนระเบียบฐานข้อมูล	54
8.	งบประมาณสิ่งพิมพ์ปีงบประมาณ 2532	58

เลขหมู่ กศ ๑15
เลขทะเบียน 008639
วัน, เดือน, ปี 14 ก.พ. 39

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหา ที่มา และเหตุผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีห้องสมุดจำนวนไม่ต่ำกว่า 19 แห่ง ประกอบด้วย หอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ ห้องสมุดภาควิชา และห้องสมุดสถาบันต่าง ๆ การมีห้องสมุดกระจุกกระจายจำนวนมากทำให้ห้องสมุดสามารถจัดหาทรัพยากรให้บริการความรู้เฉพาะสาขาได้ตรงกับความต้องการของแต่ละคณะและสถาบันมากขึ้น และอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าแก่อาจารย์และนิสิตในแต่ละสาขาวิชาได้รวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามการดำเนินงานอย่างอิสระของแต่ละห้องสมุด ก็ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของทรัพยากรสิ่งพิมพ์และความซ้ำซ้อนของงานเทคนิคห้องสมุด ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่าย การจัดดำเนินการห้องสมุดขาดเป้าหมายร่วมกัน จึงเป็นผลเสียต่อการพัฒนาห้องสมุดโดยส่วนรวม ด้วยเหตุนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงแต่งตั้งกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัยขึ้นในปี พ.ศ. 2520 เพื่อให้ห้องสมุดต่าง ๆ ประสานงานกันใกล้ชิดขึ้น และทำให้การพัฒนาห้องสมุดเป็นไปในทิศทางเดียวกันสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย

การดำเนินงานห้องสมุดภายใต้การประสานงานของคณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย ทำให้ห้องสมุดต่าง ๆ ร่วมมือกันทำงานและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุดระดับอุดมศึกษา ภายใต้การประสานงานของสถาบันวิทยบริการ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ห้องสมุดประหยัดเวลาและแรงงานในการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนกัน เช่น การทำตราขนิวารสาร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานบริการของห้องสมุดโดยส่วนรวมยังไม่เอื้อต่อการผลิตบัณฑิตตามปณิธานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เน้นให้บัณฑิตมีวิจรรย์ญาณไม่รู้และมีความเป็นผู้นำยิ่งขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2530 ที่ประชุมผู้บริหารระดับสูงมีมติเห็นพ้องกันว่ามหาวิทยาลัยจะต้องจัดประชุมสัมมนาบรรณารักษ์ของคณะและสถาบันวิทยบริการโดยเร่งด่วน เพื่อปรึกษาหาทางร่วมมือกันในการพัฒนาระบบการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการประสานงานบุคลากร งบประมาณ และกำหนดเวลาการให้บริการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้การให้บริการจะต้องสอดคล้องหรือสนองต่อการผลิตบัณฑิต ("MONTIEN DECLARATION" 2530)

จากมติดังกล่าวมีผลให้เกิดโครงการสัมมนาบรรณารักษ์สถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะ และ สถาบันขึ้นในปีเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรคเสนอต่อผู้บริหารมหาวิทยาลัย (การสัมมนา "บทบาทของห้องสมุดต่อการ เรียนการสอนเพื่อให้นิสิตคิดเป็นและแก้ปัญหาได้" 2530) และในปี พ.ศ. 2531 ได้มีการสัมมนาผู้บริหารระดับสูงเพื่อหาแนวทางการพัฒนาห้องสมุด โดยพิจารณา จากข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการสัมมนากลุ่มบรรณารักษ์ ผลการสัมมนา ได้ขอ เสนอแนะเกี่ยวกับเรื่อง โครงสร้างสายงาน ภาระหน้าที่ การสร้างข่ายงาน การจัดทำแผนพัฒนา การพัฒนาเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์สำหรับห้องสมุด การ พัฒนาบุคลากร และงบประมาณ (สรุปผลการสัมมนาเรื่อง "แนวทางการพัฒนาห้อง สมุดของมหาวิทยาลัย" 2531)

ผลการสัมมนาของผู้บริหารระดับสูง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคใหม่
ความจำเป็นในการพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุด และได้อนุมัติเงินปีงบประมาณ
2532 จำนวน 3,179,900 บาท เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์สำหรับ
ห้องสมุดคณะและสถาบันรวมทั้งการพัฒนาคณาจารย์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ("โครง
การพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" 2531) นับเป็นก้าวแรก
ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้นำความคิดไปสู่การปฏิบัติงานการสร้างข่ายงานห้อง
สมุด โดยใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพใน
การให้บริการทางวิชาการ ลดความซ้ำซ้อนในการจัดหาทรัพยากร ประหยัด
ทรัพยากรในการจัดการและให้บริการ

อย่างไรก็ตามระบบห้องสมุดโดยส่วนรวมยังคงประสบปัญหาพื้นฐานเดิมคือ
ปัญหาด้านบุคลากร งบประมาณและทรัพยากรสิ่งพิมพ์ ซึ่งมีผลกระทบต่องานบริการที่
ยังไม่สอดคล้องหรือสนองต่อการผลิตบัณฑิตตามปณิธานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และไม่สามารถขยายหรือเพิ่มภาระงานบริการเพื่อสนองการค้นคว้า วิจัย และ
ให้บริการทางวิชาการแก่สังคมตามเป้าหมายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงสมควรที่จะศึกษาสภาพ และปัญหาของห้อง
สมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ปัญหาและความต้องการใน
แง่มุมต่าง ๆ ที่ชัดเจน ได้รู้ถึงศักยภาพของห้องสมุดในปัจจุบัน และศึกษาแนว
ทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดได้
ถูกต้อง และตรงกับความต้องการของมหาวิทยาลัยและจะเป็นประโยชน์ต่อการ

บริหารการจัดการงานบริการทางวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. เสนอแนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร รายงานการประชุม สัมมนา งานวิจัย บทความ รายงาน วิทยานิพนธ์ และสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
2. ออกแบบสอบถามสำหรับบันทึกข้อมูล และส่งแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากห้องสมุด ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พร้อมกับสัมภาษณ์บรรณารักษ์และผู้บริหาร เพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถาม
3. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร
4. สรุปผลการศึกษา และพิมพ์รายงาน โดยนำเสนอข้อค้นพบที่สำคัญ แบ่งเป็น 2 บท คือ
  - บทที่ 3 สถานภาพและปัญหาของห้องสมุด ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้ จากบรรณารักษ์ และจากเอกสาร รายงานของห้องสมุด
  - บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาห้องสมุด เป็นข้อเสนอแนะของคณะผู้ศึกษาซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้ได้แนวทางเลือกที่มีพื้นฐานมาจากกรอบแนวคิดของผู้บริหาร รายงานทางวิชาการ สภาพสังคมยุคข้อมูล สารสนเทศ และสอดคล้องกับปัญหา สถานภาพ และ ศักยภาพของห้องสมุดในปัจจุบัน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาสถานภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาห้องสมุดครั้งนี้ศึกษา เฉพาะหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะ และห้องสมุดสถาบันในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมจำนวน 19 แห่ง ดังมีรายชื่อต่อไปนี้ (อักษรย่อในวง

เลือกใช้สำหรับอธิบายในแผนภูมิต่างๆ ในบทที่ 3)

1. หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ (หก.)
2. ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ (วท.)
3. ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ (วศ.)
4. ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ (พศ.)
5. ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ (ภส.)
6. ห้องสมุดคณะทันตแพทยศาสตร์ (ทต.)
7. ห้องสมุดสัตวแพทยศาสตร์ (สพ.)
8. ห้องสมุดสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ (สว.)
9. ห้องสมุดสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม (สส.)
10. ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ (รศ.)
11. ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ (นต.)
12. ห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี (พณ.)
13. ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ (ศศ.)
14. ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ (คศ.)
15. ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์ (นท.)
16. ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ (อษ.)
17. ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (สถ.)
18. ห้องสมุดสถาบันภาษา (สภ.)
19. ห้องสมุดสถาบันประชากรศาสตร์ (สป.)

ข้อจำกัดของการศึกษา

ห้องสมุดที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะ 14 แห่ง ห้องสมุดสถาบัน 4 แห่ง รวม 19 แห่ง โดยไม่รวมห้องสมุดภาควิชาในคณะอักษรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์และไม่รวมห้องสมุดคณะ สถาบัน ศูนย์ โครงการอีก 10 แห่ง คือ

1. คณะศิลปกรรมศาสตร์
2. สถาบันเอเชียศึกษา
3. สถาบันธุรกิจพาณิชยนาวิ

4. สถาบันบริการคอมพิวเตอร์
5. สถาบันไทยศึกษา
6. สถาบันบัณฑิตธุรกิจศึนทร์
7. ศูนย์เครื่องมือวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
8. โครงการจัดตั้งวิทยาลัยปิโตรเลียม และปิโตรเคมี
9. โครงการอเมริกันศึกษา
10. โครงการแคนาดาศึกษา

ห้องสมุดดังกล่าวนี้ยังไม่มีรูปแบบการดำเนินงานตามมาตรฐานสากล ไม่มีบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ หรือบุคลากรที่ได้รับการศึกษาทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์หรือสารนิเทศศาสตร์ ยกเว้นสถาบันธุรกิจพาณิชย์นาวีกาลังริ เริ่มดำเนินงานตามรูปแบบของห้องสมุดที่แท้จริง และสถาบันบัณฑิตธุรกิจศึนทร์ เป็นห้องสมุดที่มีรูปแบบตามมาตรฐานสากล แต่ลักษณะงานของสถาบันแตกต่างไปจากระบบราชการ การรวบรวมสถิติข้อมูลด้านต่าง ๆ จากห้องสมุดดังกล่าวจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยากและใช้เวลานาน หรือข้อมูลแตกต่างไปจากระบบห้องสมุดในระบบราชการ หากนำมาวิเคราะห์ร่วมกันจะได้ภาพรวมที่ไม่ตรง ฉะนั้นการศึกษาคั้งนี้จึงไม่รวมห้องสมุดดังกล่าว และจำกัดเฉพาะห้องสมุด 19 แห่งโดยศึกษาเฉพาะข้อมูลในปัจจุบันเท่านั้น

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จำกัดเฉพาะหัวหน้างานและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องโดยตรง ไม่ได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ พนักงานหรือบรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานตามฝ่ายต่าง ๆ ฉะนั้นข้อมูลที่ได้จึงมีข้อจำกัดและไม่สามารถบ่งชี้สถานภาพ และปัญหาที่ละเอียดลึกซึ้งโดยเฉพาะในหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสถานภาพ ศักยภาพและปัญหาของห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ได้กรอบแนวคิดและแนวทางปฏิบัติในการปรับปรุงและพัฒนาห้องสมุดในอนาคต
3. เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารเพื่อกำหนดนโยบายและดำเนินการงานบริการทางวิชาการ

ในเรื่องระบบห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีการศึกษาในด้านต่าง ๆ กันมานานแล้วไม่ว่าจะเป็นการศึกษาด้านโครงสร้างการบริหาร ลักษณะการบริการ จำนวนทรัพยากร และด้านอาคารสถานที่โดยมีทั้งการจัดการประชุม สัมมนา การศึกษาวิจัย รวมถึงการศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา พอสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งน่าจะได้นำมาพิจารณา ดังนี้

1. ด้านการบริหารและโครงสร้างห้องสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ทำการศึกษามี 19 แห่ง ทั้งนี้ไม่รวมห้องสมุดศูนย์ โครงการ สถาบันบางแห่ง และห้องสมุดภาควิชาในคณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะอักษรศาสตร์ ห้องสมุดคณะ/สถาบัน แต่ละแห่งขึ้นตรงกับคณะ/สถาบันที่ตนสังกัด จากรายงานการวิจัยสถาบันเรื่องสถานภาพของห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย ดร.ทองอินทร์ วงศ์โสธร และคณะ (2523) ทำให้ทราบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 อาจารย์สุกิจ นิมมานเหมินทร์ ซึ่งขณะนั้นเป็นบรรณารักษ์หอสมุดกลางของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมาเลขาธิการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะเป็นบรรณารักษ์หอสมุดกลางโดยตำแหน่งด้วย (ถ้าจะเทียบตำแหน่งเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบันจะเท่ากับ รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร)

เดิมทีหอสมุดกลางเป็นงานแผนกหนึ่ง สังกัดสำนักเลขาธิการต่อมาเมื่อ 1 ตุลาคม 2516 ได้ย้ายหอสมุดกลางไปสังกัดอยู่ในสายงานของรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ จนกระทั่ง 17 พฤษภาคม 2521 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันวิทยบริการขึ้น โดยรวมหอสมุดกลาง หน่วยโสตทัศนศึกษากลางและศูนย์เอกสารประเทศไทย เข้าเป็นหน่วยงานเดียวกัน

ในปี พ.ศ. 2521 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัยขึ้น โดยมีรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการเป็นประธานกรรมการ มีกรรมการอีก 8 ท่าน มีผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการเป็นกรรมการและเลขานุการ และมีบุคลากรของสถาบันวิทยบริการเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการอีก 1

ตำแหน่ง

ในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการปรับปรุงคณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัยใหม่เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของชื่อคณะกรรมการ ดังนั้นจึงให้บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ/สถาบัน รวมทั้งสิ้น 14 แห่ง เป็นกรรมการ โดยมีบรรณารักษ์หอสมุดกลางเป็นประธานกรรมการและมีบุคลากรสถาบันวิทยบริการอีก 2 คน เป็นกรรมการและเลขานุการกับกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการมีวาระ 1 ปี แต่ก็ได้มีการเสนอให้แต่งตั้งติดต่อกันมาจนถึง พ.ศ. 2528 จึงได้มีการเสนอให้แต่งตั้งหัวหน้าศูนย์เอกสารประเทศไทย เข้ามาร่วมเป็นกรรมการ และพ.ศ. 2530 จึงได้แต่งตั้งให้หัวหน้าศูนย์โสตกลางมาเป็นกรรมการอีกท่านหนึ่ง

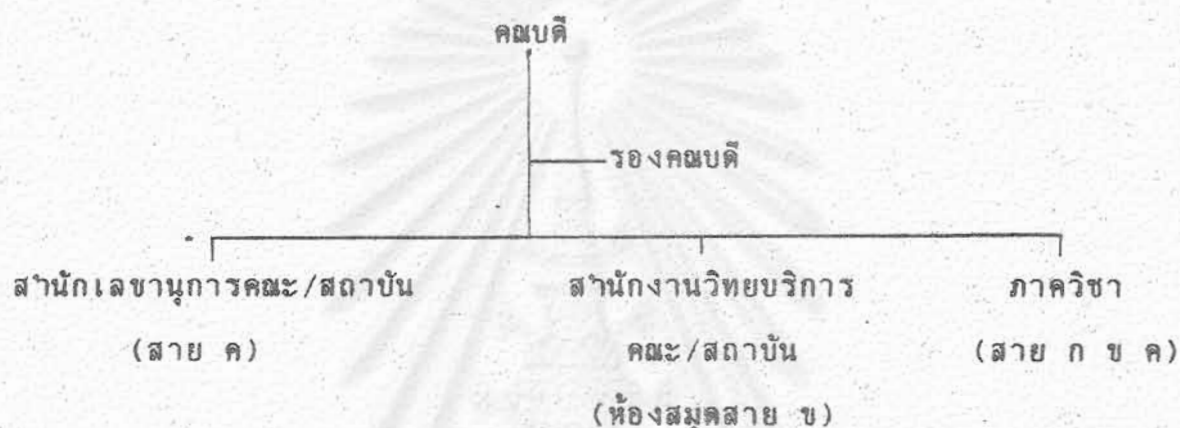
ห้องสมุดคณะ/สถาบัน ทุกแห่งยังคงขึ้นตรงกับคณะและสถาบัน อยู่เช่นเดิม แต่มีความร่วมมือในรูปของกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย รูปแบบของการบริหารหน่วยงานเป็น แบบประสานงานกัน (co-ordinated system) โดยที่โครงสร้างของห้องสมุดภายในมหาวิทยาลัยเป็นแบบกระจายอำนาจ (Decentralization)

ผลจากการสัมมนาเรื่อง "บทบาทของห้องสมุดต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาคิดเป็นและแก้ปัญหาได้" (2530) มีข้อสรุปและข้อเสนอให้มีการสร้างข่ายงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเห็นสมควรให้ห้องสมุดคณะ/สถาบันที่สาขาวิชาใกล้เคียงกันมีการประสานงานเฉพาะกลุ่ม จัดเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและกลุ่มวิทยาศาสตร์ชีวภาพ โดยมีสถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์กลางประสานงาน (แสดงในแผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบโครงสร้างการบริหารงานของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และยังมีข้อเสนอแนะในส่วนที่เป็นโครงสร้างสายงานห้องสมุดคณะ/สถาบัน จาก การสัมมนาคราวเดียวกันว่า ควรขึ้นตรงกับคณบดี (แผนภูมิที่ 2) โดยให้เหตุผลว่า บุคลากรห้องสมุดส่วนใหญ่อยู่ในสาย ข ถ้าต้องขึ้นอยู่กับสำนักงานเลขานุการ ซึ่งเป็นบุคลากรสาย ค ซึ่งไม่ใช่สายวิชาการ จะเป็นอุปสรรคอย่างมากในการพัฒนา วิชาการของคณะ/สถาบันและของมหาวิทยาลัยโดยรวม

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างสายงานของห้องสมุดคณะ/สถาบัน

2. บุคลากร

นับแต่มีการจัดตั้งสถาบันวิทยบริการเป็นต้นมา ตำแหน่งบุคลากร ห้องสมุดคณะ/สถาบันที่ได้รับอัตราใหม่ อัตราจะถูกจัดให้สังกัดที่สถาบันวิทยบริการทั้งสิ้น แต่ให้ตัวไปปฏิบัติงานยังคณะ/สถาบัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ประการสำคัญ เรื่องขวัญกำลังใจของบุคลากรห้องสมุด มีการสำรวจ วิจัย ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรห้องสมุดทั้งในระดับวิชาชีพ และเจ้าหน้าที่ทั่วไป เช่น

จากการสำรวจความพึงพอใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในหอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ/สถาบันต่าง ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของเสาวนีย์ นุชนาถนนท์ (2526) พบว่าเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความพึงพอใจระดับค่อนข้างต่ำ คือ ความก้าวหน้าในการทำงาน นโยบายการปฏิบัติงานในห้องสมุด และความมี

มนุษย์สัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่หอสมุดกลาง มีความพึงพอใจในปัจจัยเดียว คือ เพื่อนร่วมงาน ปัจจัยที่เจ้าหน้าที่หอสมุดคณะ/สถาบัน มีความพึงพอใจในการทำงานค่อนข้างสูงคือ การบริการสังคม และความสำเร็จในการทำงาน ส่วนปัจจัยที่มีความพึงพอใจในลักษณะค่อนข้างต่ำคือ ความก้าวหน้าในการทำงานและค่าตอบแทน ผลการวิจัย พบว่าความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน

ในปีเดียวกัน เปล่งศรี อิงคนินันท์ (2526) ได้ศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยใช้ทฤษฎีแรงจูงใจของ เฮิร์ซเชอเบอร์ก 10 ปัจจัย พบว่าปัจจัยที่บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐมีความพึงพอใจมากมี 7 ปัจจัย คือ ความสำเร็จในการทำงาน ลักษณะงานที่ปฏิบัติ ความรับผิดชอบ นโยบายและการบริหารงาน ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน ความมั่นคงในงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ปัจจัยที่มีความพึงพอใจน้อยมี 3 ปัจจัยคือ การได้รับการยอมรับนับถือ ความก้าวหน้า และเงินเดือน

จากรายงานการสัมมนาเรื่อง "การประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย : ปัญหาและข้อเสนอแนะ" (คณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย, 2521) กล่าวถึงปัญหาบุคลากรห้องสมุดบางคณะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า ขึ้นกับสำนักงานเลขานุการคณะ คงมีแต่หัวหน้าบรรณารักษ์เท่านั้นที่ขึ้นต่อคณบดี ทำให้เกิดปัญหาในการพิจารณาความคิดความชอบของบุคลากรในความดูแลของหัวหน้าบรรณารักษ์ ได้มีข้อเสนอแนะจากการสัมมนาคราวนั้น เสนอให้จัดตั้งห้องสมุดเป็นหน่วยงานหนึ่งในคณะที่ขึ้นตรงต่อคณบดี บุคลากรทั้งหมดให้สังกัดในหน่วยงานห้องสมุดและอยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของหัวหน้าบรรณารักษ์ ซึ่งขึ้นตรงต่อคณบดีอีกที่หนึ่ง

ส่วนเรื่องโครงสร้างของห้องสมุด และสายการบังคับบัญชาของบุคลากรห้องสมุดนั้น บางสถาบันได้รวมบุคลากรห้องสมุดคณะ/สถาบัน ไปสังกัดสำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมา จากการสัมภาษณ์บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะของมหาวิทยาลัยดังกล่าว พบว่า เมื่อมีการรวมตำแหน่งไปขึ้นสำนักแล้วได้มีการออกกฎระเบียบใหม่ สำหรับบุคลากรห้องสมุดทั้งหมดของมหาวิทยาลัยให้ถือปฏิบัติ เช่นในเรื่องการขอลาป่วย ลาพักร้อน และการเข้าร่วมสัมมนา ไปประชุม ฯลฯ

โดยให้ขอผ่านไปให้ผู้อำนวยความสะดวกโดยตรง ในเรื่องนี้ก่อให้เกิดปัญหาความไม่สะดวกด้วยประการต่าง ๆ มากมาย ความไม่เข้าใจกันตามมาโยงไปถึงปัญหาอื่น ๆ ในงานห้องสมุดอีกหลายงานเป็นข้ออ้างของกรณีความล่าช้าอีก ขณะนี้(พ.ศ.2532) บางคณะ/สถาบัน เริ่มขออ่านจากวารพิจารณาอนุมัติให้บุคลากรห้องสมุดซึ่งปฏิบัติงานยังคณะ/สถาบันของตนไปดำเนินการใดที่คณะ/สถาบันเห็นสมควรได้โดยไม่ต้องรออนุมัติจากสำนักหอสมุด

3. การบริการ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการบริการสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยบรรณารักษ์หัวหน้างานบริการได้จัดให้มีการศึกษาผู้ใช้ห้องสมุด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้ผู้ใช้งานห้องสมุดเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของห้องสมุด รู้จักการใช้ห้องสมุดได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักสิทธิ และ หน้าที่ของตนเองในการใช้ประโยชน์ตลอดจนระเบียบวินัย และมารยาทในการใช้ห้องสมุด และเป็นการกระตุ้นให้มีผู้ใช้ห้องสมุดมากขึ้น สำหรับการบริการของสถาบันนั้น จัดให้มีการปฐมนิเทศในเรื่องห้องสมุด การนำชมห้องสมุด การบรรยาย การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ และมีการสอนการใช้ห้องสมุดระยะสั้นๆ ประมาณ 5-20 นาที ให้แก่นิสิตใหม่ระดับปริญญาตรี โท และ เอก (อมรรัตน์ ศรีสุรภานนท์ : 2531)

นอกจากนี้ยังจัดให้มีบริการอื่นๆ ที่น่าสนใจอีก จากการศึกษาของ อุไร วุฒิวิทย์การ (2528) พบว่า หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดให้มีบริการยืมระหว่างห้องสมุดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาหนังสือ เอกสาร และวัสดุเพื่อการศึกษาอื่น ๆ ที่ห้องสมุดไม่มีมาให้บริการแก่ผู้ใช้เมื่อต้องการด้วยความสะดวกรวดเร็ว และช่วยให้การใช้หนังสือ เอกสารและวัสดุเพื่อการศึกษาของห้องสมุดเป็นไปโดยกว้างขวางและคุ้มค่ายิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นการประหยัดเวลา ค่าใช้จ่ายของห้องสมุดโดยที่ห้องสมุดไม่จำเป็นต้องซื้อสิ่งพิมพ์ที่มีผู้ใช้น้อย

ฉพิศร กฤตติกากุล (2521) พบว่าจำนวนเล่มของหนังสือที่ห้องสมุดให้ยืมน้อยเกินไป ระยะเวลาในการให้ยืมนิสิตเห็นว่า เป็นปัญหาเพียงปานกลาง แต่มีนิสิตอีกหลายแผนกวิชาเห็นว่า เป็นปัญหามาก ส่วนเรื่องบัตรรายการ เช่น ไม่มีบัตรให้ใช้ ข้อความไม่ชัดเจน เรียงไว้สับสน มีแต่บัตรไม่มีหนังสือ นิสิตส่วนใหญ่เห็น

ว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง

ในด้านบริการจ่าย-รับของหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งแก้วตา จันทรวรรภา (2527) ได้ทำการศึกษาและพบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อบริการจ่าย-รับในระดับกลางและระดับน้อย และคาดหวังที่จะให้มีการปรับปรุงบริการด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น บริการหนังสือจอง การจัดหนังสือใหม่ กำหนดกลไกในการควบคุมหนังสือทุกเล่มอย่างรัดกุม เพื่อให้บุคลากรของงานบริการจ่าย-รับ สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับหนังสือที่ผู้ใช้ต้องการได้ ตลอดจนตรวจตราการเรียงหนังสือบนชั้นให้ถูกต้อง และดูแลให้มีสภาพดีไม่ชำรุด และเพิ่มที่นั่งอ่านให้เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้หอสมุดกลาง

สำหรับในด้านบริการตอบคำถามของหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ ทิพวรรณ กาลกฤษณ์ (2527) ได้ทำการศึกษากลุ่มผู้ใช้ที่เป็นอาจารย์ในคณะต่างๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่พึงพอใจต่อการให้บริการตอบคำถามและเห็นว่า เป็นบริการที่เป็นประโยชน์มากต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ต้องการให้หอสมุดกลางจัดบริการค้นหาและรวบรวมข้อสนเทศเพื่อการวิจัย และทำสำเนาหน้าสารบัญวารสารทางวิชาการฉบับล่าสุดส่งไปตามภาควิชาและคณะ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของธิดา โพธิ์ทุกขณะ (2514) ที่พบว่า นิสิตและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีความต้องการให้ห้องสมุดจัดบริการช่วยค้นคว้า เช่น รวบรวมบรรณานุกรม หลังจากจัดให้มีครรชนีสำหรับให้ความสะดวกในการค้นคว้า นอกจากนี้ยังต้องการให้ขยายเวลาในการให้บริการตอบคำถามช่วยการค้นคว้าเพิ่มขึ้น ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กรรณิการ์ สุธรรมเมธา (2524) ซึ่งพบว่า นักศึกษาดังกล่าวต้องการให้ขยายเวลาในการให้บริการเพิ่มมากขึ้น สำหรับอาจารย์ต้องการให้ห้องสมุดจัดบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า โดยจัดหาหนังสืออ้างอิงเฉพาะวิชาเพิ่มขึ้น จัดเนื้อที่สำหรับการค้นคว้าเป็นสัดส่วน

จากการศึกษาของ ยุพิน จันทรเจริณสิน (2522) เรื่องการให้บริการของห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศแก่อาจารย์ผู้สอนภาษาอังกฤษให้มหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่าบริการที่จัดเสนอแก่อาจารย์นั้นไม่เพียงพอกับความต้องการ มีเพียงห้องสมุดสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้นที่ทำบรรณานุกรมหนังสือใหม่ประจำเดือน และเวียนหน้าสารบัญวารสารให้คณาจารย์ในสถาบัน และเป็นแห่งเดียวที่มีบรรณารักษ์วิชาชีพทำหน้าที่รับผิดชอบงานห้องสมุด สำหรับปัญหาในการ

ใช้บริการ และ ทรัพยากรห้องสมุด คือ จำนวนหนังสือ และ วารสารไม่เพียงพอ วารสารที่มีก็ไม่มีประโยชน์ต่อการอ้างอิง ปัญหาสำคัญที่ห้องสมุดประสบ คือ การจัด หมู่หนังสือไม่เหมาะสม ทำให้หยิบหนังสือยาก

สุนีย์ น้อยจันทร์ (2523) ได้ศึกษาความต้องการในการใช้ บริการห้องสมุดของอาจารย์ และนิสิต นักศึกษา คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา- วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับผู้ใช้คณะ เภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต้องการให้ห้องสมุดจัดบริการของถ่ายสำเนา บทความวารสารจากต่างประเทศ จัดทำบรรณนิบบทความวารสารภาษาไทยในหัวข้อที่ น่าสนใจ และจัดให้มีอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุไว้ให้ยืม

4. ทรัพยากรสิ่งพิมพ์

เรื่องทรัพยากรห้องสมุด จากการศึกษาของ ฉิมมา สวัสดิ์สรรพ (2522) พบว่า ทรัพยากรห้องสมุดที่คณาจารย์ส่วนใหญ่มักจะใช้ประกอบการสอน และ เพิ่มพูน ความรู้ คือ หนังสืออ้างอิง หนังสือทั่วไปและวารสารภาษาต่างประเทศ ทรัพยากร ห้องสมุดที่ใช้ประกอบการสอนน้อยมากคือ โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์ คณาจารย์มีความ เห็นว่า ห้องสมุดจัดหาหนังสืออ้างอิงภาษาต่างประเทศไว้ในระดับปานกลาง และ ทรัพยากรที่มีอยู่น้อย คือ หนังสือภาษาไทย สิ่งพิมพ์รัฐบาล สิ่งพิมพ์จุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย จุลสารและกฤตภาค ส่วนทรัพยากรห้องสมุดที่ไม่เพียงพอ แต่ต้องการ ใช้ประกอบการสอนคือ โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์ ปัญหาในการใช้ทรัพยากรห้องสมุด ส่วนใหญ่ได้แก่ หนังสือที่ต้องการมีน้อยฉบับ หนังสืออ้างอิงเก่า ล้าสมัย ห้องสมุด คณะไม่มีวิทยานิพนธ์ของสถาบันอื่นๆ วารสารที่ต้องการมีไม่ครบทุกฉบับ ห้องสมุดมี หนังสือพิมพ์แต่ละชื่อเรื่องน้อยฉบับ ไม่มีคู่มือช่วยค้นเรื่องที่ต้องการจากเอกสารต่างๆ และห้องสมุดไม่มีโสตทัศนวัสดุ

ในด้านทรัพยากรประเภทสิ่งพิมพ์ จากการศึกษาปริมาณหนังสือภาษาอังกฤษ และหนังสือภาษาไทย ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยวรลักษณ์ ชุมสาย ณ อยุธยา (2524) พบว่า หนังสือทางด้านสังคมศาสตร์ที่มีในหอสมุดกลาง ร้อยละ 49.12 มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนหนังสือด้านมนุษยศาสตร์ร้อยละ 53.16 มีคุณภาพ อยู่ในเกณฑ์ดี

ในด้านวารสาร จากการศึกษาของ สุนันท์ งานโคกกรวด (2529)

พบว่าในการใช้วารสารที่หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ พบว่าผู้ใช้ร้อยละ 43.96 เห็นว่ามีวารสารที่ต้องการไม่ครบทุกฉบับ ทำให้ผู้ใช้ประสบความล้มเหลวในการใช้วารสาร และร้อยละ 54.36 เห็นว่าวารสารมีจำนวนไม่เพียงพอ โดยพบว่าเมื่อต้องใช้อีกมีผู้ใช้ขอยืม และในประเด็นปัญหาที่ได้มีการสอบถามผู้ใช้ถึง วิธีการแก้ปัญหาพบว่ามีจำนวนถึงร้อยละ 10.74 ต้องซื้อหาด้วยตนเอง ร้อยละ 28.86 ไปใช้ห้องสมุดอื่น และผู้ใช้ร้อยละ 24.50 ไม่กลับมาค้นอีก

ในด้านการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัยนั้น จีระ อินทโกสม (2524) พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการยืมระหว่างห้องสมุด และบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าโดยทางโทรศัพท์ ห้องสมุดส่วนใหญ่มีความร่วมมือกันระหว่างห้องสมุดคณะและหอสมุดกลาง ในสถาบันเดียวกัน และเป็นส่วนน้อยที่มีความร่วมมือกับห้องสมุดต่างสถาบัน

ระยะเวลาเปิดทำการของห้องสมุด จากการศึกษาของ ฌพิศร กฤตติกากุล (2521) พบว่าการบริการของห้องสมุดที่เป็นปัญหามากคือ เวลาเปิดทำการน้อยเกินไป รวมไปถึงห้องสมุดที่ไม่เปิดบริการนอกเวลาด้วย

5. อาคารสถานที่

ห้องสมุดส่วนใหญ่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังประสบปัญหาด้านที่นั่งอ่านไม่เพียงพอ หลายคณะประสบกับปัญหาพื้นที่ห้องสมุดไม่สามารถขยายได้อีก และเกือบทุกห้องสมุดคณะ/สถาบัน ที่ไม่ได้วางแผนหรือออกแบบล่วงหน้าที่จะให้พื้นที่ส่วนนั้นเป็นห้องสมุด ยกเว้น คณะแพทยศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ จากรายงานการสัมมนาเรื่อง "การประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย ปัญหาและข้อเสนอแนะ" (คณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัย) มีข้อสรุปปัญหาในเรื่องอาคารสถานที่คือ จำนวนที่นั่งของนิสิตควรเป็น 1 ใน 3 ของจำนวนนิสิตในคณะนั้น ๆ

พื้นที่สำหรับบุคลากรห้องสมุด ควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ หลายห้องสมุดบุคลากรมีพื้นที่ในการทำงานไม่เพียงพอ

สภาพแวดล้อมทั่วไปของห้องสมุดยังเป็นปัญหาอยู่มาก เช่น ห้องสมุด

อยู่ใกล้กับถนนใหญ่ เกิดเสียงรบกวนจากยานพาหนะตลอดเวลา หรือตั้งใกล้โรงครัว
โรงอาหาร บางคณะอยู่ติดกับห้องเรียนก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้ใช้ห้องสมุด

ปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้โดย กำหนดให้ เรื่องห้องสมุดมีความ
สำคัญเสมือนห้องทดลองสำหรับนิสิตเช่นกัน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงมาตรฐานของห้องสมุด
มหาวิทยาลัยเป็นเกณฑ์

6. งบประมาณ

แหล่งเงินที่ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางได้รับโดยปกติจะ
มี 2 แหล่ง คือ

1. งบประมาณแผ่นดิน ที่คณะ/สถาบันจัดสรรไว้
2. เงินบำรุงห้องสมุดและค่าหน่วยกิต ที่ได้รับจัดสรรจากมหาวิทยาลัย

บางคณะอาจมีแหล่งเงินเพิ่มเติมคือได้จากบัณฑิตวิทยาลัยด้วย แต่ก็น้อย
มาก สำหรับเงินรายหัวนิสิตจากมหาวิทยาลัยที่มอบให้คณะ/สถาบันและหอสมุดกลาง
มีจำนวนต่ำมาก ในขณะที่ราคานหนังสือ วารสารเพิ่มขึ้นสูงมาก จากการสัมมนาการ
ประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย (2521) มีข้อเสนอแนะในเรื่องงบ-
ประมาณนี้ ดังนี้

1. บรรณารักษ์ควรมีส่วนในการเสนองบประมาณร่วมกับกรรมการ
งบประมาณ ของคณะ/สถาบัน

2. เงินซื้อหนังสือของบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งผ่านทางแผนกวิชาต่าง ๆ
ที่ประชุมเสนอว่าควรรำหนังสือมาเก็บรวมไว้ที่ห้องสมุดคณะ เพื่อความสะดวกในการ
ให้บริการ

3. ขอให้ฝ่ายวิชาการ แจ้งให้การเงินของคณะทราบว่า เงินที่ห้อง
สมุดพึงได้จากแหล่งต่าง ๆ นั้นขอให้จัดไว้เพื่อซื้อหนังสือ สิ่งพิมพ์เท่านั้น

จากสัมมนาเรื่อง "บทบาทของห้องสมุดต่อการเรียนการสอนเพื่อ
ให้นักนิสิตคิดเป็นและแก้ปัญหาได้" (2530) ในเรื่องงบประมาณสำหรับห้องสมุดมีข้อ
สรุปจากการสัมมนาดังนี้

1. งบประมาณจากบัณฑิตวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัยควรจัดสรรงบ
ประมาณค่าหนังสือและวารสารให้แก่ห้องสมุดคณะ/สถาบันโดยตรง โดยแยกออก
จากเงินอื่นใดที่บัณฑิตวิทยาลัยจัดสรรให้แก่ภาควิชา ทั้งนี้เนื่องจากการจัดสรรงบ-

ประมาณของบัณฑิตวิทยาลัยในปัจจุบัน ไม่เอื้อต่อการบริหารงานห้องสมุดคณะ/สถาบัน โดยรวม และเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงทรัพยากรนั้น ๆ

2. คณะ/สถาบัน ควรให้ห้องสมุดได้รับทราบแนวทางบริหารและจัดสรรงบประมาณที่ห้องสมุดจะได้รับให้แน่นอนแต่ละปี เพื่อให้ห้องสมุดจะได้ใช้ข้อมูลนั้นวางแผนจัดหาทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3. คณะ/สถาบัน ควรจัดสรรงบประมาณให้ห้องสมุดอย่างครบถ้วนตามที่มหาวิทยาลัยจัดสรรให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าบำรุงห้องสมุดและค่าหน่วยกิต

4. มหาวิทยาลัย ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมให้ได้สัดส่วนต่อการขยายตัวทางวิชาการ เช่น แยกการจัดเก็บค่าบำรุงห้องสมุดจากนิสิตบัณฑิตวิทยาลัยออกอย่างชัดเจน การเพิ่มสัดส่วนเงินค่าหน่วยกิต ระดับปริญญาตรีหรือพิจารณาเพิ่มจากเงินผลประโยชน์ของคณะ/สถาบันและของมหาวิทยาลัย

5. ฝ่ายวิชาการ ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนห้องสมุดคณะ/สถาบัน ในด้านคอมพิวเตอร์ ในแผนพัฒนาวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ ระยะที่ 3 (2533-2535) ของฝ่ายวิชาการ เพื่อให้ห้องสมุดได้มีวัสดุอุปกรณ์เพื่อรองรับการบริการพื้นฐานได้ดังนี้

ก. ไมโครคอมพิวเตอร์ พร้อมเครื่องพิมพ์

ข. เทอร์มินัล เฉพาะสำหรับห้องสมุด เพื่อใช้สำหรับสร้างข่ายงาน

ค. โทรศัพท์สายตรงเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและความรวดเร็วในการให้บริการ

ง. เครื่องโทรสาร (Facsimile) เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยกับห้องสมุดที่สถาบันวิทยบริการ

7. การบริหารและการจัดการ

ในด้านการบริหารการจัดการ จากการศึกษาของ สุประวีณา วัชรระกูล (2527) พบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่งรวมทั้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดทำรายงานประจำปีไว้ เพื่อเป็นบันทึกข้อเท็จจริงของการดำเนินงานห้องสมุด รายงานความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน และ เป็นหลักในการประเมินผลงาน รวมทั้งได้นำรายงานประจำปีไปใช้ในการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงงานให้มากที่สุด ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่ง รวมทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เห็นความ

สำคัญของการเก็บสถิติ เพื่อให้ผู้บริหารสถาบันและผู้บริหารห้องสมุดตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของสถิติของห้องสมุด โดยกำหนดให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้เก็บสถิติ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการเสนอขอบุคลากร งบประมาณ และประกอบการพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงงานห้องสมุด และรายงานความก้าวหน้าของกิจการห้องสมุดให้ผู้บริหารทราบ

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นในด้านปัญหาและสภาพต่างๆ ของห้องสมุดในจุฬาฯ นั้น ขณะนี้ปัญหาบางประการได้รับการแก้ไข จนสำเร็จลุล่วงได้ผลเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะปัญหาด้านบริการที่สามารถแก้ไขได้โดยไม่กระทบกระเทือนโครงสร้างการบริหารหรือการดำเนินงานอื่นๆ เช่น ระยะเวลาเปิดทำการของห้องสมุด จากการศึกษาของ ฌพิศร กฤตติกากุล (2521) พบว่า ระยะเวลาเปิดทำการของห้องสมุดน้อยเกินไป และห้องสมุดคณะบางแห่งไม่เปิดบริการนอกเวลาราชการด้วย ขณะนี้ปัญหานี้ได้รับการแก้ไขแล้ว โดยสถาบันวิทยบริการ และห้องสมุดหลายคณะ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ขยายเวลาการให้บริการเพิ่มขึ้นจากเดิม (ตามรายละเอียดในแผนภูมิที่ 8 หน้า 34)

นอกจากนี้ยังมีบริการอื่นๆ ที่ผู้ใช้ต้องการให้เพิ่มขึ้น จากการศึกษาของ ทิพวรรณ กาลกฤษณ์ (2527) และธิดา โพธิ์พุกคณะ (2514) พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ต้องการให้หอสมุดกลางจัดบริการค้นหาและรวบรวมข้อสนเทศเพื่อการวิจัย รวมทั้งสำเนาหน้าสารบัญวารสารทางวิชาการฉบับล่าสุด ส่งไปตามภาควิชาและคณะ ขณะนี้ทางงานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีบริการรวบรวมบรรณานุกรมเพื่อการค้นคว้าวิจัยสำหรับอาจารย์ โดยไม่เสียค่าบริการ สำหรับนิสิตได้มีการให้บริการค้นข้อสนเทศจากฐานข้อมูลสำเร็จรูป เช่น CD-ROM หรือฐาน DIALOG ตามความต้องการเฉพาะหัวข้อ โดยเสียค่าบริการตามที่ทางหอสมุดกลางกำหนดไว้ ส่วนบริการทำสำเนาหน้าสารบัญวารสารทางวิชาการฉบับล่าสุด ส่งไปยังภาควิชาและคณะนั้น งานวารสารและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง หอสมุดกลางจุฬาฯ ได้จัดส่งไปให้ภาควิชาต่างๆ ตามที่ต้องการ ภายหลังจากที่ได้มีการสำรวจว่า ภาควิชาใดต้องการสำเนาสารบัญวารสารรายชื่อใดบ้าง พร้อมทั้งคิดค่าบริการด้วยตามจำนวนรายชื่อวารสารที่จัดส่งไปให้ สำหรับเวลาในการให้บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้า ทางหอ

สมุดกลางจัดให้มีบรรณารักษ์ให้บริการตอบคำถาม ระหว่างเวลา 8.00-19.00 น.
และหลังจากนั้นจนกระทั่งเวลา 21.00 น. มีเจ้าหน้าที่ให้บริการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

สถานภาพและปัญหาของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีการศึกษาสถานภาพและปัญหาของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ/สถาบัน จำนวน 18 แห่ง และสัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายของหอสมุดกลางและเลขานุการสถาบันวิทยบริการ นอกจากนี้ได้ศึกษาเอกสารสิ่งพิมพ์ รายงานประจำปีของห้องสมุด ประกอบด้วย ข้อมูลที่ได้นำมาจำแนก วิเคราะห์ และนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 8 หัวข้อ คือ

1. โครงสร้าง และการบริหารห้องสมุด
2. อาคารสถานที่
3. ทรัพยากรสิ่งพิมพ์
4. งานบริการ
5. งานเทคนิค
6. บุคลากร
7. เทคโนโลยีสารสนเทศและข่ายงานห้องสมุด
8. งบประมาณ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

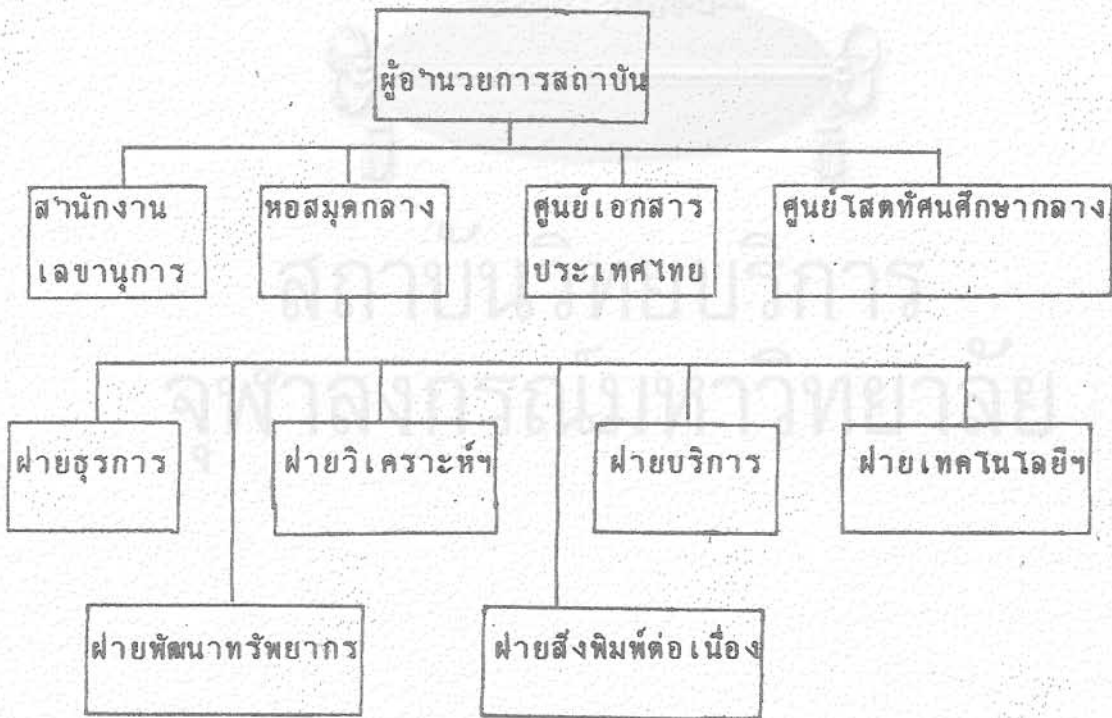
โครงสร้าง และการบริหารห้องสมุด

ห้องสมุดคณะ/สถาบัน ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีสายงานการบังคับบัญชาขึ้นตรงกับคณะและสถาบัน และมีความร่วมมือประสานงานกันในรูปของคณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย โดยมีสถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์ประสานงาน แต่รูปแบบการบริหารและโครงสร้างของระบบห้องสมุดยังคงเป็นแบบกระจายอำนาจ สถาบันวิทยบริการไม่มีอำนาจในการบริหารและการจัดการห้องสมุดคณะ/สถาบัน อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทำให้ห้องสมุดสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล สารสนเทศซึ่งกันและกันได้สะดวก รวดเร็ว ประหยัดงบประมาณ แรงงาน และ เวลา ในการจัดดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นปัจจัยที่สร้างความเปลี่ยนแปลงของระบบห้องสมุดโดยห้องสมุดมีการรวมตัวกันเป็นข่ายงาน 3 กลุ่มคือ ห้องสมุดสังคมศาสตร์

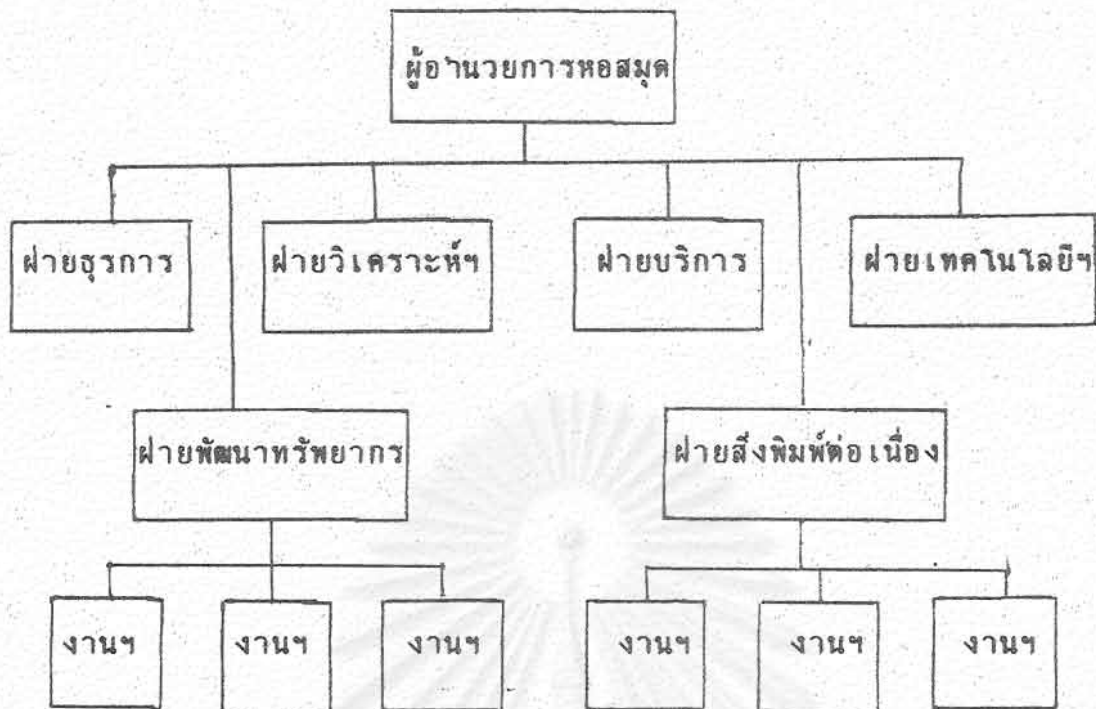
และมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดกลุ่มวิทยาศาสตร์ชีวภาพ และห้องสมุดกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีสถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์ประสานงานของข่ายงาน เป้าหมายสำคัญของข่ายงานคือ ร่วมกันสร้างฐานข้อมูลของกลุ่มสาขาวิชาทั้ง 3 กลุ่ม และให้บริการข้อมูลร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลดความซ้ำซ้อนของสิ่งพิมพ์ ประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อ ประหยัดเวลาและแรงงานในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด

สำหรับโครงสร้างการบริหารงานของสถาบันวิทยบริการแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย คือ สำนักงานเลขานุการ หอสมุดกลาง ศูนย์เอกสารประเทศไทย และศูนย์สารสนเทศศึกษากลาง ในอดีตหอสมุดกลางเป็นองค์กรอิสระ มีเลขาธิการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์อยู่ระยะหนึ่ง การบริหารงานขึ้นตรงต่อผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย ในปัจจุบัน บรรณารักษ์หอสมุดกลางเป็นเพียงหัวหน้าหน่วยงานขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการซึ่งดูแลกิจการทั้ง 4 ฝ่าย จึงอุทิศเวลาดูแลงานห้องสมุดได้ไม่เต็มที่ ความสำคัญและความเด่นของหอสมุดกลางจึงลดลงมาก ทั้งที่มีภาระงานมาก และมีบุคลากรมากที่สุดในสถาบัน เมื่อเปรียบเทียบกับสำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยต่างๆ จะเห็นความแตกต่างกันดังแผนภูมิที่ 3 และ 4

แผนภูมิที่ 3 การแบ่งสายงานของหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ

แผนภูมิที่ 4 การแบ่งสายงานของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยอื่น ๆ

จากแผนภูมิเปรียบเทียบขององค์กรทั้งสอง บรรณารักษ์หอสมุดกลาง อยู่ในระดับเดียวกับหัวหน้าฝ่าย ของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ (เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น) ส่วนหัวหน้าหอสมุดในมหาวิทยาลัยอื่น อยู่ในระดับผู้อำนวยการ

หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ควรจัดเป็นองค์กรในระดับเทียบเท่า "กอง" ตามมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ของทบวงมหาวิทยาลัย แต่กลับเป็นหน่วยงานในระดับ "ฝ่าย" สำหรับหน่วยงานย่อยของหอสมุดกลาง ที่เรียกว่า "ฝ่าย" เช่น ฝ่ายพัฒนาทรัพยากร ตามหลักการจัดองค์กรจะจัดอยู่ในระดับ "งาน" และทบวงมหาวิทยาลัยก็จัดเป็นระดับ "งาน" เท่านั้น แม้ว่าหอสมุดกลางจะตั้งชื่อเป็น "ฝ่าย" ก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะงานในระดับเดียวกันกับงานของหอสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ จะเห็นความเหลื่อมล้ำชัดเจน ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และการขยายอิตรากาลังในอนาคตได้

สำหรับห้องสมุดคณะ/สถาบัน แม้ว่าการดำเนินงานจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของฝ่ายวิชาการของคณะ/สถาบันเป็นส่วนใหญ่ แต่ในทางนิติบัญญัติหอสมุดจัดอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสำนักงานเลขานุการคณะ งานห้องสมุดเป็นงานบริการทางวิชาการ บุคลากรจัดอยู่ในสาย ข แต่รูปแบบโครงสร้างหน่วยงานอยู่

ภายใต้เลขานุการคณะซึ่งอยู่ในสาย ค ทำให้เกิดความล้าสมัย และมีอัตราค้าง
จำกัด ไม่สามารถขยายงานได้

นอกจากนี้ บางคณะมีห้องสมุดภาควิชาซึ่งมีการบริหารการจัดการเป็น
อิสระไม่ขึ้นกับห้องสมุดคณะ ได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และ
คณะวิศวกรรมศาสตร์ และในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเกิดห้องสมุดภาควิชามากขึ้น
เนื่องจากภาควิชาได้รับเงินอุดหนุนค่าวัสดุการศึกษาจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อจัดซื้อ
หนังสือ วารสาร และวัสดุการศึกษาต่าง ๆ บางคณะภาควิชาสั่งซื้อหนังสือ วารสาร
และส่งให้ห้องสมุดคณะ บางคณะภาควิชาเก็บสิ่งพิมพ์ไว้เอง และตั้งห้องสมุดภาควิชา
ขึ้น

ในขณะที่โครงสร้างของระบบห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็น
รูปแบบกระจายอำนาจ คณะและสถาบันมีอำนาจในการบริหารงานห้องสมุดคณะ/
สถาบัน แต่ทบวงมหาวิทยาลัยพยายามรวมอัตราบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดไว้
ภายใต้สถาบันวิทยบริการ ซึ่งเป็นระบบรวมอำนาจ การจัดระบบห้องสมุดของ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงขัดกับนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นผลเสียต่อ
ระบบห้องสมุดโดยส่วนรวม และทำให้บุคลากรห้องสมุดคณะ/สถาบัน รู้สึกสับสน
และไม่แน่ใจผลกระทบในอนาคต

ปัญหาการบริหาร และโครงสร้างของระบบห้องสมุด

จากสถานการณ์ของระบบการบริหาร และโครงสร้างของห้องสมุดภายใน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้เกิดปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาจากการบริหารและโครงสร้างของสถาบันวิทยบริการ
  - 1.1 บรรณารักษ์หอสมุดกลางไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการบริหารงาน
และเกิดวิกฤตการณ์ขาดบรรณารักษ์หอสมุดกลาง เพราะไม่มีผู้ใดต้องการรับตำแหน่ง
  - 1.2 บรรณารักษ์เกิดความรู้สึกเหลื่อมล้ำระหว่างหอสมุดหลวงกับ
สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยอื่น
  - 1.3 บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่เสียขวัญกำลังใจ เนื่องจากมี
ภาระงานมาก ระยะเวลาเปิดให้บริการยาว ในขณะที่หน่วยงานอื่นภายใน
สถาบันวิทยบริการมีภาระงานที่น้อยกว่า

1.4 การบริหารงาน ผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการไม่ใช้ผู้อำนวยการหอสมุดกลาง จึงมีเวลาปฏิบัติงานให้กับงานห้องสมุดได้ไม่เต็มที่ เพราะจะต้องดูแลงานของศูนย์โสตทัศนศึกษากลาง ศูนย์เอกสารประเทศไทย และสำนักงานเลขานุการ

2. ปัญหาการบริหารและโครงสร้างของห้องสมุดคณะ

2.1 บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ ซึ่งจัดอยู่สาย ข มีความรับผิดชอบงานช่วยวิชาการ ต้องขนขวายหาความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลาให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าของระบบสารสนเทศ บรรณารักษ์สามารถเลื่อนระดับได้สูงกว่าเลขานุการคณะ แต่ห้องสมุดอยู่ภายใต้สำนักงานเลขานุการคณะซึ่งเป็นสาย ค และลักษณะงานแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สายการบังคับบัญชาดังกล่าวจึงไม่ถูกต้องและมีผลต่อขวัญกำลังใจของบรรณารักษ์ นอกจากนี้ทำให้การปฏิบัติงานมีขั้นตอนมาก งานล่าช้าไม่คล่องตัว

2.2 อัตรากำลังบุคลากรมีจำนวนจำกัด การเพิ่มขยายอัตราทำไม่ได้ จึงไม่สามารถจัดดำเนินการห้องสมุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ห้องสมุดภาควิชาเป็นอิสระไม่ขึ้นกับห้องสมุดคณะ ทำให้การดำเนินงาน และการจัดบริการมีรูปแบบวิธีการแตกต่างกัน ขาดมาตรฐานร่วมกัน และเป็นปัญหาต่อการจัดสรรงบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้สิ่งพิมพ์ที่ห้องสมุดภาควิชามีอยู่ให้บริการค่อนข้างจำกัดเฉพาะผู้ใช้บางกลุ่มเท่านั้น ไม่เกิดประโยชน์แก่นิสิตส่วนรวมของคณะ

3. ปัญหาระบบห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1 นโยบายการรวมอำนาจของทบวงมหาวิทยาลัยขัดกับรูปแบบการบริหารของห้องสมุดคณะ/สถาบัน ซึ่งจะต้องอาศัยอำนาจและความช่วยเหลือของผู้บริหารของคณะและสถาบัน ในการพัฒนาให้ห้องสมุดมีขีดความสามารถสูงสุด เช่น การหาแหล่งเงินทุนพัฒนาห้องสมุด ถ้าหากมีการรวมอำนาจที่แท้จริงไปอยู่ภายใต้สถาบันวิทยบริการ คณะ/สถาบันก็จะยกภาระ ความรับผิดชอบให้สถาบันวิทยบริการจัดการทั้งหมด และคณะ/สถาบันอาจจะไม่มีความจำเป็นในการหาเงินทุนสนับสนุนห้องสมุดต่อไป ทำให้ห้องสมุดคณะด้อยประสิทธิภาพ ไม่สามารถจัดหาสิ่งพิมพ์

และให้บริการนิสิตได้ดี เช่น เค็ม

3.2 การจัดระบบห้องสมุดแบบกระจายอำนาจของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็เป็นผลเสียต่อช่างงานห้องสมุด เนื่องจากผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการไม่มีอำนาจในการจัดการควบคุมดูแลห้องสมุดคณะ/สถาบัน ทำให้การพัฒนาช่างงานล่าช้า รวมทั้งการพัฒนาระบบงานต่าง ๆ ขาดเป้าหมายร่วมกัน และการกระจายอำนาจทำให้การทำงานซ้ำซ้อนกัน เช่น การจัดซื้อ การวิเคราะห์สารนิเทศ และทำบัตรรายการ ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ แรงงาน และเวลา

อาคารสถานที่

จากตารางที่ 1 พื้นที่รวมของห้องสมุดคณะ/สถาบัน มีทั้งสิ้นประมาณ 16,255 ตารางเมตร เป็นพื้นที่ของหอสมุดกลาง 5,589 ตารางเมตร ห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จำนวน 6,384 ตารางเมตร และสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ชีวภาพ 4,286 ตารางเมตร ห้องสมุดคณะที่มีพื้นที่มากที่สุดคือ คณะแพทยศาสตร์ จำนวน 1,747 ตารางเมตร รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ 1,424 ตารางเมตร และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ 1,209 ตารางเมตร

เมื่อพิจารณาตามกลุ่มสาขาวิชาพบว่า ในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์มีพื้นที่มากที่สุด 1424 ตารางเมตร รองลงมาคือห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ และ ห้องสมุดคณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี มีพื้นที่ 1209 ตารางเมตร และ 1092 ตารางเมตรตามลำดับ ส่วนห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์มีพื้นที่มากที่สุด 1747 ตารางเมตร รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ มีพื้นที่ 825 ตารางเมตร และ 696 ตารางเมตร ตามลำดับ

สำหรับที่นั่งอ่านของห้องสมุดคณะ/สถาบันและหอสมุดกลาง มีจำนวนรวม 4179 ที่นั่งหรือร้อยละ 22.32 ของจำนวนนิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีจำนวนต่ำกว่ามาตรฐานห้องสมุดของทบวงมหาวิทยาลัย ที่กำหนดให้มีที่นั่งร้อยละ 20 ของนิสิตระดับปริญญาตรี (2771 ที่นั่ง) และร้อยละ 35 ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา (1701 ที่นั่ง) ฉะนั้นตามมาตรฐานควรมีที่นั่งสำหรับนิสิตจำนวน 4472 ที่นั่ง

ในอนาคตเมื่อขยายพื้นที่ของสถาบันวิทยบริการ หอสมุดกลางจะมีที่นั่งเพิ่มขึ้น ซึ่ง คาดว่าจะมีจำนวนสูงกว่ามาตรฐาน

ห้องสมุดคณะ/สถาบัน สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีที่นั่งรวม 1674 ที่นั่ง สาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีที่นั่งรวม 1278 ที่นั่ง ห้องสมุดที่มีที่นั่งมากที่สุดคือ ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ 480 ที่ รongลงมาคือ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ และห้องสมุดแพทยศาสตร์ มีที่นั่ง 359 และ 301 ที่ตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างจำนวนที่นั่ง และจำนวนนิสิตของแต่ละคณะโดยหาค่าร้อยละพบว่า คณะเศรษฐศาสตร์ มีที่นั่งมากที่สุดคือ ร้อยละ 30.05 ของจำนวนนิสิต รongลงมาคือ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ ร้อยละ 24.23 และห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ร้อยละ 20.69 ส่วนห้องสมุดที่มีที่นั่งในอัตราส่วนที่น้อยมากคือ ห้องสมุดคณะทันตแพทยศาสตร์ ร้อยละ 4.89 ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์ ร้อยละ 7.84 ห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ร้อยละ 9.82 และห้องสมุด คณะสัตวแพทยศาสตร์ ร้อยละ 9.98 ของจำนวนนิสิต

สำหรับอาคารสถานที่ ของสถาบันวิทยบริการมีพื้นที่รวม 8,454.75 ตารางเมตร ประกอบด้วย หอสมุดกลางจำนวน 5,588.70 ตารางเมตร ศูนย์เอกสารประเทศไทย 305.60 ตารางเมตร ศูนย์โสตทัศนศึกษากลาง 451 ตารางเมตร ทางติดต่อหรือพื้นที่สัญจร 2,109.45 ตารางเมตร หรือ ร้อยละ 23 ของพื้นที่ทั้งหมด ตามโครงการสร้างอาคารในระยะแรก ลักษณะอาคาร สามารถจัดที่นั่งได้ 2,500 ที่ และเก็บหนังสือได้ 500,000 เล่ม แต่จากการใช้ ประโยชน์จากพื้นที่จริง สามารถจัดที่นั่งได้เพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนที่ประมาณการไว้ ตามแผน

ในด้านเครื่องอำนวยความสะดวกพบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่ติดตั้งเครื่อง ปรับอากาศ ในสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ห้องสมุด 6 แห่งใน 7 แห่ง ติดเครื่องปรับอากาศทุกห้อง มีเพียงห้องสมุดคณะสัตวแพทย- ศาสตร์เท่านั้นที่ติดเครื่องปรับอากาศเพียงบางห้อง ส่วนสาขาสังคมศาสตร์และมนุษย ศาสตร์มีห้องสมุดจำนวน 5 แห่ง ติดเครื่องปรับอากาศทุกห้อง 3 แห่งติดเครื่อง ปรับอากาศเพียงกึ่งหนึ่ง และห้องสมุด 2 แห่ง ไม่มีเครื่องปรับอากาศเลยคือ ห้อง สมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งเป็นห้องสมุดที่

มีพื้นที่ จำนวนที่นึ่ง และจำนวนนิสิตค่อนข้างมาก

ตารางที่ 1 จำนวนพื้นที่ และที่นึ่งของห้องสมุด

ลำดับ	ห้องสมุด	จำนวนพื้นที่ (ตารางเมตร)	จำนวนที่นึ่ง	ที่นึ่งเป็นร้อยละ ของจำนวนนิสิต
1	วิทยาศาสตร์	825	288	17.31
2	วิศวกรรมศาสตร์	696	480	17.64
3	แพทยศาสตร์	1747	301	24.23
4	เภสัชศาสตร์	450	99	10.86
5	ทันตแพทยศาสตร์	279	30	4.89
6	สัตวแพทยศาสตร์	180	40	9.98
7	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ การแพทย์	49	14	-
8	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม รวมสาขาวิทยาศาสตร์ฯ	60	26	-
9	รัฐศาสตร์	587	251	20.69
10	นิติศาสตร์	521	200	18.23
11	พาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี	1092	250	9.82
12	เศรษฐศาสตร์	630	165	30.05
13	ครุศาสตร์	1424	359	13.37
14	นิเทศศาสตร์	227	50	7.84
15	อักษรศาสตร์	1209	250	19.85
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	460	96	15.00
17	สถาบันภาษา	154	28	-
18	สถาบันประชากรศาสตร์ รวมสาขาสังคมศาสตร์ฯ	80	25	-
19	หอสมุดกลาง	5589	1227	-
	รวมทั้งหมด	16,259	4179	22.32

ปัญหาด้านอาคารสถานที่

1. อาคารหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ การออกแบบอาคารมีรูปทรงเด่น มีทางเดินกว้างขวาง ห้องโถงกว้าง มีพื้นที่สีเขียวเกือบครึ่งหนึ่งของหอสมุดกลาง มีปีกมุมซึ่งแปลกตาและดูสวยงาม แต่ลักษณะอาคารดังกล่าวไม่เหมาะกับห้องสมุดเท่าที่ควร พื้นที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ การจัดห้องเฉพาะสิ่งพิมพ์ การจัดชั้น การจัดที่นั่งอ่านทำได้ค่อนข้างลำบาก และสามารถจัดที่นั่งได้เพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนที่ประมาณการไว้ตามแผนการสร้างอาคาร

2. ห้องสมุดคณะ/สถาบัน ส่วนใหญ่คับแคบมีพื้นที่ไม่เพียงพอ และห้องสมุดทุกแห่งมีจำนวนที่นั่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ/สถาบันส่วนใหญ่ต้องการพื้นที่และที่นั่งเพิ่มเติม ทั้งนี้เพราะจำนวนหนังสือ ชั้นหนังสือเพิ่มขึ้นทุกปี พื้นที่นั่งอ่านสำหรับนิสิตจึงลดลง ในอนาคตจะมีปัญหามาก โดยเฉพาะห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์และคณะนิติศาสตร์

3. ห้องสมุดคณะ/สถาบัน บางแห่งไม่มีห้องทำงานสำหรับบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ได้แก่ ห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะนิติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ ทำให้การทำงานบางอย่างรบกวนสมาธิของผู้อ่าน เช่น งานพิมพ์ติด หรือแม้แต่ในหอสมุดกลาง งานพิมพ์จากเครื่องคอมพิวเตอร์ก็ไม่อยู่ในห้องเก็บเสียง

4. ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มีห้องซึ่งอยู่ห่างกันคนละชั้น เป็นอุปสรรคต่อการดูแลและจัดบริการ

5. ในเรื่องการอ่านยืมความสะดวกมีห้องสมุดเพียง 2 แห่งเท่านั้นที่ไม่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศคือ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะอักษรศาสตร์ ห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีอยู่ในระหว่างการปรับปรุงขยายพื้นที่ คาดว่าจะติดตั้งเครื่องปรับอากาศได้ในไม่ช้า ส่วนห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์เป็นตึกเก่า เพดานสูงมาก หากติดตั้งเครื่องปรับอากาศจะต้องใช้งบประมาณสูง ถ้าลดเพดานลงมากก็จะทำให้สูญเสียความมั่งคั่งงามของสถานที่

ทรัพยากรสิ่งพิมพ์

ทรัพยากรห้องสมุดที่สำคัญคือ สิ่งพิมพ์ได้แก่ หนังสือ วารสารและ เอกสารต่าง ๆ ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลาง มีจำนวนหนังสือรวมทั้งสิ้น 709,882 เล่ม ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานของห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ทบวงกำหนด เกณฑ์ขั้นต่ำให้ห้องสมุดจัดหนังสือสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรีคนละ 50 เล่ม ระดับบัณฑิตศึกษาคนละ 75 เล่ม

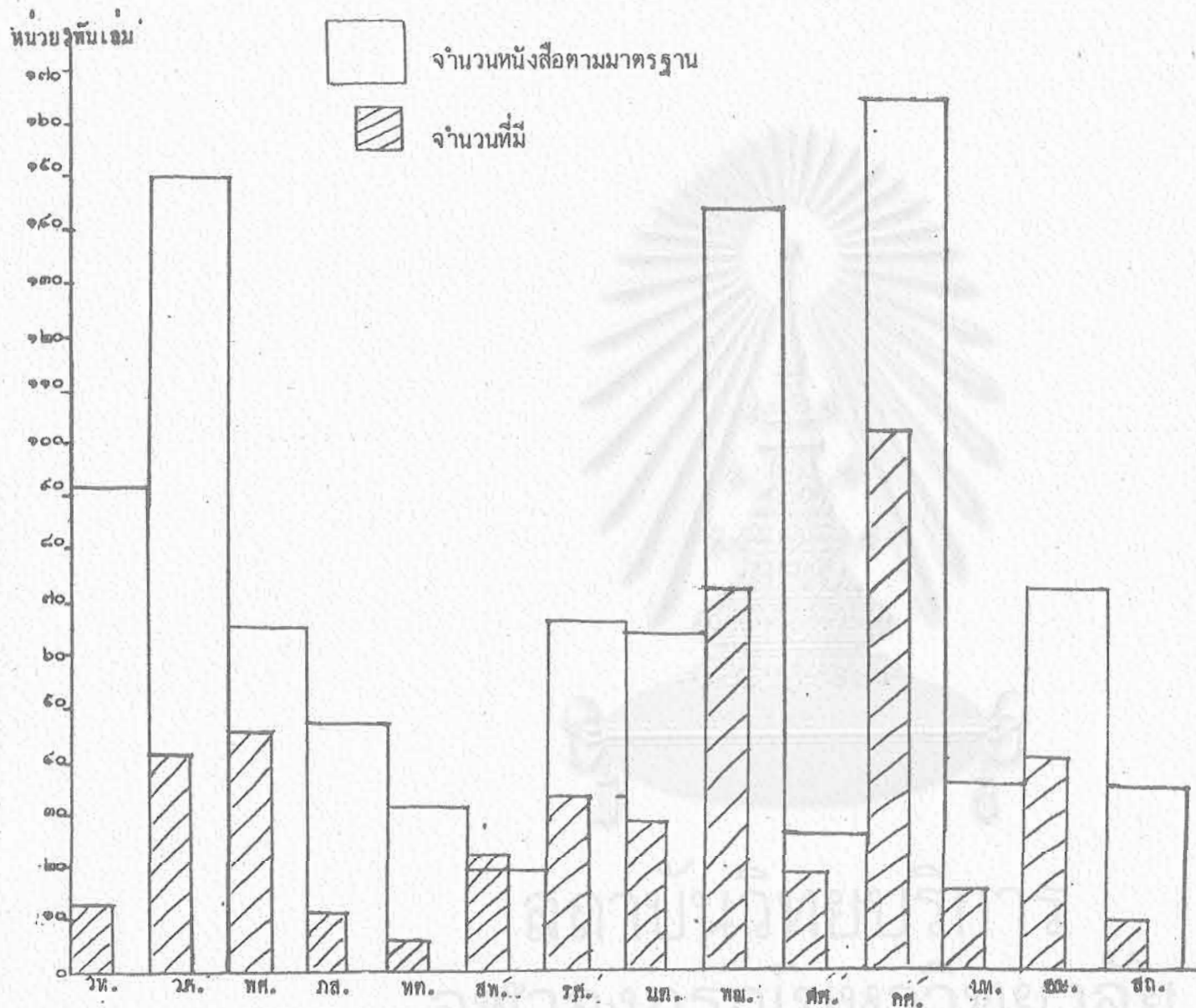
ตามมาตรฐานดังกล่าว ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องมีหนังสือสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี 692,850 เล่ม และระดับบัณฑิตศึกษา 364,575 เล่ม รวมทั้งสิ้น 1,057,425 เล่ม ถ้าจะเพิ่มจำนวนให้ได้ตามมาตรฐานโดยใช้ อัตราการเพิ่มขึ้นแต่ละปีในสภาพปัจจุบัน จะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 13 ปี

จากตารางที่ 2 แผนภูมิที่ 5 แผนภูมิที่ 6 และแผนภูมิที่ 7 ห้องสมุด คณะครุศาสตร์มีหนังสือมากที่สุด ในบรรดาห้องสมุดคณะ รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ และห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามสาขาหลัก 2 สาขา คือ สาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ชีวภาพ และสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ พบว่า สาขาวิทยาศาสตร์ฯ มีหนังสือรวม 149,270 เล่ม ต่ำกว่ามาตรฐานมาก (มาตรฐาน 408,007 เล่ม) ห้องสมุดสาขานี้มีอัตราการเพิ่มหนังสือปีละ 3429 เล่ม ถ้าต้องการเพิ่มจำนวนหนังสือให้ได้ตามมาตรฐาน โดยใช้อัตราการเพิ่มใน สภาพปัจจุบัน จะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 75 ปี แต่ภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง มูลค่าหนังสือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 10 ต่อปี อัตราการเพิ่มหนังสือแต่ละปีจะลดลง ฉะนั้นอาจจะต้องใช้เวลายาวนานเป็นศตวรรษจึงได้มาตรฐาน แต่การศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มิได้ใช้หนังสือเป็นสื่อการเรียนที่สำคัญอย่างเดียว วารสารซึ่งมีบทความและรายงานการวิจัย และฐานข้อมูล เป็นสื่อการเรียนที่สำคัญมากกว่าและห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์มีวารสารจำนวน 3,011 ชื่อ ซึ่งมากกว่าสาขาสังคมศาสตร์ถึง 2 เท่า

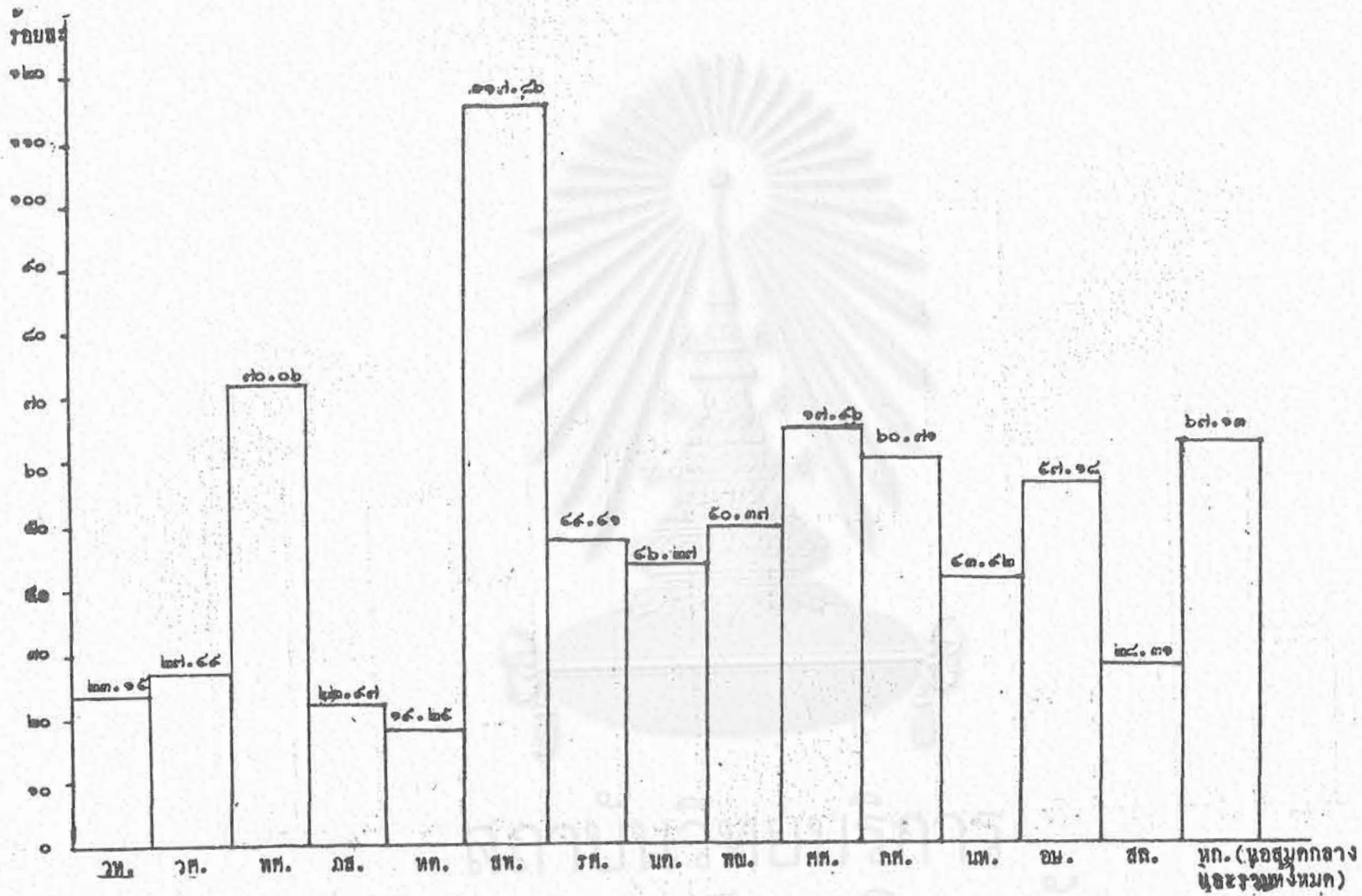

ตารางที่ 2 จำนวนหนังสือและวารสาร

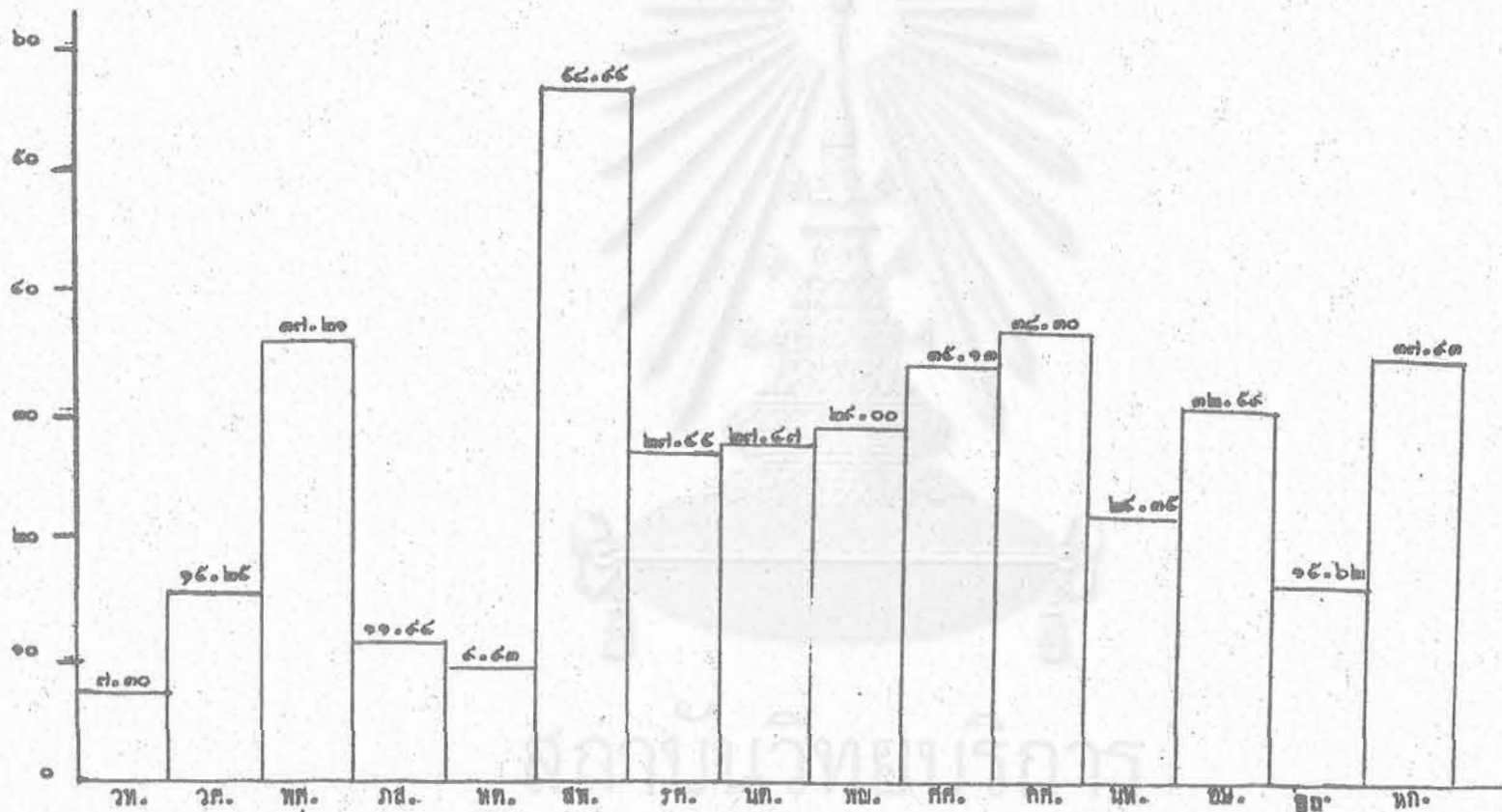
ลำดับ	ห้องสมุด	จำนวน หนังสือ	จำนวน เล่มต่อ นิสิต1คน	จำนวน เพิ่มขึ้น ต่อปี	จำนวน หนังสือตาม มาตรฐาน	จำนวน วารสาร (ชื่อ)
1	วิทยาศาสตร์	12,147	7.30	500	91,350	380
2	วิศวกรรมศาสตร์	41,500	15.25	800	150,975	198
3	แพทยศาสตร์	46,066	37.21	633	65,750	1,089
4	เภสัชศาสตร์	11,000	11.94	328	48,275	75
5	ทันตแพทยศาสตร์	6,089	9.93	172	31,625	113
6	สัตวแพทยศาสตร์	23,634	58.94	375	20,050	871
7	สถาบันวิจัย	2,634	-	200	-	145
	วิทยาศาสตร์การแพทย์					
8	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม	6,200	-	421	-	140
	รวมสาขาวิทยาศาสตร์ฯ	149,270	19.35	3,429	408,007	3,011
9	รัฐศาสตร์	33,302	27.45	1,497	67,400	251
10	นิติศาสตร์	30,135	27.47	2,233	65,125	210
11	พาณิชยศาสตร์และการบัญชี	73,925	29.06	1,000	145,325	88
12	เศรษฐศาสตร์	19,285	35.13	1,367	28,375	54
13	ครุศาสตร์	103,146	38.30	4,901	169,900	292
14	นิเทศศาสตร์	15,460	24.35	403	35,200	96
15	อักษรศาสตร์	41,883	32.59	3,271	73,250	242
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	10,015	15.82	182	35,375	88
17	สถาบันภาษา	10,984	-	601	-	120
18	สถาบันประชากรศาสตร์	22,000	-	380	-	-
	รวมสาขาสังคมศาสตร์	360,135	32.73	15,835	-	1,441
19	สถาบันวิทยบริการ	200,477	-	7,710	-	3,089
	รวมสาขาสังคมฯ	560,612	50.94	23,545	619,612	4,530
	และสถาบันวิทยบริการ					
	รวมทั้งสิ้น	709,882	37.93	26,974	1,057,425	7,541

แผนภูมิที่ 5 เปรียบเทียบจำนวนหนังสือที่มีอยู่กับหนังสือที่ควรมีตามมาตรฐาน

แผนภูมิที่ 6 ร้อยละของหนังสือที่มีอยู่จากมาตรฐาน

แผนภูมิที่ 7 อัตราส่วนจำนวนหนังสือต่อนิสิต 1 คน

ห้องสมุดคณะที่มีวารสารมากที่สุดในสาขานี้คือ ห้องสมุดคณะแพทย-
ศาสตร์ 1,089 ชื่อ รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ 871 ชื่อ และห้อง
สมุดคณะแพทยศาสตร์มีหนังสือมากที่สุด 46,066 เล่ม รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะ
วิศวกรรมศาสตร์และห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ จำนวน 41,500 และ
23,634 เล่ม ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนจำนวนหนังสือต่อนิสิต 1 คน
พบว่า ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์มีจำนวนมากที่สุดคือ 58.94 เล่มต่อคน รอง
ลงมาคือ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ 37.21 เล่มต่อคน ห้องสมุดคณะสัตวแพทย-
ศาสตร์เป็นห้องสมุดแห่งเดียว ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีหนังสือและอัตราส่วน
จำนวนหนังสือต่อนิสิตสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานของทบวงมหาวิทยาลัย

ส่วนห้องสมุดที่มีอัตราส่วนจำนวนหนังสือต่อนิสิตต่ำมาก คือ ห้องสมุด
คณะวิทยาศาสตร์ 7.30 คณะทันตแพทยศาสตร์ 9.93 คณะเภสัชศาสตร์ 11.94
และคณะวิศวกรรมศาสตร์ 15.25 ปริมาณหนังสือที่ค่อนข้างต่ำจะกระทบกระเทือนต่อ
การศึกษาค้นคว้าของนิสิต อย่างไรก็ตาม คณะวิทยาศาสตร์มีห้องสมุดภาควิชาทุก
ภาค ซึ่งบางภาคมีหนังสือมากกว่าห้องสมุดคณะ และคณะวิศวกรรมศาสตร์มีห้อง
สมุดภาควิชา 2 แห่ง ดังนั้นจำนวนหนังสือต่อนิสิตจะมีจำนวนสูงกว่านี้

สำหรับห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และ หอสมุดกลาง
สถาบันวิทยบริการ มีหนังสือรวม 560,612 เล่ม ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานเล็กน้อย
(มาตรฐาน 619,950 เล่ม) อัตราการเพิ่มหนังสือมีจำนวน 23,545 เล่มต่อปี
ฉะนั้นภายใน 3 ปี (พ.ศ. 2535) ห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะ
มีหนังสือครบสมบูรณ์ตามมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดคณะสาขาสังคมศาสตร์ฯ ที่มีหนังสือมากที่สุดคือ ห้องสมุด
คณะครุศาสตร์ รองลงมาได้แก่ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี และคณะอักษร-
ศาสตร์ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาอัตราส่วนจำนวนหนังสือต่อนิสิต 1 คน พบว่า
ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์
มีจำนวนหนังสือในอัตราส่วนที่สูง แต่ยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนห้องสมุดคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์มีอัตราส่วนจำนวนหนังสือต่อนิสิตต่ำที่สุด 15.82 เล่มต่อคน
ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อการศึกษาค้นคว้าของนิสิต

ปัญหาด้านทรัพยากรสิ่งพิมพ์

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีหนังสือไม่ต่ำกว่า 709,882 เล่ม ซึ่งเป็นจำนวนที่ค่อนข้างสูง แต่ยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ในสาขาวิทยาศาสตร์ฯ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ และคณะเภสัชกรรมศาสตร์มีหนังสือในอัตราส่วนที่ต่ำมาก ส่วนห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์แม้ว่าจะมีหนังสือจำนวนมากเป็นอันดับที่ 2 ของสาขานี้ แต่มีนิสิตมากที่สุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อัตราส่วนของหนังสือต่อนิสิตจึงค่อนข้างต่ำ

ส่วนสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มีอัตราของหนังสือต่อนิสิตค่อนข้างต่ำ หากการเรียนการสอนเป็นการค้นคว้าด้วยตนเองมากขึ้น ก็จะเป็นปัญหาห้องสมุดไม่อาจจัดหาหนังสือให้เพียงพอต่อการศึกษาค้นคว้าได้

ปัญหาเรื่องการจัดหาทรัพยากรห้องสมุดประเภทสิ่งพิมพ์ สืบเนื่องมาจากปัจจัยประการต่างๆ ดังนี้

1. เงินค่าหน่วยกิตสำหรับซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดมีอัตราคงเดิม ในขณะที่ราคาหนังสือสูงขึ้นทุกปี ทำให้จำนวนหนังสือที่จัดซื้อแต่ละปีมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ ในสาขาวิทยาศาสตร์ฯ จะประสบปัญหามากที่สุด เพราะราคาหนังสือแพงกว่าสาขาสังคมศาสตร์ฯ และส่วนใหญ่เป็นหนังสือภาษาอังกฤษ

2. เงินสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัยในส่วนที่เป็นค่าวัสดุการศึกษานั้น ภาควิชาเป็นผู้จัดซื้อหนังสือ แต่ในทางปฏิบัติบางภาควิชาซื้อวัสดุการสอนอื่น ๆ ที่มีใช้หนังสือ หรือซื้อหนังสือเก็บไว้ที่ภาควิชา ทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดห้องสมุดภาควิชามากขึ้น บางภาควิชาซื้อหนังสือให้ห้องสมุด แต่ไม่มีการตรวจสอบ ทำให้มีหนังสือซ้ำซ้อนกันมาก

3. ห้องสมุดภาควิชาที่กระจายอยู่ในบางคณะ มีส่วนทำให้ห้องสมุดคณะได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยลง ทำให้จัดซื้อหนังสือได้จำนวนน้อย และมีหนังสือซ้ำซ้อนกันระหว่างห้องสมุดภาควิชาและห้องสมุดคณะ นอกจากนี้ผู้ใช้บริการไม่ได้รับความสะดวกในการค้นหาและใช้ประโยชน์จากสิ่งพิมพ์ในห้องสมุดภาควิชา

งานบริการ

1. ระยะเวลาที่เปิดให้บริการ

จากแผนภูมิที่ 8 มีหอสมุดกลางเพียงแห่งเดียวที่เปิดบริการถึง 21.00 น. ห้องสมุดที่เปิดบริการถึง 20.00 น. มี 2 แห่ง คือห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์และคณะนิติศาสตร์ เปิดบริการถึง 19.00 น. จำนวน 4 แห่ง คณะที่ต้องการขยายเวลาเพิ่มขึ้นคือ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีจะเปิดบริการถึง 18.00 น. และคณะเศรษฐศาสตร์ต้องการขยายเวลาถึง 19.00 น.

ห้องสมุด	เวลาเปิดทำการ	เวลาปิดทำการ					
		16.00	17.00	18.00	19.00	20.00	21.00
วิทยาศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
วิศวกรรมศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
แพทยศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
เภสัชศาสตร์	7.30 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
ทันตแพทยศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
สัตวแพทยศาสตร์	7.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
รัฐศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
นิติศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
พาณิชยศาสตร์ และการบัญชี	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
เศรษฐศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
ครุศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
อักษรศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
สถาปัตยกรรมศาสตร์	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____
หอสมุดกลาง	8.00 น.	_____	_____	_____	_____	_____	_____

ระยะเวลาเปิดบริการ

แผนภูมิที่ 8 ระยะเวลาเปิดบริการ

สำหรับการเปิดบริการในวันเสาร์นั้น หอสมุดกลางเปิดบริการเต็มวัน ส่วนห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ส่วนใหญ่เปิดบริการครึ่งวัน ตั้งแต่ 8.00 น. หรือ 9.00 น. ถึง 12.00 น. ได้แก่ ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ และคณะสัตวแพทยศาสตร์ มี 2 แห่ง ที่เปิดเต็มวันคือ คณะเภสัชศาสตร์ 9.00 ถึง 16.00 น. และคณะทันตแพทยศาสตร์ 8.00 ถึง 16.00 น. ส่วนห้องสมุดในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์นั้น มีห้องสมุด 3 แห่งที่เปิดบริการเต็มวัน คือ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และห้องสมุด 2 แห่ง เปิดบริการครึ่งวันคือ คณะเศรษฐศาสตร์ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ในช่วงเวลาปิดเทอม มีห้องสมุด 2 แห่งเท่านั้น ที่เปิดบริการภาคค่ำ ระหว่างวันจันทร์ ถึง ศุกร์ คือ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์เปิดบริการถึง 20.00 น. และห้องสมุดคณะนิติศาสตร์เปิดบริการถึง 18.00 น. ในวันเสาร์ช่วงปิดเทอมมีห้องสมุดเพียงแห่งเดียวที่เปิดบริการ คือ ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ เปิดบริการเวลา 9.00 ถึง 17.00 น.

การขยายเวลาเป็นหลักการและเป็นการบริการที่ดี แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีปัญหาดังนี้

1. บุคลากรไม่เพียงพอที่จะสับเปลี่ยนกันทำงานได้ โดยเฉพาะสภานักศึกษาบริการ ถ้าต้องเปิดบริการถึงเวลา 24.00 น. จะต้องจัดหาบุคลากรที่ให้บริการเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 เพื่อสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำงาน
2. ค่าจ้างทำงานล่วงเวลาค่อนข้างต่ำ ไม่เป็นแรงจูงใจให้อยากทำงานล่วงเวลา ยกเว้นสถาบันวิทยบริการจ่ายค่าตอบแทนค่อนข้างสูง ทำให้บุคลากรระดับเจ้าหน้าที่ต้องการทำงานล่วงเวลามาก แต่ระดับบรรณารักษ์และนักเอกสารสนเทศยังมีผู้สนใจทำงานไม่มากนัก
3. การจ้างนิสิตหรือเจ้าหน้าที่จากภายนอก เพื่อแก้ปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอพบว่า ยังขาดความรับผิดชอบในการทำงาน เช่น หนังสือเก็บไม่เรียบร้อย และทิ้งภาระไว้ให้กับบุคลากรที่ทำงานในวันรุ่งขึ้น
4. การคมนาคมไม่สะดวก บุคลากรส่วนใหญ่มีบ้านพักอยู่ไกลมาก การเดินทางกลับบ้านใช้เวลาช้านาน และยังคงอาจจะมีปัญหาความไม่ปลอดภัย

2. การใช้ห้องสมุดและบริการยืม

จากตารางที่ 3 และ แผนภูมิที่ 9 หอสมุดกลางมีนิสิตใช้ห้องสมุด 517,120 คนต่อปี เฉลี่ยวันละ 2,017 คน และมีบุคคลภายนอกเข้าใช้ห้องสมุดจำนวนมากถึง 66,013 คนต่อปี หรือเฉลี่ยวันละ 252 คน ให้บริการยืมหนังสือ 151,550 เล่มต่อปี ผู้ยืมเป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา 21,502 คน นิสิตระดับปริญญาตรี 40,180 คน ในจำนวนนี้เป็นนิสิตคณะครุศาสตร์มากที่สุด คือ 8,789 คน รองลงมาเป็นนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ 5,914 คน และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี 4,255 คน นับตั้งแต่หอสมุดกลางเปิดบริการถึง 21.00 น. พบว่ามีผู้ใช้ห้องสมุดระหว่างเวลา 16.00 ถึง 19.00 น. เฉลี่ยวันละ 900 ถึง 1,000 คน และระหว่างเวลา 19.00 ถึง 21.00 น. มีผู้ใช้ห้องสมุดเฉลี่ยวันละ 160 ถึง 200 คน และจากการสังเกตพบว่าผู้ใช้ห้องสมุดประมาณร้อยละ 20 ค้นคว้าหนังสือจากห้องสมุด และร้อยละ 80 ทำการบ้าน ทำงานส่วนตัว แสดงว่าผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่ต้องการที่นั่งทำงาน มากกว่าการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด

ในสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์มีนิสิตใช้ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ ตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนผู้เข้าใช้ห้องสมุดต่อจำนวนนิสิตทั้งหมดในแต่ละคณะ พบว่า คณะสัตวแพทยศาสตร์ มีนิสิตใช้ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 35.16 ของนิสิตทั้งหมด รองลงมาคือ คณะแพทยศาสตร์ ร้อยละ 27.30 ส่วนคณะวิศวกรรมศาสตร์ นิสิตใช้ห้องสมุดน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 7.42 ของนิสิตทั้งหมด แสดงว่านิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใช้ห้องสมุดคณะ

ส่วนการยืมหนังสือ ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ฯ ห้องสมุดวิศวกรรมศาสตร์ให้บริการยืมมากที่สุด 50,163 เล่มต่อปี รองลงมาคือ คณะแพทยศาสตร์ 30,527 เล่มต่อปี

จากจำนวนนิสิตที่เข้าใช้ห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ นิสิตร้อยละ 97.02 ยืมหนังสือออกจากห้องสมุด แสดงว่า นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ เข้าห้องสมุดเพื่อยืมหนังสือมากกว่านั่งอ่านหรือศึกษาค้นคว้าในห้องสมุด ตรงกันข้ามกับห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ และ คณะเศรษฐศาสตร์ นิสิตร้อยละ 73.29 และ ร้อยละ 57.01 เข้าใช้ห้องสมุด และในจำนวนนี้นิสิตร้อยละ 13.16 และ 14.06

ยืมหนังสือออกจากห้องสมุด แสดงว่านิสิตคณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ใช้ห้องสมุดเพื่อการศึกษาค้นคว้าหรือทำการบ้าน มากกว่าการขอยืมหนังสือ

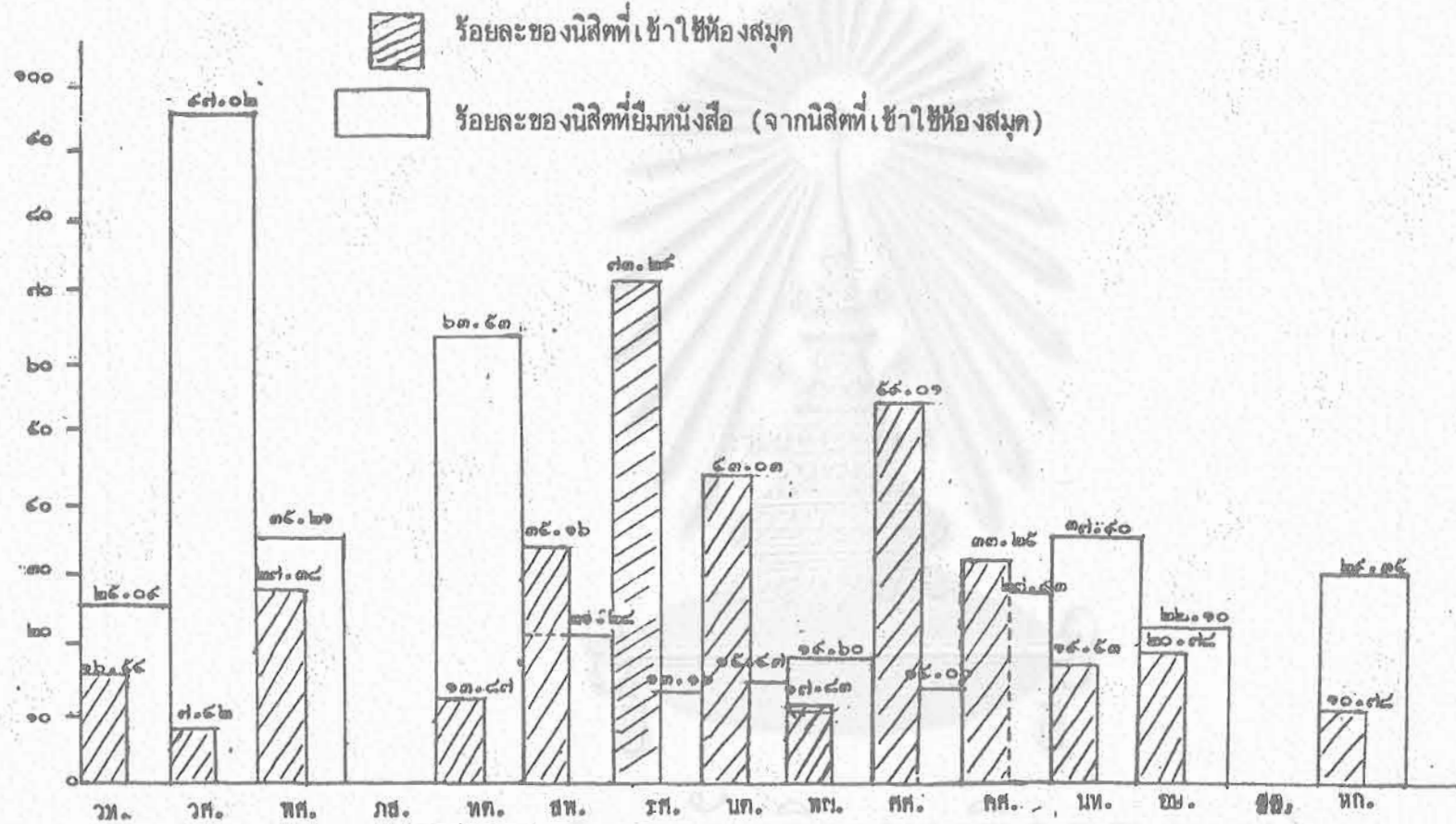
ในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์มีนิสิตเข้าใช้ห้องสมุดมากที่สุด และให้บริการยืมหนังสือมากที่สุด แต่เมื่อเทียบอัตราส่วนจำนวนนิสิตที่ใช้ห้องสมุดกับจำนวนนิสิตทั้งหมด พบว่านิสิตคณะรัฐศาสตร์ใช้ห้องสมุดมากที่สุดในบรรดาห้องสมุดคณะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ นิสิตร้อยละ 73.29 รองลงมาคือ นิสิตคณะเศรษฐศาสตร์ ร้อยละ 57.01 คณะนิติศาสตร์ ร้อยละ 43.03 และคณะครุศาสตร์ร้อยละ 33.23 แสดงว่านิสิตคณะรัฐศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ ส่วนใหญ่มีนิสัยเข้าใช้ห้องสมุดสูงมาก รองลงมาคือคณะนิติศาสตร์และคณะครุศาสตร์ ตรงกันข้ามนิสิตคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใช้ห้องสมุด ซึ่งมีลักษณะแบบเดียวกับนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนที่นั่งกับอัตราการใช้ห้องสมุดแต่ละวัน พบว่าห้องสมุดเกือบทุกแห่งรวมทั้งหอสมุดกลาง มีจำนวนที่นั่งน้อยกว่าจำนวนนิสิตที่เข้าใช้ห้องสมุดแต่ละวัน และจากการวิเคราะห์ข้อมูลยืนยันได้ว่าห้องสมุดที่มีปัญหาที่นั่งไม่พอกับจำนวนผู้ใช้ ได้แก่ ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์มีปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะทันตแพทยศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์ ตามลำดับ ส่วนห้องสมุดที่มีที่นั่งเกินกว่าจำนวนผู้ใช้แต่ละวัน คือ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ปริมาณผู้ใช้ห้องสมุดและหนังสือที่ยืม

ลำดับ	ห้องสมุด	จำนวนผู้ใช้ ห้องสมุด ตลอดปี	เฉลี่ย ต่อวัน	ร้อยละของ นิสิตที่ใช้ห้องสมุด ต่อวัน	จำนวน หนังสือ ที่ยืมต่อปี
1	วิทยาศาสตร์	64,000	275	16.53	15,927
2	วิศวกรรมศาสตร์	51,771	202	7.42	50,163
3	แพทยศาสตร์	86,400	338	27.30	30,527
4	เภสัชศาสตร์	-	-	-	11,000
5	ทันตแพทยศาสตร์	21,633	85	13.87	13,799
6	สัตวแพทยศาสตร์	36,084	141	35.16	7,595
7	ส.วิจัยวิทยาศาสตร์ การแพทย์	-	-	-	-
8	ส.วิจัยสภาวะแวดล้อม	-	-	-	-
9	รัฐศาสตร์	206,375	889	73.29	29,930
10	นิติศาสตร์	134,000	472	43.03	20,828
11	พาณิชยศาสตร์ และการบัญชี	76,979	301	11.83	15,207
12	เศรษฐศาสตร์	80,000	313	57.01	11,147
13	ครุศาสตร์	207,706	895	33.23	57,958
14	นิเทศศาสตร์	28,665	124	19.53	10,849
15	อักษรศาสตร์	61,981	267	20.78	13,632
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	-	-	-	6,055
17	สถาปัตยกรรมศาสตร์	-	-	-	-
18	สถาปัตยกรรมศาสตร์	-	-	-	-
19	หอสมุดกลาง	517,120	2,017	10.78	151,550

แผนภูมิที่ 9 จำนวนของนิสิตที่เข้าใช้ห้องสมุด และจำนวนของนิสิตที่ยืมหนังสือ

3. ระเบียบการยืม

ห้องสมุดคณะ/สถาบัน มีระเบียบการยืมสิ่งพิมพ์ และระยะเวลาที่ให้ยืมแตกต่างกัน แต่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน คือ นิสิตระดับปริญญาตรียืมหนังสือได้ 3 ถึง 5 เล่ม ขอยืมได้ระยะเวลา 7 วัน ระดับบัณฑิตศึกษาให้ยืมได้ 5 ถึง 7 เล่ม ระยะเวลา 2 สัปดาห์

ส่วนระเบียบการยืมของอาจารย์แต่ละคณะจะแตกต่างกันมาก ห้องสมุด 5 แห่ง ให้อาจารย์ยืมได้ 5 เล่ม ห้องสมุด 5 แห่งให้ยืมได้ 10 ถึง 12 เล่ม ห้องสมุด 3 แห่งให้ยืม 20 ถึง 25 เล่ม และ 2 แห่งให้อาจารย์ได้ไม่จำกัดจำนวน ได้แก่ ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ และ คณะสัตวแพทยศาสตร์ สำหรับจำนวนวันที่ให้อาจารย์ยืมได้ ส่วนใหญ่กำหนดระยะเวลา 1 เดือน ห้องสมุด 2 แห่งกำหนดระยะเวลา 9 วัน และอีก 3 แห่งกำหนดระยะเวลาให้ยืมได้ 1 ภาคการศึกษา ได้แก่ ห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะสัตวแพทยศาสตร์

สำหรับวารสาร ห้องสมุดคณะ/สถาบัน 11 แห่ง ไม่ให้ยืมออกนอกห้องสมุด และ 7 แห่ง ให้ยืมวารสารได้ แต่จำกัดจำนวน เพียง 3 เล่ม ระยะเวลา 1 ถึง 3 วัน ยกเว้นห้องสมุดแพทยศาสตร์ให้ยืมได้ 7 วัน และห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ให้ยืมได้ 35 เล่ม ระยะเวลา 1 วัน

ห้องสมุดกลางให้ นิสิตปริญญาตรียืมหนังสือได้ 5 เล่ม ระยะเวลา 2 สัปดาห์ นิสิตบัณฑิตศึกษาขอยืมได้ 10 เล่ม ระยะเวลา 2 สัปดาห์ อาจารย์และข้าราชการยืมได้ 20 เล่ม จำนวน 1 เดือน แต่วารสารไม่ให้ยืมออกนอกห้องสมุด

ระเบียบการยืมของห้องสมุดคณะ/สถาบัน และห้องสมุดกลางมีความแตกต่างกัน ทำให้ผู้ใช้บริการไม่เข้าใจ และมีข้อขัดแย้งกับผู้ใช้บริการ นอกจากนี้ผู้ใช้ห้องสมุดจะต้องมีบัตรสมาชิกทั้งของห้องสมุดกลาง และห้องสมุดคณะ/สถาบัน ทำให้ไม่สะดวกในการใช้งาน

งานเทคนิค

งานเทคนิคเป็นงานเตรียมหนังสือก่อนนำออกให้บริการ ได้แก่ การลงทะเบียน ประทับตรา การวิเคราะห์เลขหมู่ กำหนดหัวเรื่อง ทำบัตรรายการ

คิดของบัตรและเขียนสันหนังสือ และห้องสมุดบางแห่งเสริมปกหนังสือให้แข็งแรงก่อน
 ใ้หุ้ม โดยเฉพาะหนังสือภาษาไทยปกอ่อน หนังสือแต่ละเล่มจะใช้เวลาผ่านขบวนการ
 การดังกล่าวแตกต่างกันไปแต่ละห้องสมุด

ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม และคณะรัฐ-
 ศาสตร์ ใช้เวลาเพียง 1 วัน ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ และคณะสัตวแพทยศาสตร์
 ใช้เวลา 2 วัน ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ใช้เวลา 7 วัน ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์
 ใช้เวลา 10 วัน ห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีใช้เวลา 15 ถึง 20 วัน
 ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ใช้เวลา 7 ถึง 30 วัน ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ใช้เวลา
 1 วัน ในกรณีที่ผู้ใช้ต้องการเร่งด่วนและอย่างช้าใช้เวลา 90 วัน ส่วนหอสมุดกลาง
 สามารถจัดเตรียมได้ภายใน 30 นาที ในกรณีเร่งด่วน เฉพาะหนังสือที่วิเคราะห์ได้
 ง่าย ถ้าเนื้อหาวิเคราะห์ยากจะใช้เวลา 1 วัน

ห้องสมุดใช้ระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือแตกต่างกัน คือ ห้องสมุด
 จำนวน 8 แห่ง ใช้ระบบทศนิยมของดิวอี้ ได้แก่ หอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะครุ-
 ศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิเทศศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี สถาบันวิศวกรรมศาสตร์
 สถาบันภาษา และห้องสมุดสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม ห้องสมุดจำนวน 9 แห่ง ใช้
 ระบบการจัดหมวดหมู่แบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ได้แก่ ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์
 นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ เภสัช-
 ศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ และห้องสมุดสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ ห้องสมุด
 2 แห่ง ที่ใช้ระบบเฉพาะสาขา คือ ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ ใช้ระบบ CUV
 (Chulalongkorn University Veterinary Classification) และห้อง
 สมุดสถาบันประชากรศาสตร์ ใช้ PFP Thesaurus ห้องสมุดบางแห่งใช้ระบบ
 เฉพาะสาขาคู่กับระบบที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ คณะวิทยา-
 ศาสตร์ และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ ใช้ระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติคู่กับ
 ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ใช้ระบบซิลเลอร์ และระบบห้อง
 สมุดรัฐสภาอเมริกัน

ฉะนั้นระบบจัดหมู่หนังสือจึงมีความหลากหลายรวมทั้งสิ้น 6 ระบบ
 ระบบที่ใช้มากที่สุดคือ ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน รองลงมาคือ ระบบทศนิยม
 ซึ่งมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา ส่วนระบบเฉพาะสาขาวิชา 4 ระบบ มีใช้น้อย ได้แก่
 ระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติ ระบบซิลเลอร์ CUV และ PFP Thesaurus

ปัญหาทางเทคนิค

การเตรียมหนังสือใช้บุคลากรหลายคน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ลงทะเบียน บรรณารักษ์ พนักงานพิมพ์ดีด พนักงานซ่อมและเตรียมหนังสือ ขบวนการเตรียมหนังสือมีช่วงพักรอแต่ละขั้นตอนและถ้ามีหนังสือเก่าค้างอยู่ หนังสือที่เข้ามาใหม่จะค้างอยู่เป็นเวลานาน บางกรณีห้องสมุดติดต่อขอหนังสือจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือมีผู้บริจาคให้จำนวนมาก หรือจัดซื้อพร้อมกันก็ยิ่งทำให้มีหนังสือค้างจำนวนมากไม่สามารถจัดเตรียมได้ทันตามความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด

ระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแตกต่างกันมีทั้งระบบทศนิยม ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน และระบบอื่น ๆ ขณะเดียวกันห้องสมุดที่ใช้ระบบเดียวกัน ก็กำหนดเลขหมวดหมู่แตกต่างกัน ทั้งๆที่เป็นหนังสือเล่มเดียวกัน และมีหลักเกณฑ์การลงรายการแตกต่างกัน กำหนดหัวเรื่องต่างกัน ทำให้ขาดมาตรฐาน ซึ่งเป็นปัญหาสำหรับผู้ใช้ห้องสมุดในการเข้าถึงหนังสือที่ต้องการ

ในปัจจุบัน ห้องสมุดได้นำคอมพิวเตอร์ใช้จัดเก็บข้อมูล เพื่อให้บริการได้รวดเร็ว แต่ในทางปฏิบัติการสร้างฐานข้อมูลมีระเบียบกฎเกณฑ์การลงรายการข้อมูลที่ละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น ใช้บุคลากรเพิ่มขึ้น และห้องสมุดยังไม่ติดตั้งที่เข้าซ้อนกันออกไป ขั้นตอนการเตรียมหนังสือออกให้ยืมจึงใช้เวลามากขึ้น

บุคลากร

บุคลากรห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประกอบด้วย บรรณารักษ์จำนวน 51 คน เจ้าหน้าที่และพนักงานห้องสมุด 128 คน รวม 179 คน (ไม่รวมนักการภารโรง) เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณงานตามมาตรฐานห้องสมุดของทบวงมหาวิทยาลัย ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรมีบรรณารักษ์อย่างต่ำ 67 คน เจ้าหน้าที่และพนักงานอย่างต่ำ 168 คน ฉะนั้นในสภาพปัจจุบันห้องสมุดยังขาดบรรณารักษ์อีก 16 คน เจ้าหน้าที่และพนักงาน 40 คน รวม 56 คน

เมื่อพิจารณาจำนวนบุคลากรของห้องสมุดคณะ/สถาบัน จากตารางที่ 4 และ 5 พบว่าห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีบรรณารักษ์มากกว่าสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยเฉลี่ยห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์ มีบรรณารักษ์แห่งละ 2.13 คน ในขณะที่ห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์ มีบรรณารักษ์เฉลี่ยแห่งละ 1.40 คน ฉะนั้นบุคลากรห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์ มีความรับผิดชอบต่อนิสิตที่เข้าใช้ห้องสมุดและหนังสือที่ให้บริการ และหนังสือที่เพิ่มขึ้นในปริมาณที่สูงกว่า

จากแผนภูมิที่ 10 และ 11 อัตราส่วนระหว่างบุคลากรห้องสมุดต่อนิสิตที่เข้าใช้ห้องสมุดของคณะนิติศาสตร์มีอัตราส่วนสูงที่สุด 1:94 รองลงมาคณะรัฐศาสตร์ 1:81 คณะครุศาสตร์ 1:56 และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี 1:43 อัตราส่วนที่ต่ำที่สุดคือ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ 1:8 และคณะแพทยศาสตร์ 1:16

อัตราส่วนระหว่างบุคลากรต่อหนังสือที่ให้อืม ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์มีอัตราส่วนสูงที่สุด 1:25 รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ 1:16 อัตราส่วนที่ต่ำที่สุดคือ ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ 1:3 และห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ 1:5 อธิบายได้ว่า บุคลากรห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะครุศาสตร์ และ คณะนิเทศศาสตร์มีภาระงานบริการให้อืมหนังสือที่สูงมาก

อัตราส่วนระหว่างบรรณารักษ์ต่อหนังสือที่เพิ่มขึ้นแต่ละวัน ห้องสมุดคณะครุศาสตร์มีอัตราส่วนสูงที่สุด 1:10.56 รองลงมาห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ 1:9.63 และคณะเศรษฐศาสตร์ 1:5.89 อัตราส่วนที่ต่ำที่สุดคือ ห้องสมุดคณะทันตแพทยศาสตร์ 1:0.37 และห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ 1:0.55 แสดงว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ 1 คน มีปริมาณงานวิเคราะห์เลขหมู่ ทาบัตรรายการหนังสือ

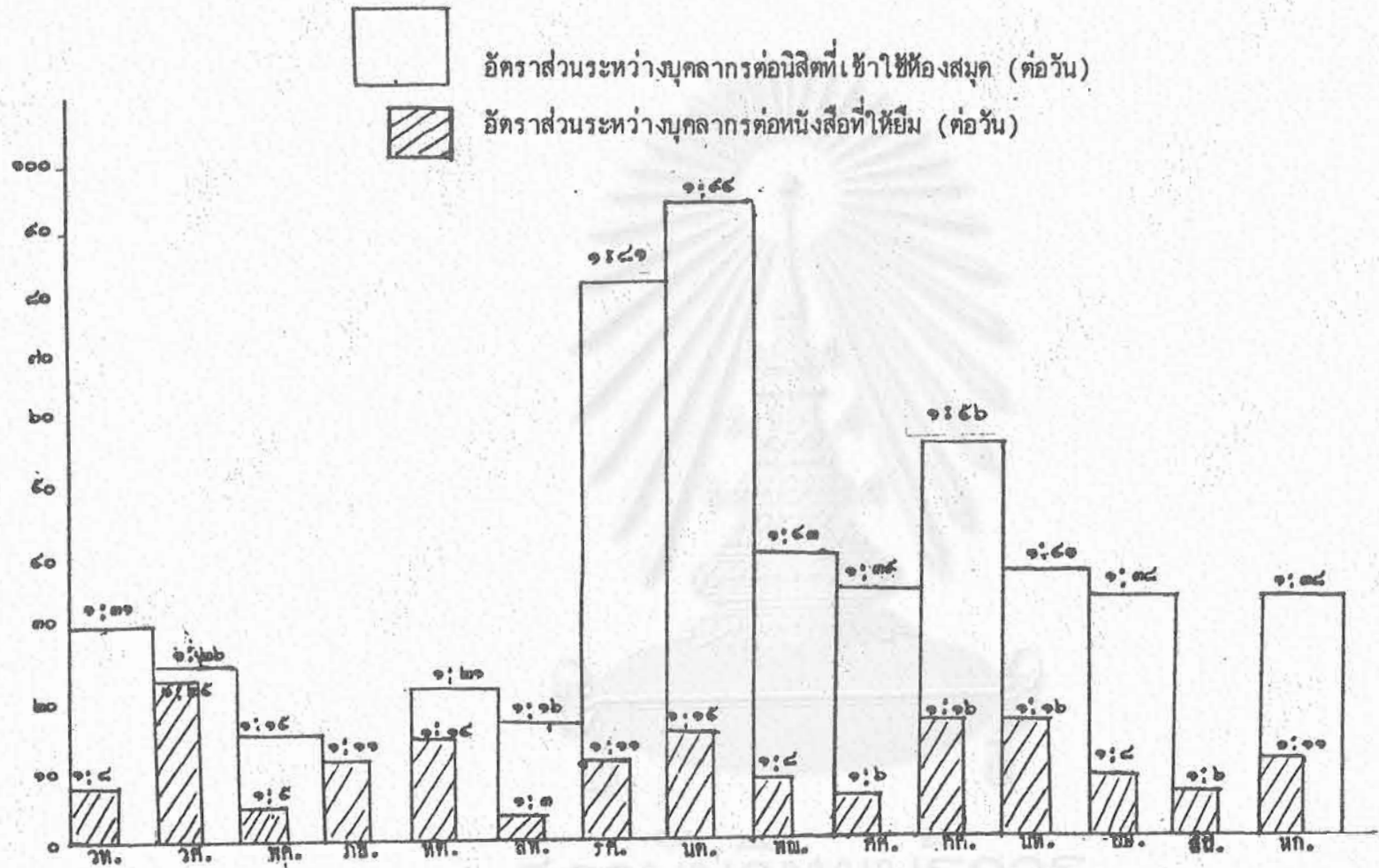

ตารางที่ 4 จำนวนบุคลากรห้องสมุด

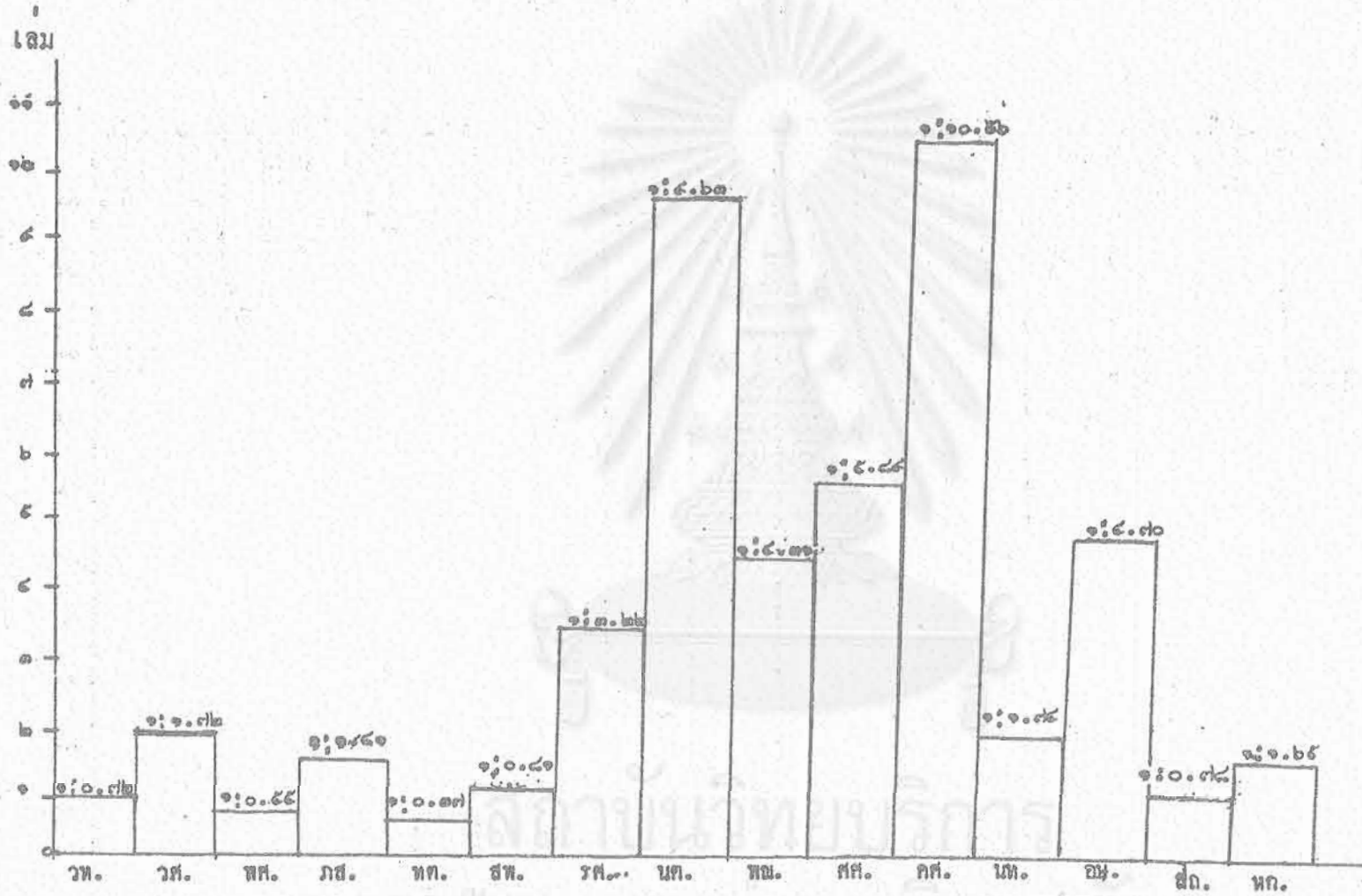
ลำดับ	ห้องสมุด	จำนวน บรรณารักษ์	จำนวน เจ้าหน้าที่ /พนักงาน	รวม	อัตราส่วนระหว่าง บุคลากรต่อหนังสือ ทั้งหมด (เล่มต่อคน)
1	วิทยาศาสตร์	3	6	9	1,350
2	วิศวกรรมศาสตร์	2	6	8	5,188
3	แพทยศาสตร์	5	18	23	2,003
4	เภสัชศาสตร์	1	3	4	2,750
5	ทันตแพทยศาสตร์	2	2	4	1,522
6	สัตวแพทยศาสตร์	2	7	9	2,626
7	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ การแพทย์	1	-	1	2,634
8	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม รวมสาขาวิทยาศาสตร์ฯ	1	-	1	6,200
9	รัฐศาสตร์	2	9	11	3,027
10	นิติศาสตร์	1	4	5	6,027
11	พาณิชยศาสตร์และการบัญชี	1	6	7	10,561
12	เศรษฐศาสตร์	1	7	8	2,411
13	ครุศาสตร์	2	14	16	6,447
14	นิเทศศาสตร์	1	2	3	5,153
15	อักษรศาสตร์	3	4	7	5,983
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	1	3	4	2,504
17	สถาบันภาษา	1	2	3	3,661
18	สถาบันประชากรศาสตร์	1	2	3	7,333
	รวมสาขาสังคมศาสตร์ฯ	14	53	67	5,375
19	หอสมุดกลาง	20	33	53	3,783
	รวมหอสมุดกลาง สังคมฯ	34	86	120	4,672
	รวมทั้งหมด	51	128	179	3,966

ตารางที่ 5 อัตราส่วนระหว่างบุคลากรกับจำนวนหนังสือและนิสิต (เฉลี่ยต่อวัน)

ลำดับ	ห้องสมุด	อัตราส่วนระหว่าง บุคลากรกับ หนังสือที่ให้อืม (เล่มต่อคน)	อัตราส่วนระหว่าง บรรณารักษ์ต่อ หนังสือที่รับเพิ่ม (เล่มต่อคน)	อัตราส่วนระหว่าง บุคลากรต่อนิสิต ที่เข้าใช้ห้องสมุด (นิสิตต่อบุคลากร1คน)
1	วิทยาศาสตร์	8	0.72	31
2	วิศวกรรมศาสตร์	25	1.72	26
3	แพทยศาสตร์	5	0.55	15
4	เภสัชศาสตร์	11	1.41	-
5	ทันตแพทยศาสตร์	14	0.37	21
6	สัตวแพทยศาสตร์	3	0.81	16
7	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ การแพทย์	-	0.86	-
8	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม	-	1.81	-
9	รัฐศาสตร์	11	3.22	81
10	นิติศาสตร์	25	9.63	94
11	พาณิชยศาสตร์และการบัญชี	8	4.31	43
12	เศรษฐศาสตร์	6	5.89	39
13	ครุศาสตร์	16	10.56	56
14	นิเทศศาสตร์	16	1.74	41
15	อักษรศาสตร์	3	4.70	38
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	6	0.78	-
17	สถาบันภาษา	-	2.59	-
18	สถาบันประชากรศาสตร์	-	1.64	-
19	หอสมุดกลาง	11	1.65	38

แผนภูมิที่ 10 อัตราส่วนระหว่างบุคลากรก่อนนิสิตที่เข้าใช้ห้องสมุด และอัตราส่วนระหว่างบุคลากรก่อนหนังสือที่ให้ยืม (ต่อวัน)

แผนภูมิที่ 11. อัตราส่วนระหว่างบรรณารักษ์ต่อหนังสือที่เพิ่มขึ้น (ต่อวัน)

เฉลี่ยวันละ 10.56 เล่ม ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะทันตแพทยศาสตร์ 1 คน มีปริมาณงานวิเคราะห์เลขหมู่ ทำบัตรรายการหนังสือเฉลี่ยวันละ 0.37 เล่ม จากอัตราส่วนดังกล่าวอธิบายได้ว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์มีภาระงานค่อนข้างสูง และในห้องสมุดคณะครุศาสตร์ต้องแก้ปัญหา โดยขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ 2 คน เพื่อช่วยปฏิบัติงานเทคนิค

จะเห็นว่าอัตราส่วนระหว่างบรรณารักษ์ต่อปริมาณงานแตกต่างกันมาก ระหว่างห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์ฯ และสาขาวิทยาศาสตร์ฯ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงความยากง่ายของงานวิเคราะห์เนื้อหาสิ่งพิมพ์ สาขาวิทยาศาสตร์ฯ จะมีความยากทั้งด้านเนื้อหาและภาษา จึงต้องใช้เวลาวิเคราะห์นานกว่า

ปัญหาด้านบุคลากร

1. การปรับปรุงระบบงานโดยใช้คอมพิวเตอร์ ต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานด้านสารนิเทศโดยตรง โดยห้องสมุดคณะสาขาวิทยาศาสตร์ฯ แสดงความต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้น 30 คน สาขาสังคมศาสตร์ฯ ต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้น 26 คน รวม 56 คน ซึ่งตรงกับมาตรฐานขั้นต่ำพอดี เมื่อพิจารณาอัตราส่วนของบุคลากรต่อปริมาณงานห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์ฯ มีปัญหาขาดบุคลากรมากกว่าสาขาวิทยาศาสตร์ฯ ส่วนบุคลากรหอสมุดกลางมีปริมาณค่อนข้างเพียงพอ แต่ยังมีความต้องการบรรณารักษ์อีก 4 คน สำหรับงานจัดหา งานวิเคราะห์เลขหมู่ และงานวารสาร ส่วนงานบริการภาคค่าหากขยายบริการถึงเวลา 24.00 น. ต้องการเจ้าหน้าที่หรือพนักงานเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 หรือประมาณ 10 คน เพื่อสลับเปลี่ยนกันทำงานวันละ 2 ชุด

2. บุคลากรมีความรู้ความสามารถทันกับเทคโนโลยีสารนิเทศ ในระดับผู้ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างฐานข้อมูล และให้บริการสืบค้นข้อมูล แต่ขาดความรู้ความสามารถในงานเทคนิคของคอมพิวเตอร์ เพื่อพัฒนาระบบงานใหม่ฯ นอกเหนือไปจากการสร้างฐานข้อมูล และบริการสืบค้นข้อมูล ส่วนการพึ่งผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ มีปัญหาในเรื่องการเปลี่ยนตัวผู้รับผิดชอบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ค่อนข้างบ่อย และโปรแกรมCDS/ISISที่ห้องสมุดฯ ใช้อยู่จะต้องใช้เวลาเรียนรู้เวลานานมาก ทำให้งานสร้างฐานข้อมูลหนังสือจำนวน 50,000 ระเบียบของหอ

สมุดกลางหยุดชะงักตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 นอกจากนี้บุคลากรที่รับผิดชอบงานเทคโนโลยีสารสนเทศของสถาบันวิทยบริการลาออก 2 คน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. บุคลากรห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางลาออก 16 คน หรือร้อยละ 9 ของบุคลากรที่มีอยู่ ซึ่งมีผลกระทบต่องานบ้าง แต่การลาออกของบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีสารสนเทศ มีผลกระทบต่อระบบงานค่อนข้างสูง นอกจากนี้ในปัจจุบันเจ้าหน้าที่และพนักงานห้องสมุดศึกษาถึงระดับอุดมศึกษามากขึ้นประมาณร้อยละ 30 บุคลากรจึงมีคุณภาพสูงขึ้น แต่ยังคงปฏิบัติงานในอัตราเดิม ซึ่งเข้าผู้ดีกว่า ส่วนการปรับเปลี่ยนอัตราไม่สามารถทำได้ หรือมีโอกาสนำได้น้อยมากเมื่อมีอัตราว่าง เนื่องจากทบวงมหาวิทยาลัยมีกรอบอัตรากำลังค่อนข้างคงที่ ในสภาพเช่นนี้บุคลากรที่มีวุฒิสูงกว่าอัตราที่ครองอยู่เกิดความรู้สึกเลียบขวัญ กำลังใจ รำก่องค์กรน้อยลงและพยายามหางานใหม่

4. ทักษะคนในงานบริการ มนุษยสัมพันธ์และการปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคข่าวสาร ในความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานเห็นว่า ในอดีตพฤติกรรมดังกล่าวเป็นไปในทางลบ แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงในทางบวกมากขึ้น ส่วนผู้บริหารและผู้ให้บริการเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวยังอยู่ในระดับปานกลาง และขึ้นอยู่กับบุคลิกส่วนตัวด้วย บางคนมีทัศนคติและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมาก พยายามเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงในขณะที่บางคนมีบุคลิกมีบุคลิกภาพเก็บตัวและคิดว่าไม่มีความจำเป็นในการปรับตัว นอกจากนี้ ขวัญและกำลังใจอันสืบเนื่องมาจากผลประโยชน์และความก้าวหน้าในการทำงานเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคลากร

5. การบริหารงานบุคคลในความเห็นของบรรณารักษ์ ยังสร้างความเหลื่อมล้ำ และไม่เป็นธรรมระหว่างบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาต่อการประสานงาน

6. ตามมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัยของทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้บริหารห้องสมุดขึ้นตรงต่ออธิการบดี และควรมีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย แต่ผู้บริหารได้แก่ บรรณารักษ์หอสมุดกลางซึ่งแตกต่างกับผู้บริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ บรรณารักษ์หอสมุดกลางมีขอบข่ายการรับผิดชอบกว้างขวาง แต่ไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการบริหาร และยังคงทำงานระดับ

ปฏิบัติการเหมือนเดิมซึ่งเป็นภาระที่หนักมาก จึงไม่มีผู้ใดกระตือรือร้นที่จะรับตำแหน่งนี้ และปัจจุบันก็ยังไม่มีการสรรหาบุคลากรกลาง จึงนับเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานโดยส่วนรวม นอกจากนี้ผู้บริหารหอสมุดกลาง และผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการ มีขอบเขตความรับผิดชอบต่องานห้องสมุดเหลื่อมล้ำ ซ้ำซ้อนกัน ทำให้บรรณารักษ์เกิดความลำบากใจในการทำงาน

เทคโนโลยีสารสนเทศ และข่ายงานห้องสมุด

หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ จำนวน 7 แห่งได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารคณะ/สถาบัน ในการจัดหาไมโครคอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างฐานข้อมูลและให้บริการสืบค้นข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยมีความต้องการใช้สารสนเทศเพื่อการศึกษาวิจัยด้วยความรวดเร็วทันต่อความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการสมัยใหม่ การจัดหาอุปกรณ์ไมโครคอมพิวเตอร์ในระยะแรก คณะ/สถาบันส่วนใหญ่จัดหาโดยขอบริจาค และใช้แหล่งเงินทุนพิเศษ

ในปีงบประมาณ 2531 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดสัมมนาบรรณารักษ์และผู้บริหารระดับสูงเพื่อพัฒนาระบบห้องสมุดให้ทันสมัย และผลจากการสัมมนาทำให้เกิดโครงการพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุด (CHULALINET) โดยในปีงบประมาณ 2532 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุน และมีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและข่ายงานคอมพิวเตอร์ โดยได้อนุมัติเงินจำนวน 3,179,900 บาท เพื่อใช้ในกิจการดังต่อไปนี้

1. จัดซื้อไมโครคอมพิวเตอร์ 11 ชุด ให้กับห้องสมุดที่ยังไม่มีคอมพิวเตอร์ได้แก่ ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ และห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทุกแห่ง (ยกเว้นห้องสมุดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และห้องสมุดคณะครุศาสตร์)

2. จ้างเจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลจำนวน 13 อัตรา และจัดสรรให้กับห้องสมุดที่มีความพร้อมในการสร้างฐานข้อมูลเพื่อข่ายงาน

3. จัดหาฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM สาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่

1. Science Citation Index
2. Social Science Citation Index

3. ERIC

4. D A O

5. PSYLIT

6. Kirk Othmer Encyclopedia of Chemical Technology

7. CASSIS

8. Laser Quest

ฐานข้อมูลสำเร็จรูปนี้ จัดบริการอยู่ที่หอสมุดกลาง นอกจากนี้ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ได้จัดซื้อฐานข้อมูล Medline และห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์จัดซื้อฐานข้อมูล Life sciences เพื่อให้บริการที่ห้องสมุดคณะ

4. พัฒนาคูคลาการห้องสมุด โดยจัดอบรมการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์อบรมพนักงานบันทึกข้อมูล และจัดสรรทุนระยะสั้นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

5. จัดทำและพิมพ์คู่มือมาตรฐานการลงรายการข้อมูล (CUMARC)

6. ค่าจ้างออกแบบและพัฒนาระบบข่ายงาน

โครงการพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุดดังกล่าวนี้ มีการวางแผนร่วมกันระหว่างคณะ/สถาบัน โดยจัดระบบข่ายงานให้ห้องสมุดสาขาเดียวกันร่วมกันเป็นกลุ่มสาขาวิชาใหญ่ ๆ 3 สาขา คือ กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ และกลุ่มสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ส่วนสถาบันวิทยบริการอยู่ในกลุ่มสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ขณะเดียวกันทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานของข่ายงานด้วย

วัตถุประสงค์สำคัญของโครงการ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางวิชาการ ลดความซ้ำซ้อนในการจัดหาทรัพยากร ประหยัดทรัพยากรในการจัดการและให้บริการ ขอบเขตของการดำเนินงานเพื่อสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว เริ่มจากการสร้างฐานข้อมูลในระยะแรก

ปัจจุบันห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางมีไมโครคอมพิวเตอร์รวมจำนวน 46 เครื่อง ในจำนวนนี้ห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์ฯ มี 23 เครื่อง สาขาสังคมศาสตร์ฯ 10 เครื่องและหอสมุดกลาง 13 เครื่อง ส่วนการสร้างฐานข้อมูลประกอบด้วยฐานข้อมูลหนังสือ วรรณกรรมสาร วรรณกรรมหนังสือพิมพ์ งานวิจัยวิทยานิพนธ์ และฐานข้อมูลเฉพาะเรื่องมีจำนวนรวมกัน 183,311 ระเบียบ คังมีรายละเอียดในตารางที่ 6 และ 7 จำนวนระเบียบข้อมูลรวมนับว่ามีปริมาณมากที่สุด

ในบรรดาห้องสมุดมหาวิทยาลัยด้วยกัน

จากผลการสำรวจฐานข้อมูลของ อรรถน์ บัณฑิต (2532) พบว่า สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และ สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์มีฐานข้อมูลจำนวนมาก แต่ปริมาณระเบียบรวมแต่ละแห่งไม่เกิน 50,000 ระเบียบนี้ จึงนับว่าการพัฒนาฐานข้อมูลของห้องสมุด ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีความก้าวหน้ามาก และมีปริมาณข้อมูลมากกว่าสถาบันอื่น ๆ ถึง 5 เท่า

เมื่อพิจารณาปริมาณข้อมูลโดยจำแนกแต่ละห้องสมุดพบว่า แต่ละแห่งมีจุดเน้นต่างกัน และมีศักยภาพแตกต่างกันมาก หอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ เน้นการสร้างฐานข้อมูลหนังสือ และมีปริมาณข้อมูลสูงถึง 54,000 11,000 และ 12,000 ระเบียบตามลำดับ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ เน้นการสร้างฐานข้อมูลบรรณนิวารสาร มีจำนวนข้อมูล 20,000 9,036 และ 5,253 ระเบียบตามลำดับ ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์มีจำนวนข้อมูลมากที่สุดในห้องสมุดคณะครุศาสตร์ 4,598 ระเบียบ ส่วนฐานข้อมูลเฉพาะเรื่อง หอสมุดกลางมีข้อมูลจากบทความวารสารและหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับประเทศไทยจำนวน 21,732 ระเบียบ และห้องสมุดคณะสัตวแพทย์มีข้อมูลทางด้านกระบือและอื่นๆ 2,200 ระเบียบ นอกจากนี้ หอสมุดกลางมีฐานข้อมูลรายชื่อวารสารจำนวน 14,000 ระเบียบ

สำหรับห้องสมุดที่ได้รับไมโครคอมพิวเตอร์จากโครงการพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุดในปิงบประมาณ 2532 ส่วนใหญ่มีจำนวนระเบียบข้อมูลค่อนข้างต่ำ เนื่องจากต้องใช้เวลาฝึกอบรมบุคลากรและเตรียมข้อมูลก่อนที่จะบันทึกลงฐานข้อมูล การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากการสร้างฐานข้อมูลขึ้นเอง และการสั่งซื้อฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM แล้ว หอสมุดกลางได้เป็นสมาชิกผู้จัดทำหน้ายฐานข้อมูล DIALOG เพื่อให้บริการฐานข้อมูลข้ามทวีปแบบออนไลน์

ตารางที่ 6 จำนวนไมโครคอมพิวเตอร์ และระเบียบของฐานข้อมูล

ลำดับ	ห้องสมุด	จำนวนไมโครคอมพิวเตอร์	ฐานข้อมูลหนังสือ	ฐานข้อมูลวารสาร	ฐานข้อมูลวารสารหนังสือพิมพ์	ฐานข้อมูลงานวิจัย
1	วิทยาศาสตร์	4	11,000	-	-	200
2	วิศวกรรมศาสตร์	3	12,000	90	-	120
3	แพทยศาสตร์	10	2,000	20,000	-	1,800
4	เภสัชศาสตร์	1	57	-	-	-
5	ทันตแพทยศาสตร์	1	-	615	-	448
6	สัตวแพทยศาสตร์	3	2,055	9,036	-	528
7	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์	1	197	-	-	-
8	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม	-	-	-	-	-
	รวมสาขาวิทยาศาสตร์ฯ	23	27,309	29,741	-	3,096
9	รัฐศาสตร์	1	1,925	-	-	-
10	นิติศาสตร์	1	3,752	-	-	60
11	พาณิชยศาสตร์และการบัญชี	-	-	-	-	-
12	เศรษฐศาสตร์	1	450	-	-	-
13	ครุศาสตร์	2	1,218	5,253	1,830	648
14	นิเทศศาสตร์	1	849	-	-	-
15	อักษรศาสตร์	1	3,700	3,500	-	175
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	1	1,732	-	-	-
17	สถาบันภาษา	1	980	490	-	-
18	สถาบันประชากรศาสตร์	1	510	-	-	-
	รวมสาขาสังคมศาสตร์ฯ	10	15,116	9,243	1,830	883
19	หอสมุดกลาง	13	54,000	2,832	7,797	-
	รวมทั้งหมด	46	96,425	41,816	9,627	3,979

ตารางที่ 7 จำนวนระเบียบฐานข้อมูล

ลำดับ	ห้องสมุด	ฐานข้อมูล วิทยานิพนธ์	ฐานข้อมูล เฉพาะเรื่อง	ฐานข้อมูล รายชื่อ วารสาร	ฐานข้อมูล โสตทัศนวัสดุ
1	วิทยาศาสตร์	-	-	2,800	-
2	วิศวกรรมศาสตร์	800	-	2,400	-
3	แพทยศาสตร์	-	-	400	2,000
4	เภสัชศาสตร์	-	-	-	-
5	ทันตแพทยศาสตร์	-	-	182	-
6	สัตวแพทยศาสตร์	222	2,200	-	-
7	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ การแพทย์	-	-	-	-
8	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม	-	-	-	-
9	รัฐศาสตร์	-	-	-	-
10	นิติศาสตร์	17	65	-	-
11	พาณิชยศาสตร์และการบัญชี	-	-	-	-
12	เศรษฐศาสตร์	-	-	-	-
13	ครุศาสตร์	4,598	-	181	-
14	นิเทศศาสตร์	-	-	-	-
15	อักษรศาสตร์	-	-	-	-
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	-	-	-	-
17	สถาบันภาษา	-	120	-	-
18	สถาบันประชากรศาสตร์	110	-	-	-
19	หอสมุดกลาง	1,600	21,732	14,000	-
	รวมทั้งหมด	7,347	24,117		

ปัญหาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และข่ายงานห้องสมุด

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีศักยภาพและความพร้อมค่อนข้างสูงในการพัฒนาระบบงานโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ห้องสมุดมีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนางานดังต่อไปนี้

1. ห้องสมุดขาดผู้เชี่ยวชาญทางคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะวิศวกรคอมพิวเตอร์หรือโปรแกรมเมอร์ การพัฒนาระบบงานจึงมีขอบเขตจำกัดเพียงงานสร้างฐานข้อมูลและบริการสืบค้นข้อมูล แต่ไม่สามารถพัฒนาระบบงานใหม่ ๆ เช่น งานบริการให้ยืม งานวารสาร งานจัดซื้อ งานบริหารและจัดการ เป็นต้น นอกจากนี้ งานสร้างฐานข้อมูลที่ทำอยู่หากมีปัญหาทางด้านเทคนิคของโปรแกรมและคอมพิวเตอร์ บรรณารักษ์ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง

2. ระบบข่ายงานห้องสมุด ยังไม่มีโครงสร้างในเชิงบริหารที่แน่ชัด ไม่มีผู้บริหารข่ายงานที่มีอำนาจในการจัดการระบบข่ายงานให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ฉะนั้นการสร้างฐานข้อมูลจึงเป็นข้อตกลงหลวม ๆ ระหว่างห้องสมุดต่าง ๆ และในทางปฏิบัติห้องสมุดต่างมีจุดเน้นไม่เหมือนกัน จึงทำให้การสร้างฐานข้อมูลกระจัดกระจาย ฐานข้อมูลส่วนใหญ่ไม่แข็งแกร่งและเด่นพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจได้ นอกจากนี้ การแบ่งกลุ่มตามสาขาวิชา 3 กลุ่ม ยังขาดผู้ประสานงานอย่างเป็นทางการในแต่ละกลุ่ม และห้องสมุดต่าง ๆ ยังไม่มีการประสานงานกันอย่างแท้จริง ทำให้งานสร้างฐานข้อมูลมีความซ้ำซ้อนกัน ยกเว้นกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ซึ่งมีประสบการณ์ในการสร้างฐานข้อมูลมาก่อน และมีการประสานงานที่ดี

3. ห้องสมุดคณะหลายแห่งได้สร้างฐานข้อมูลขึ้นก่อนที่จะมีการกำหนดรูปแบบมาตรฐานของข่ายงาน คือ รูปแบบการลงรายการข้อมูลหนังสือและเอกสาร (CUMARC) และ โครงสร้างของฐานข้อมูลหนังสือเอกสาร (BNET) จึงทำให้ฐานข้อมูลหนังสือและเอกสารมีโครงสร้างและรูปแบบแตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน หรือเสียเวลาในการปรับแก้ข้อมูลให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ระบบข่ายงานยังไม่ได้กำหนดรูปแบบและโครงสร้างของฐานข้อมูลประเภทอื่น ๆ เช่น ฐานข้อมูลบรรณนิวารสาร หนังสือพิมพ์และสไลด์ทัศนวัสดุ ฉะนั้นในอนาคตเมื่อมีการรวมข้อมูล หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลจะเกิดความยุ่งยาก เสียเวลาและแรงงานในการปรับแก้ข้อมูล

4. ไมโครคอมพิวเตอร์ที่ห้องสมุดมีอยู่ ส่วนใหญ่มีขีดจำกัดในการเก็บข้อมูลและเมื่อถึงระยะเวลาหนึ่ง จะไม่มีเนื้อที่ในจานแม่เหล็ก หอสมุดกลางแก้ปัญหาโดยถ่ายข้อมูลหนังสือจำนวน 50,000 ระเบียบ เข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ ขนาดใหญ่ของสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันดังกล่าว แต่ผู้รับผิดชอบโปรแกรมห้องสมุดของสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ยังไม่สามารถจัดการข้อมูลให้ใช้ประโยชน์ได้ฐานข้อมูลหนังสือ 50,000 ระเบียบ จึงหยุดชะงัก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 จนถึงปัจจุบัน

5. ผู้ใช้บริการฐานข้อมูลชนิดออนไลน์จาก DIALOG มีจำนวนน้อยมากเฉลี่ยในหนึ่งเดือนมีผู้ใช้บริการเพียง 3 รายเท่านั้น ขณะเดียวกันสถาบันวิทยบริการต้องจ่ายค่าสื่อสารข้อมูล และคู่สายโทรศัพท์ให้การสื่อสารแห่งประเทศไทย และองค์การโทรศัพท์ อย่างต่ำเดือนละ 5,700 บาทซึ่งเป็นภาระที่สูง และไม่คุ้มกับการให้บริการ

งบประมาณ

งบประมาณค่าสิ่งพิมพ์แสดงในตารางที่ 8 แผนภูมิที่ 12 และ 13 ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ได้รับจัดสรรงบประมาณมากที่สุด 2,403,360 บาท (ได้รับเงินสนับสนุนจาก China Medical Board) รองลงมาคือ ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ 1,306,880 บาท (ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) และห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ 926,684 บาท (ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการพัฒนาทางด้านสังคมศาสตร์) ห้องสมุดที่ได้รับงบประมาณค่าสิ่งพิมพ์น้อยที่สุดคือ คณะอักษรศาสตร์ 73,232 บาท จะเห็นว่า งบประมาณรวมของห้องสมุด 10 แห่ง ในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีจำนวนน้อยกว่างบประมาณของห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ รวมทั้งห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ และหอสมุดกลางซึ่งให้บริการนิสิตทั้งมหาวิทยาลัยแต่ได้งบประมาณค่าสิ่งพิมพ์น้อยกว่าห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ และห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์

งบประมาณสิ่งพิมพ์ประกอบด้วย ค่าหนังสือ และวารสาร ซึ่งมีจำนวนแตกต่างกัน สาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ใช้เงินสั่งซื้อวารสารมากกว่าหนังสือ เช่น ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ สั่งซื้อวารสารเป็นเงิน

ร้อยละ 82 ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ร้อยละ 75 และห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์
ร้อยละ 66 วารสารจึงเป็นสื่อการศึกษาสำคัญมากที่สุดในสาขานี้ เพราะวิทยาการ
ใหม่ ๆ และผลงานวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมากกว่าหนังสือ

ส่วนสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทุกห้องสมุด (ยกเว้นคณะครุ-
ศาสตร์) ใช้เงินสั่งซื้อหนังสือมากกว่าวารสาร เช่น ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ใช้
เงินสั่งซื้อหนังสือ ร้อยละ 83 คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ร้อยละ 77 คณะ
รัฐศาสตร์ ร้อยละ 61 สำหรับห้องสมุดคณะครุศาสตร์ใช้เงินในการบอกรับวารสาร
ร้อยละ 77 ซึ่งมากกว่าหนังสือ

เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนของนิสิตต่องบประมาณสิ่งพิมพ์ พบว่า ห้อง
สมุดคณะแพทยศาสตร์ มีอัตราส่วนสูงที่สุดคือ 1941.32 บาทต่อนิสิต 1 คน รอง
ลงมาคณะนิติศาสตร์ 844.74 บาท คณะทันตแพทยศาสตร์ 824.55 บาท และ
คณะสัตวแพทยศาสตร์ 724.45 บาท ส่วนห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์มีอัตราส่วนต่ำที่
สุดคือ 56.99 บาทต่อนิสิต 1 คน ทั้งนี้เพราะเงินค่าบำรุงห้องสมุดได้รับการจัด
สรรให้กับห้องสมุดภาควิชาต่างๆด้วย

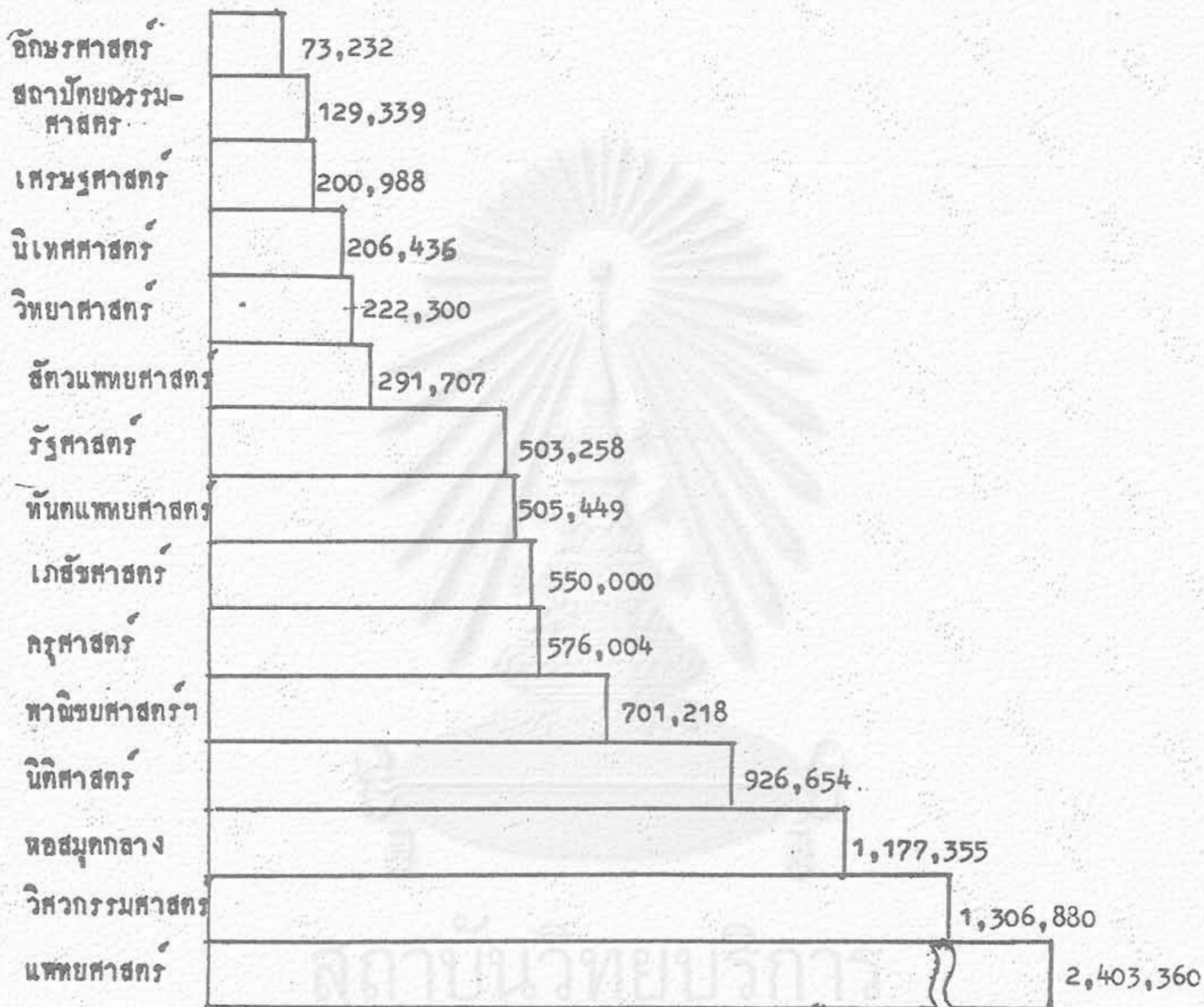
การจัดสรรงบประมาณให้แก่ห้องสมุดคณะ/สถาบัน มีหลักเกณฑ์และวิธี
การแตกต่างกัน บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ไม่ทราบหลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณของคณะ
/สถาบัน ไม่ทราบแหล่งเงินทุน และจำนวนเงินที่ควรได้รับในแต่ละปี ส่วนรายได้
พิเศษของห้องสมุดคณะคือ ค่าบริการถ่ายเอกสาร และค่าปรับ แต่รายได้ส่วนนี้ต้อง
ส่งให้คณะ ไม่สามารถจะนำมาใช้ในกิจการของห้องสมุดได้โดยตรง ยกเว้นห้อง
สมุดคณะนิติศาสตร์ และห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ ที่สามารถนำเงินค่าปรับมา
ใช้ในกิจการห้องสมุดได้

สำหรับสถาบันวิทยบริการมีรายได้พิเศษจากการฝึกอบรม ค่าบริการถ่าย
เอกสาร และค่าปรับประมาณปีละ 450,000 บาท (ในปีงบประมาณ 2532)

ตารางที่ 8 งบประมาณสิ่งพิมพ์ปีงบประมาณ 2532

ลำดับ	ห้องสมุด	ค่านหนังสือ	ร้อยละ	ค่าวารสาร	ร้อยละ	รวม
1	วิทยาศาสตร์	-	-	-	-	222,300
2	วิศวกรรมศาสตร์	606,880	46.43	700,000	53.56	1,306,880
3	แพทยศาสตร์	807,591	33.60	1,595,769	66.40	2,403,360
4	เภสัชศาสตร์	100,000	18.18	450,000	81.82	550,000
5	ทันตแพทยศาสตร์	257,749	50.99	247,700	49.01	505,449
6	สัตวแพทยศาสตร์	74,026	25.38	217,681	74.62	291,707
7	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ การแพทย์	-	-	-	-	-
8	สถาบันวิจัยสภาวะ แวดล้อม	-	-	-	-	15,000
9	รัฐศาสตร์	308,102	61.22	195,156	38.78	503,258
10	นิติศาสตร์	769,706	83.06	156,978	16.94	926,684
11	พาณิชยศาสตร์ และการบัญชี	542,479	77.36	158,739	22.64	701,218
12	เศรษฐศาสตร์	-	-	-	-	200,988
13	ครุศาสตร์	133,900	23.25	442,104	76.75	576,004
14	นิเทศศาสตร์	136,962	66.35	69,474	33.65	206,436
15	อักษรศาสตร์	58,385	79.73	14,847	20.27	73,232
16	สถาปัตยกรรมศาสตร์	89,697	69.35	39,642	30.65	129,339
17	สถาบันภาษา	230,000	84.89	41,000	15.13	271,000
18	สถาบันประชากรศาสตร์	-	-	-	-	8,500
19	หอสมุดกลาง	-	-	-	-	1,177,355
	รวม					10,068,710

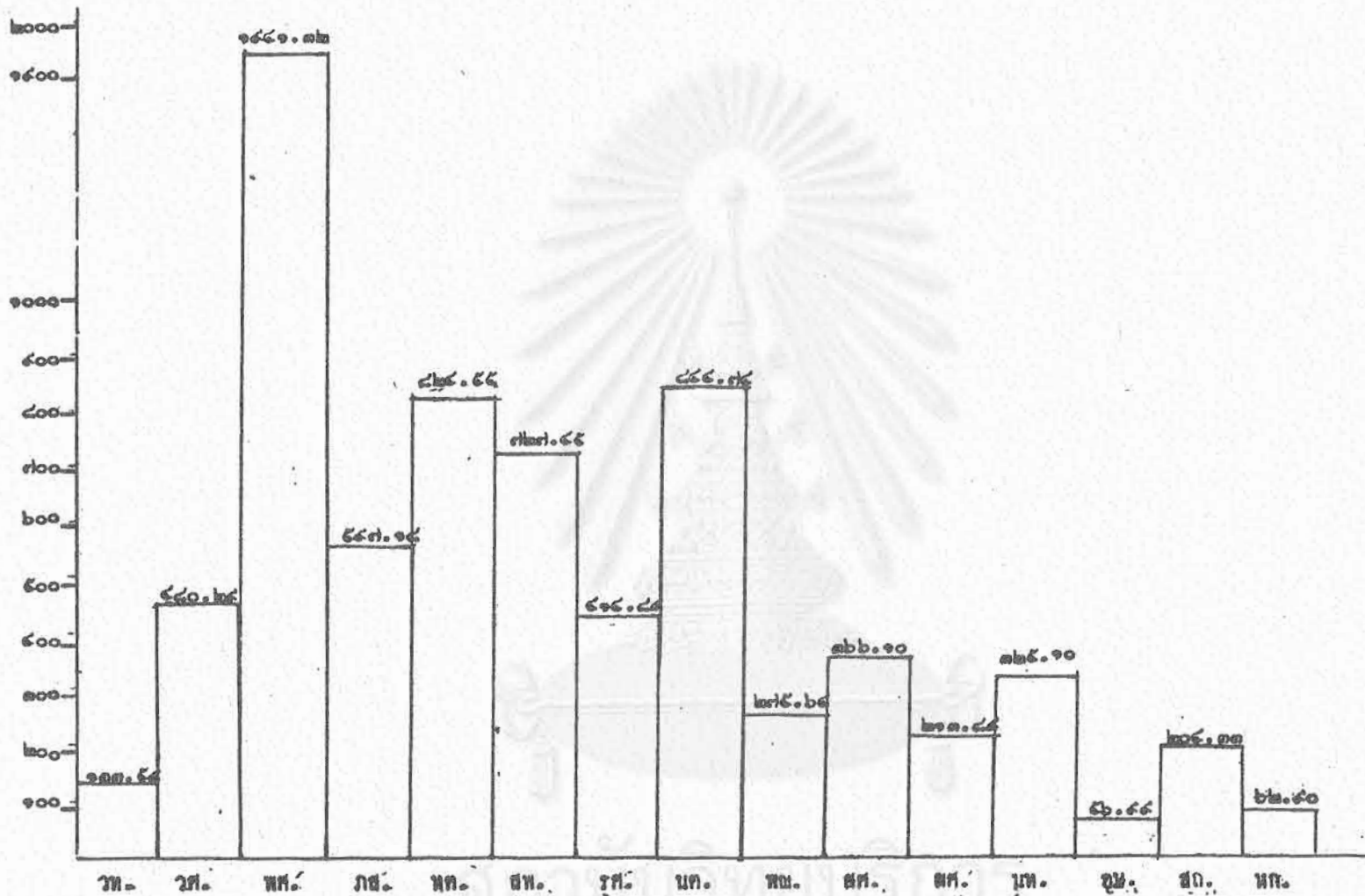
ห้องสมุดคณะ งบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ (หน่วย : บาท)

แผนภูมิที่ 12 งบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ของคณะ และหอสมุดกลาง ปีงบประมาณ 2532

บาท

แผนภูมิที่ 13 งบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ต่อนิสิต 1 คน

ปัญหาค่างบประมาณ

1. ห้องสมุดสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณค่อนข้างต่ำ (ยกเว้นคณะนิติศาสตร์) แม้แต่หอสมุดกลางก็ยังได้รับงบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ต่ำกว่าห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ และ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ ทั้งๆที่เป็นหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยให้บริการแก่นิสิตทั้งมหาวิทยาลัย ซึ่งตามหลักการแล้วควรจะได้รับ การสนับสนุนมากที่สุด

2. บัณฑิตวิทยาลัยให้การสนับสนุนห้องสมุดคณะ โดยบางคณะได้รับเงินสนับสนุนค่าหนังสือและวารสารโดยตรง และบางคณะห้องสมุดได้รับการสนับสนุนโดยผ่านทางภาควิชาซึ่งบางภาควิชาสั่งซื้อหนังสือให้ห้องสมุด แต่บางภาควิชาเก็บหนังสือไว้เอง นอกจากนี้บางภาควิชานำเงินค่าวัสดุการศึกษาจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์หรือสื่อประเภทอื่นๆ ที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ จะเน้นการสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัยจึงไม่มีระเบียบที่แน่ชัด และมีความลักลั่น ในทางปฏิบัติระหว่างห้องสมุดต่าง ๆ และทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนหนังสือสำหรับนิสิตบัณฑิตศึกษา สำหรับหอสมุดกลาง ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัยในปีงบประมาณ 2532 จึงไม่สามารถจัดซื้อหนังสือสำหรับนิสิตบัณฑิตศึกษาได้ ทั้งๆที่นิสิตบัณฑิตศึกษาเข้าใช้หอสมุดกลางเป็นจำนวนมาก จะเน้นการศึกษาค้นคว้าของนิสิตบัณฑิตศึกษาจึงอยู่ในขอบเขตจำกัด ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อคุณภาพของบัณฑิตโดยตรง

3. เงินค่าบำรุงห้องสมุดที่ได้จากค่าหน่วยกิตของนิสิตระดับปริญญาตรีมีอัตราส่วนที่ต่ำมาก เมื่อเทียบกับราคาหนังสือที่เพิ่มขึ้นทุกปี ห้องสมุดจึงไม่สามารถจัดซื้อหนังสือได้เพียงพอกับความต้องการ ยกเว้นห้องสมุดคณะที่ได้รับเงินสนับสนุนจากแหล่งอื่น ๆ นอกเหนือจากงบประมาณประจำ จะมีโอกาสจัดซื้อสิ่งพิมพ์ได้เพียงพอได้แก่ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์

4. การจัดงบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ในคณะวิทยาศาสตร์ และคณะอักษรศาสตร์จะต้องจัดสรรให้กับห้องสมุดภาควิชาด้วย ทำให้ห้องสมุดคณะได้รับงบประมาณน้อยมาก

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากสถานการณ์และปัญหาของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยส่วนรวมมีศักยภาพและความพร้อมที่จะพัฒนาให้ก้าวหน้าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคข่าวสาร ข้อมูล อย่างไรก็ตามห้องสมุดคงมีปัญหามากหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ฉะนั้นแนวทางการพัฒนาห้องสมุดจะต้องวิเคราะห์ปัญหาให้ชัดเจน ค้นหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง เพื่อแก้ปัญหาได้ถูกต้อง ขณะเดียวกันจะต้องวิเคราะห์ให้เห็นศักยภาพและความพร้อม และพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาห้องสมุดไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

รายงานการศึกษาในบทนี้ เป็นการวิเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญในหัวข้อต่อไปนี้

1. สรุปปัญหาของห้องสมุด
2. ศักยภาพและความพร้อมของห้องสมุด
3. เป้าหมายของห้องสมุดในอนาคต
4. แนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. สรุปปัญหาของห้องสมุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 3 ได้พบปัญหาต่างๆซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาพื้นฐานทั่วไปที่พบเห็นในหน่วยงานต่างๆ เช่น บุคลากรไม่เพียงพอ งบประมาณไม่เพียงพอ วัสดุสิ่งพิมพ์ไม่เพียงพอ อาคารสถานที่คับแคบ เป็นต้น การแก้ปัญหาโดยการจัดหาสิ่งต่างๆดังกล่าวเพิ่มเติมให้เพียงพอเป็นวิธีการที่ทำได้ยากหรือทำได้เพียงบางเรื่อง เพราะมหาวิทยาลัยมีงบประมาณจำกัด ฉะนั้นจะต้องวิเคราะห์ปัญหาให้ชัดเจน และค้นหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง และจากการวิเคราะห์พบว่า ปัญหาที่แท้จริงและเป็นต้นเหตุของปัญหาอื่น ๆ คือ

1. โครงสร้าง และระบบการบริหารห้องสมุด สถาบันวิทยบริการ ประกอบขึ้นด้วยหน่วยงาน 4 หน่วยงานคือ หอสมุดกลาง ศูนย์เอกสารประเทศไทย

ศูนย์โสตทัศนศึกษากลาง และสำนักงานเลขานุการ สำหรับหอสมุดกลางมีปริมาณงานมาก บุคลากรมาก และมีพื้นที่ปฏิบัติงานประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ทั้งหมด หอสมุดกลางจึงควรจัดเป็นองค์กรในระดับ "กอง" ตามมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ของทบวงมหาวิทยาลัย เช่น สำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยต่างๆ แต่หอสมุดกลางถูกจำกัดอยู่ในระดับฝ่ายเท่ากับหน่วยงานอื่นๆ ทำให้เกิดปัญหาด้าน ขวัญกำลังใจ การบริหาร ความร่วมมือ และความรู้สึกเหลื่อมล้ำเมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ

สำหรับโครงสร้างห้องสมุดคณะขึ้นอยู่กับสำนักงานเลขานุการคณะต่างๆ ที่บรรณารักษ์ (สายข) เลื่อนระดับได้สูงกว่าเลขานุการคณะ จึงเกิดความรู้สึกไม่แน่ใจในอนาคต และมีผลต่อขวัญกำลังใจของบรรณารักษ์

ระบบห้องสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรูปแบบการบริหารแบบกระจายอำนาจ ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และห้องสมุดภาควิชา มีอิสระในการบริหารงาน ทำให้ขาดเป้าหมายร่วมกัน การทำงานซ้ำซ้อน สิ้นเปลืองแรงงาน เวลาและงบประมาณ ห้องสมุดแต่ละแห่งไม่แข็งแรงแรงพอที่จะเป็นแหล่งความรู้เฉพาะสาขาวิชาในระดับชาติ ทบวงมหาวิทยาลัยมีนโยบายในการรวมอำนาจ โดยเริ่มโอนอัตรากำลังของบุคลากรห้องสมุดคณะ/สถาบัน ให้สังกัดในสถาบันวิทยบริการ นโยบายดังกล่าวทำให้บุคลากรห้องสมุดคณะ/สถาบันเกิดความสับสน และไม่แน่ใจในอนาคต ซึ่งมีผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2. ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และช่างงานห้องสมุดมีปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญทางด้านคอมพิวเตอร์ บรรณารักษ์มีความรู้ความสามารถในการสร้างฐานข้อมูลได้ แต่ไม่สามารถพัฒนางานอื่น ๆ ได้อย่างครบวงจร ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือ ระบบช่างงานห้องสมุดไม่มีโครงสร้างในเชิงบริหารที่ชัดเจน ไม่มีผู้บริหารที่มีอำนาจในการจัดการให้ระบบช่างงานคอมพิวเตอร์ดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ระบบช่างงานนับเป็นเรื่องสำคัญมาก มหาวิทยาลัยได้จัดสรรงบประมาณจำนวนมากเพื่อจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ หากห้องสมุดแต่ละแห่งมีอิสระในการสร้างฐานข้อมูล โดยไม่มีระบบการบริหารหรือการประสานงานที่ดี จะทำให้สูญเสียแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และฐานข้อมูลไม่แข็งแรงแรงพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า

3. ด้านงบประมาณ มีปัญหางบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้อวัสดุสิ่งพิมพ์ เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง แต่ละปีราคาสิน

พิมพ์เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 10 ในขณะที่เงินค่าบำรุงห้องสมุดที่ได้จากค่าหน่วยกิตมีอัตราคงเดิม และการจัดสรรงบประมาณให้แก่ห้องสมุดคณะ/สถาบัน มีหลักเกณฑ์และวิธีการแตกต่างกัน ในขณะที่มีห้องสมุดภาควิชา งบประมาณสำหรับห้องสมุดคณะจะถูกแบ่งปันให้กับภาควิชา ทำให้ห้องสมุดคณะได้รับงบประมาณจำกัด เช่น ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้เงินสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อจัดซื้อหนังสือให้แก่ห้องสมุดคณะ และหอสมุดกลางไม่มีระเบียบหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน บัณฑิตวิทยาลัยฯ ให้อำนาจแก่ภาควิชาในการใช้งบประมาณ ภาควิชาที่มีห้องสมุดก็จัดซื้อหนังสือเก็บไว้ในห้องสมุดภาควิชา บางภาควิชาที่ไม่มีห้องสมุดก็เริ่มสะสมหนังสือ และมีแนวโน้มที่เกิดห้องสมุดภาควิชาขึ้นอีก บางภาควิชาจัดซื้อวัสดุประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่หนังสือ ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนหนังสือสำหรับบัณฑิตศึกษาซึ่งเป็นผลเสียต่อคุณภาพของบัณฑิตโดยตรง

2. ศักยภาพและความพร้อมของห้องสมุด

แม้ว่าห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังมีปัญหาต่างๆ แต่ในภาพห้องสมุดรวมมีศักยภาพ และความพร้อมค่อนข้างสูงและเพียงพอที่จะพัฒนาให้ก้าวหน้าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคข่าวสารข้อมูล ดังจะเห็นได้จากองค์ประกอบต่อไปนี้

1. ทรัพยากรสิ่งพิมพ์มีจำนวนรวม 709,882 เล่ม ทั้งนี้ยังไม่รวมวารสาร วิทยานิพนธ์ และสิ่งพิมพ์เฉพาะเรื่อง และยังไม่นับรวมถึงสิ่งพิมพ์จากห้องสมุดภาควิชาและห้องสมุดสถาบัน/โครงการอีก 10 แห่ง จำนวนหนังสือในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีจำนวนใกล้เคียงกับมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ของทบวงมหาวิทยาลัย ส่วนหนังสือในสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพแม้จะต่ำกว่ามาตรฐานมาก ก็ไม่ใช่ประเด็นที่เข้าประเด็นศักยภาพได้ชัดเจนนัก เพราะในสาขานี้สารนิเทศในรูปแบบอื่นที่รวดเร็วทันสมัยเป็นสื่อที่สำคัญและจำเป็นมากกว่า เช่น วารสาร งานวิจัย และฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ในรูปแบบของ CD-ROM ซึ่งมีสารนิเทศนับล้านชิ้น ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์เป็นห้องสมุดเดียวที่มีหนังสือสูงกว่ามาตรฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหาร การจัดการเพื่อจัดหาวัสดุสิ่งพิมพ์เป็นปัจจัยสำคัญ และสามารถปฏิบัติได้

2. ด้านอาคารสถานที่ ห้องสมุดตั้งกระจายอยู่ตามคณะ และสถาบันในมหาวิทยาลัยเป็นการกระจายสิ่งพิมพ์ให้ทั่วถึง เป็นบริการที่ให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการมากที่สุด ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาข่ายงานให้สามารถติดต่อสื่อสารแบบออนไลน์ ก็ยิ่งทำให้ผู้ใช้บริการสามารถค้นหารายการสิ่งพิมพ์ได้ทั้งหมดจากห้องสมุดที่ใกล้ที่สุดเพียงแห่งเดียว โดยไม่ต้องเดินไปค้นจากห้องสมุดอื่นๆ ทั้ละแห่ง

จำนวนที่นั่งรวม 4179 ที่ หรือร้อยละ 22.32 ของจำนวนนิสิตทั้งมหาวิทยาลัยใกล้เคียงกับมาตรฐาน เพียงพอกับผู้ใช้บริการ และจากสถิติการเข้าใช้ห้องสมุดของนิสิตพบว่ายังมีที่นั่งว่างสำหรับนิสิต ยกเว้นในช่วงเวลาก่อนสอบประมาณ 1 เดือน ผู้ใช้บริการจะเพิ่มมากขึ้น ทำให้ห้องสมุดบางแห่งมีที่นั่งไม่เพียงพอ

3. งานบริการ ห้องสมุดส่วนใหญ่เปิดบริการภาคค่ำ และหอสมุดกลางเปิดบริการถึง 21.00 น. โดยจ่ายค่าตอบแทนค่อนข้างสูงเป็นแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่ต้องการทำงานภาคค่ำเพิ่มขึ้น ฉะนั้นการขยายเวลาบริการในห้องสมุดคณะ สถาบัน และหอสมุดกลางสามารถปฏิบัติได้ ถ้าเจ้าหน้าที่ได้รับสวัสดิการเพียงพอ นอกจากนั้นการเพิ่มงานบริการชนิดใหม่ๆ ทำให้ผู้ใช้บริการมีโอกาสค้นคว้าหาความรู้เพิ่มขึ้น เช่น ฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM และบริการยืมระหว่างห้องสมุด เป็นต้น ปัจจุบันห้องสมุดคณะทุกแห่งจัดบริการถ่ายเอกสาร ราคาถูกแผ่นละ 50 สตางค์ ทำให้ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล และไม่จำเป็นต้องขอยืมหนังสือกลับบ้านมากเช่นในอดีต

4. งานเทคนิค การวิเคราะห์เลขหมู่ทำบัตรรายการ ห้องสมุดต่างๆ ระบบแตกต่างกันมีจำนวนรวมถึง 6 ระบบ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายซึ่งนับเป็นข้อดีข้อหนึ่ง ในอนาคตข่ายงานสารนิเทศระดับชาติเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และห้องสมุด ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีโอกาสที่จะเป็นผู้นำ ในการจัดตั้งศูนย์กลางผลิตฐานข้อมูลบัตรรายการสำหรับสิ่งพิมพ์ภาษาไทย และสามารถวิเคราะห์เลขหมู่ได้ทุกระบบที่มีใช้ในห้องสมุดต่างๆทั่วประเทศ ศักยภาพดังกล่าวนี้สามารถนำมาสร้างงานที่ขายบริการได้ ในปัจจุบันฝ่ายวารสารหอสมุดกลางได้ริเริ่มผลิตผลงานเพื่อขายบริการ ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถ และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้

5. บุคลากรในห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางมีจำนวน 179 คน (ไม่รวมนักการภารโรง) ประกอบด้วยบรรณารักษ์ 51 คน เจ้าหน้าที่และ

พนักงานห้องสมุด 128 คน แม้ว่าห้องสมุดคณะ/สถาบัน หอสมุดกลางยังคงต้องการบุคลากรเพิ่มอีก 56 คน แต่ในสภาพปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศกำลังมีบทบาทในห้องสมุด สามารถลดงานวิเคราะห์สิ่งพิมพ์ลงได้ประมาณครึ่งหนึ่ง โดยการใช้ฐานข้อมูล Laser Quest ในรูปของ CD-ROM ฉะนั้นหากมีการบริหารและการจัดการที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันอย่างแท้จริงระหว่างห้องสมุดต่างๆ พร้อมกับใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะลดแรงงานบุคลากรได้ นอกจากนี้บุคลากรส่วนใหญ่มีคุณภาพสูงกว่าระดับปานกลาง สถาบันวิทยบริการได้รับแต่งตั้งจากองค์การยูเนสโกให้เป็นตัวแทนในระดับชาติเพื่อแจกจ่ายโปรแกรม Micro CDS/ISIS ภายในประเทศ และยังจัดหลักสูตรการฝึกอบรมการใช้โปรแกรมนี้ให้แก่บุคลากรจากสถาบันต่างๆ ทั่วประเทศ บุคลากรของสถาบันวิทยบริการจึงมีความรู้ความสามารถสูงในการสร้างฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์

6. ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และข่ายงานห้องสมุด CHULALINET มีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างฐานข้อมูล และจะเชื่อมโยงข่ายงานให้ห้องสมุดทุกแห่งติดต่อกันได้แบบออนไลน์ ปัจจุบันได้ผลิตฐานข้อมูลหนังสือ วรรณกรรม วรรณคดี วรรณกรรม วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และฐานข้อมูลเฉพาะเรื่อง มีจำนวนข้อมูลรวม 183,311 ระเบียบ ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM จำนวน 10 ฐาน ซึ่งมีข้อมูลจำนวนมากมหาศาล ช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถค้นคว้าหาแหล่งความรู้เพิ่มเติมได้อย่างรวดเร็ว ในระดับชาติ สถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์ประสานงานฐานข้อมูล UNIO ซึ่งเป็นฐานข้อมูลสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างห้องสมุดระดับอุดมศึกษา ในระดับนานาชาติ สถาบันวิทยบริการเป็นสมาชิกผู้จัดทำหน่วยงานข้อมูล DIALOG ให้บริการค้นคว้าฐานข้อมูลข้ามทวีปแบบออนไลน์ ช่วยขยายพรมแดนแห่งการแสวงหาความรู้จากต่างประเทศได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็วทันใจในอนาคต สถาบันวิทยบริการจะสามารถติดต่อใช้ฐานข้อมูลจาก BRS โดยความร่วมมือกับศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี (The Technical Information Access Center -TIAC) ทำให้สามารถค้นหาข้อมูล สารสนเทศ ได้จากทั่วโลกอย่างไม่มีขีดจำกัด จะเห็นว่าภาพรวมของเทคโนโลยีสารสนเทศและข่ายงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีขีดความสามารถสูง และมีโอกาสพัฒนาเป็นศูนย์กลางเครือข่ายบริการข้อมูลและสารสนเทศ ในระดับชาติและระดับนานาชาติได้

3. เป้าหมายของห้องสมุดในอนาคต

การกำหนดเป้าหมายของห้องสมุดใช้ข้อมูลจากเอกสาร รายงานทางวิชาการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารเป็นกรอบแนวคิด ในขณะที่เดียวกันได้ศึกษาทิศทางของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานและวิธีการแสวงหาความรู้ที่ต้องการความรวดเร็ว และเปิดกว้างไปสู่แหล่งความรู้ที่ไม่มีขีดจำกัด นอกจากนี้การกำหนดเป้าหมายของห้องสมุดจะต้องอยู่ในวิสัยที่สามารถปฏิบัติได้ภายใต้ศักยภาพและความพร้อมที่มีอยู่

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดกับโครงสร้างทางวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ชนิดา รักษ์พลเมือง และ อมรชัย คันทิเมธ, 2532) พบว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีความพร้อมที่จะก้าวไปสู่มหาวิทยาลัยวิจัยในช่วง 10 ปีข้างหน้า และได้เสนอรูปแบบของมหาวิทยาลัยวิจัยซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งบริการจากห้องสมุดพอสรุปได้ดังนี้

1. บรรยากาศในมหาวิทยาลัยวิจัยเต็มไปด้วยบรรยากาศของการค้นคว้า เป็นที่รวมของคนใฝ่รู้ มีการศึกษา ค้นคว้า บุกเบิก แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างวิทยาการหรือความรู้ใหม่ และพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการเป็นสำคัญ

2. หลักสูตรการเรียนการสอนต้องปรับวิธีการให้เอื้อต่อการวิจัยมากขึ้น การบรรยายลดลง เน้นการฝึกให้ผู้เรียนได้คิดเชิงวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ฝึกการค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่

3. หน่วยสนับสนุนทางวิชาการ เช่น ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และสถาบันวิทยบริการ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปิดบริการให้มีการศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลาไม่จำกัดเฉพาะเวลาราชการ ในด้านปริมาณหนังสือ วารสารทางวิชาการ และด้านเทคโนโลยีควรให้ความสะดวกแก่การค้นคว้าข้อมูลมากขึ้น และต้องเป็นฝ่ายเผยแพร่ข้อมูลใหม่ ๆ ตลอดเวลา

ในการจัดทำแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับที่ 7 ได้ให้ความสำคัญของระบบข้อมูลและสารนิเทศ โดยเสนอกลวิธีของแผนปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ข้อ 5 มีใจความว่า "เร่งรัดการจัดวางระบบและเชื่อมโยงเครือข่ายการ

บริการข้อมูลและสารนิเทศเพื่อสนับสนุนการศึกษา การทดลอง การวิจัยของนิสิต และอาจารย์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ" (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักงานอธิการบดี, 2533)

จะเห็นว่า เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะอำนวยความสะดวกแก่การค้นคว้าและเผยแพร่ข้อมูล รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ พุ่มวิเศษ ผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเป้าหมายของห้องสมุดในอนาคต (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก) สรุปได้ว่า ระบบห้องสมุดจะต้องใช้คอมพิวเตอร์ โดยเริ่มจากการสร้างระบบข่ายงาน CHULALINET ก่อน และเป็นเป้าหมายที่จะต้องทำให้ได้ นอกจากนี้สถาบันวิทยบริการจะต้องมีความแข็งแกร่ง และมีความพร้อมในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การพัฒนาทรัพยากรสิ่งพิมพ์จะต้องมีนโยบายที่ชัดเจน มีการวางรากฐานเป็นเวลานาน และมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอสำหรับโครงสร้างระบบห้องสมุดควรเป็นระบบการประสานงานที่มีการช่วยเหลือและร่วมมือประสานงานกัน การรวมอำนาจทำให้ห้องสมุดทุกคณะขึ้นกับผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการย่อมเกิดปัญหา และสถาบันวิทยบริการยังไม่พร้อม รูปแบบการบริหารห้องสมุดที่รวมตัวกันตามกลุ่มสาขาวิชาน่าจะเป็นรูปแบบที่ดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุปรัตน์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ให้ทัศนะเกี่ยวกับเป้าหมายของระบบห้องสมุด (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก) สรุปได้ว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรเป็นผู้ริเริ่มสร้างและพัฒนาข่ายงานข้อสนเทศด้านต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ควรมีการลงทุนด้านอิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์ ให้มากกว่าการจัดหาวัสดุประเภทสิ่งตีพิมพ์ ระบบโครงสร้างห้องสมุดควรเป็นระบบประสานงาน โดยการสร้างเป็นระบบข่ายงาน ในด้านงานบริการระบบห้องสมุดควรคำนึงถึงตลาดและคิดค่าบริการด้วย การสร้างฐานข้อมูลควรมีความร่วมมือกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาและบุคลากรของห้องสมุด และมีความคอบแทนตามปริมาณงาน โดยห้องสมุดไม่ควรติดอยู่กับระบบราชการ งานบางประเภทอาจจ้างบุคลากรชั่วคราวได้ ห้องสมุดคณะไม่จำเป็นต้องมีทุกคณะ แต่ควรมืออย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในด้านบุคลากรควรมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียน ในระยะต่อไปบุคลากรของห้องสมุดคณะจะอยู่ภายใต้สถาบันวิทยบริการสามารถโยกย้ายไปปฏิบัติงานในห้องสมุดต่าง ๆ ได้ และระบบห้องสมุดจะต้องปรับให้บุคลากรสามารถเติบโตก้าวหน้าได้ในระดับสูง

มารศรี ศิวรักษ์ บรรณารักษ์ห้องสมุดธนาคารกรุงเทพ แสดงความคิดเห็น (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก) สรุปได้ว่าโครงสร้างระบบห้องสมุดส่วนรวมควรเป็นระบบประสานงาน รวมกลุ่มตามความจำเป็นของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ห้องสมุดหนึ่งจะสามารถจัดหาทรัพยากรสิ่งพิมพ์ให้บริการสมาชิกในหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ครบถ้วน ห้องสมุดทุกแห่งควรเปิดกว้างสำหรับบุคคลภายนอกได้ใช้บริการด้วย นอกจากนี้ทัศนคติและบทบาทของผู้ให้บริการควรปรับให้พร้อมที่จะช่วยเหลือให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้ใช้บริการให้มาก

สำหรับทิศทางของเทคโนโลยีสารสนเทศใน 10 ปีข้างหน้าจะเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในการใช้ข้อมูล การติดต่อสื่อสารกันโดยตรงระหว่างมนุษย์ด้วยกันจะลดลง ผู้บริหารตำแหน่งสำคัญ ๆ สามารถประชุมตกลงกันได้แม้นั่งอยู่คนละประเทศ ประเทศไทยถึงแม้จะตามหลังประเทศที่พัฒนาในด้านระบบสารสนเทศ แต่ก็คาดว่า ระบบสารสนเทศ ในทศวรรษหน้าจะทำให้การสื่อสารข้อมูลใช้ระบบคอมพิวเตอร์มากขึ้น นิสิตอาจารย์สามารถติดต่อกันโดยผ่านคอมพิวเตอร์ การขอใช้ข้อมูลของห้องสมุดไม่จำเป็นต้องมาด้วยตนเอง อาจสืบค้นได้จากบ้านพัก หอพัก ที่ทำงานในภาควิชา ห้องกิจกรรมนิสิต โดยใช้เทอร์มินัล ไบรอนีอีเล็กทรอนิกส์และเครื่องโทรสาร การใช้ระบบโทรคมนาคมเชื่อมโยงฐานข้อมูลในห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์เพื่อให้บริการค้นข้อมูลได้จากต่างจังหวัดเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงาน และวิธีการแสวงหาความรู้ที่อำนวยความสะดวกรวดเร็ว และเปิดกว้างไปสู่แหล่งความรู้อย่างไม่มีขีดจำกัด

จากกรอบแนวคิดที่ได้จากรายงานทางวิชาการและทัศนะของผู้บริหาร ประกอบกับการศึกษาทิศทางของเทคโนโลยีสารสนเทศ และสถานภาพศักยภาพของห้องสมุด สามารถกำหนดเป้าหมายหลักของห้องสมุดในอนาคตได้ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายและทิศทางของระบบสารสนเทศ และข่ายงานห้องสมุด

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีเป้าหมายในการพัฒนาข่ายงาน CHULALINET โดยเริ่มจากฐานข้อมูลหนังสือ และพัฒนาขยายงานไปสู่ฐานข้อมูลทุกชนิดที่ห้องสมุดจัดให้บริการ และมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งฐาน

ข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM โดยใช้ระบบโทรคมนาคมเพื่อให้บริการค้นข้อมูลได้จากทุกแห่ง แม้จากภาควิชา ห้องทำงานอาจารย์ ห้องพนักนิสิต หอพัก และจากบ้านพัก นอกจากนี้การลงฐานข้อมูลจะต้องเจาะลึกลงสู่เนื้อหาวิชาเฉพาะที่อำนวยความสะดวกต่อวิชาการและธุรกิจ สถาบันวิทยบริการจะต้องพัฒนาเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์ประสานงานเครือข่ายการบริการข้อมูลและสารนิเทศในระดับชาติ และนานาชาติ

2. เป้าหมายและทิศทางของโครงสร้างและระบบการบริหารห้องสมุด

การบริหารห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องมีรูปแบบโครงสร้างชัดเจนมีเอกภาพที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ผนึกกำลังกันอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดความคล่องตัวในการพัฒนาขยายงาน ลดความซ้ำซ้อน ประหยัดเวลา แรงงานและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและสร้างความก้าวหน้า ขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้สถาบันวิทยบริการจะต้องพัฒนาเป็นศูนย์กลางของระบบห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้มีขีดความสามารถและความพร้อมที่จะรับภาระงานเทคนิคของห้องสมุดคณะ/สถาบันที่ต้องการความช่วยเหลือ

3. เป้าหมายและทิศทางของงานบริการ

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องจัดบริการสื่อการศึกษาทุกสาขาวิชาที่มีการเรียนการสอนให้ครบถ้วน เพียงพอต่อการแสวงหาความรู้โดยจัดหาสื่อทุกรูปแบบ เช่น สิ่งพิมพ์ สื่อทัศนวิศุ โพรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และจัดหาฐานข้อมูลทดแทนสิ่งพิมพ์เพิ่มขึ้น สถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์กลางของงานบริการฐานข้อมูลจะต้องจัดบริการสืบค้นฐานข้อมูลทางออนไลน์ได้ตลอด 24 ชั่วโมง อำนวยความสะดวกแก่การค้นคว้าได้จากทุกแห่งทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ห้องสมุดควรจัดบริการถ่ายเอกสารราคาถูกลง และจัดหาเครื่องโทรสารเพื่อให้บริการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเอกสารข้อมูลจากแหล่งความรู้ที่ห่างไกล นอกจากนี้ห้องสมุดควรขยายเวลาบริการและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า วิจัย และการผลิตผลงาน โดยริเริ่มจัดบริการใหม่ ๆ เช่น ระบบตลาดข้อมูล ห้องสมุดเป็นตัวกลางในการจัดหาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล ผลิตฐานข้อมูลส่วนตัวตามที่ต้องการ และขายบริการข้อมูลในเชิงธุรกิจ เป็นต้น

4. แนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของห้องสมุดในอนาคตจะต้องแสวงหาแนวทางหรือกลวิธีต่างๆ ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมพัฒนาระบบห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ แนวทางหรือกลวิธีส่วนหนึ่งได้มาจากเอกสาร รายงานทางวิชาการ แบบสอบถาม สัมภาษณ์บรรณารักษ์ และผู้บริหาร และส่วนหนึ่งเป็นข้อเสนอแนะของคณะผู้ศึกษาซึ่งเป็นประเด็นที่สืบเนื่องจากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา สถานภาพ และศักยภาพของห้องสมุด

แนวทางหรือกลวิธีในการพัฒนาแต่ละเรื่องมีความหลากหลายมีทั้งแนวทางที่สนับสนุนกัน และขัดแย้งกัน ฉะนั้นการนำเสนอแนวทางการพัฒนาจะเสนอเป็นทางเลือกหลาย ๆ แนวทางเพื่อเป็นข้อพิจารณาสำหรับคัดเลือกให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้ในเชิงบริหาร และการปฏิบัติ และเพื่อเป็นข้อพิจารณาสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ข้ออย่างละเอียดต่อไป

แนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของห้องสมุดในอนาคต จำแนกเป็น 7 หัวข้อได้แก่

1. ระบบสารนิเทศ และข่ายงานห้องสมุด
2. โครงสร้างและระบบบริหารห้องสมุด
3. อาคารสถานที่
4. บุคลากร
5. งบประมาณ
6. งานเทคนิค
7. ทรัพยากรสิ่งพิมพ์และบริการ

แนวทางการพัฒนาแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารนิเทศ และข่ายงานห้องสมุด

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีฐานข้อมูลจำนวนมาก มีปริมาณข้อมูลสูง การพัฒนาข่ายงานมีหลักการที่ดี แต่ระบบห้องสมุดที่มีอิสระต่อกัน และการประสานงานยังไม่ดำเนินไปสู่เป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน และยังมีปัญหาด้านผู้เชี่ยวชาญ

ชาญทางคอมพิวเตอร์ จึงสมควรหาแนวทางที่จะพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุด และงานคอมพิวเตอร์ให้ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีศักยภาพสูงพอที่จะเป็นที่พึ่งพาด้านข้อมูลข่าวสารให้กับนิสิต อาจารย์ และสังคมภายนอกได้ แนวทางที่ควรพัฒนา คือ

1.1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรลงทุนจ้างผู้เชี่ยวชาญทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาจจะเป็นบุคลากรภายใน หรือภายนอกก็ได้ โดยมีค่าตอบแทนสูงระดับเดียวกับภาคธุรกิจเอกชน เพื่อพัฒนาระบบงานต่างๆ ของห้องสมุดให้ครบสมบูรณ์ทุกงาน ขณะเดียวกันควรให้บรรณารักษ์ร่วมพัฒนา และเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันด้วย

1.2 ความเป็นอิสระในระบบห้องสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้การสร้างฐานข้อมูลกระจาย ไม่แข็งแรงแรง และเด่นพอที่จะเป็นผู้นำในระบบข้อมูลและสารนิเทศของประเทศ ฉะนั้นระบบข่ายงานห้องสมุดที่แบ่งกลุ่มตามสาขาวิชา 3 กลุ่ม ควรจัดตั้งศูนย์กลางงานสร้างฐานข้อมูลของแต่ละกลุ่ม เพื่อผนึกกำลังผลิตฐานข้อมูลที่มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และเพิ่มบทบาทในการเป็นศูนย์ข้อมูล เฉพาะเรื่อง ส่วนห้องสมุดคณะ/สถาบันไม่จำเป็นต้องสร้างฐานข้อมูลขึ้นเองเพราะมีความซ้ำซ้อน มาตรฐานต่างกัน และห้องสมุดคณะ/สถาบันไม่มีกำลังคนเพียงพอกับงานที่เพิ่มขึ้น แต่ควรเพิ่มบทบาทของห้องสมุดคณะในด้านบริการฐานข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุดให้มากที่สุด ให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลและรับรู้ข้อมูลให้หมดตลอดเวลา เช่น การจัดทำตราชนิ บรรณานุกรมเฉพาะเรื่อง บริการข่าวสารเฉพาะบุคคล บริการสืบค้นข้อมูล จัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูลจากฐานข้อมูล โดยบริการต่าง ๆ ควรส่งไปถึงมือผู้ใช้ห้องสมุด แทนที่จะรอให้ผู้ใช้เข้ามาขอบริการ

1.3 การกำหนดรูปแบบโครงสร้างฐานข้อมูลให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นโครงการพัฒนาข่ายงานห้องสมุด ควรดำเนินการจัดทำมาตรฐานโดยริบถ้วนมิฉะนั้นฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่จะขาดเอกภาพ ขาดคุณภาพ และเป็นอุปสรรคต่อการรวมหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลในอนาคต นอกจากนี้ควรจัดทำคู่มือบัญชีศัพท์สัมพันธ์ เฉพาะสาขา เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์เรื่อง และการสืบค้นฐานข้อมูล

1.4 ข่ายงาน CHULALINET ควรพัฒนาขยายงานไปสู่ฐานข้อมูลทุกชนิดที่ห้องสมุดจัดบริการ พร้อมกับพัฒนาระบบงานคอมพิวเตอร์สำหรับงานห้องสมุดให้

ครบวงจร

1.5 ฐานข้อมูลส่วนใหญ่ที่ห้องสมุดสร้างขึ้นเป็นฐานข้อมูลประเภทชี้แนะแหล่งข้อมูล คือเป็นเครื่องมือในการค้นหาข้อมูลจากสิ่งพิมพ์ทำหน้าที่เหมือนบัตรรายการ ซึ่งอยู่ในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลประเภทนี้เป็นฐานข้อมูลที่ไม่มีเนื้อหาสาระหรือความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงได้ทันที จึงนำไปขายบริการในเชิงธุรกิจไม่ได้ การสร้างฐานข้อมูลในระยะต่อไปควรเจาะลึกเนื้อหาเฉพาะเรื่องที่เด่นเป็นประโยชน์ทั้งในทางวิชาการและทางธุรกิจ เช่น ฐานข้อมูลเฉพาะโรค ฐานข้อมูลนโยบายการเมือง ฐานข้อมูลการพลังงาน ฐานข้อมูลการค้า พาณิชยน์าวิ เป็นต้น พร้อมกันนี้ควรปรับฐานข้อมูลเป็นประเภทอ้างอิง เป็นแหล่งความรู้ หรือธนาคารข้อมูล โดยบันทึกข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระหรือความรู้ ซึ่งอาจอยู่ในรูปบทความย่อ หรือเป็นเนื้อหาเต็มรูป ซึ่งผู้ใช้สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงเพื่อการศึกษาวิจัยได้ทันที

1.6 การใช้ไมโครคอมพิวเตอร์เพื่อสร้างฐานข้อมูลจะมีขีดจำกัดในการเก็บข้อมูล มหาวิทยาลัยจะต้องตัดสินใจเลือกระบบมินิคอมพิวเตอร์ หรือคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่เพื่อขยายงานห้องสมุดส่วนไมโครคอมพิวเตอร์ที่ห้องสมุดคณะ/สถาบันมีอยู่สามารถใช้เป็นเทอร์มินัลเพื่อติดต่อกับศูนย์กลางได้ สำหรับคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่สถาบันบริการคอมพิวเตอร์นั้นน่าจะเป็นศูนย์กลางข้อมูลของห้องสมุด แต่จากการปฏิบัติงานเท่าที่ผ่านมา ยังมีปัญหาเรื่องโปรแกรม CDS/ISIS ฐานข้อมูลหนังสือของหอสมุดกลางจำนวนประมาณ 50,000 ระเบียบน ไม่สามารถนำมาให้บริการได้ และองค์การยูเนสโกไม่พัฒนาโปรแกรม CDS/ISIS ให้ทันสมัย จึงเกิดความไม่แน่ใจในอนาคตของระบบคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ แนวทางเลือกที่เป็นไปได้คือ จัดหามินิคอมพิวเตอร์ที่มีซอฟต์แวร์ที่สนองความต้องการของห้องสมุดได้ดี

1.7 การบริการฐานข้อมูลที่สร้างขึ้นเองและฐานข้อมูลสำเร็จรูปไม่ควรจำกัดอยู่ภายในห้องสมุดเท่านั้น ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมควรนำมาใช้กับฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เพื่อขยายบริการข้อมูลไปถึงแหล่งต่าง ๆ เช่น ภาควิชา ห้องทำงานอาจารย์ ห้องกิจการนิสิต หอพัก และเปิดบริการให้แก่สถาบัน หน่วยงานและผู้สนใจภายนอก โดยเก็บค่าบริการตามเวลาที่ติดต่อเรียกใช้ข้อมูล ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมช่วยให้การสืบค้นข้อมูลทำได้จากทุกหนทุกแห่งแม้ในบ้านพัก

1.8 สถาบันวิทยบริการควรพัฒนาเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์ประสานงาน

เครือข่ายการบริการข้อมูลและสารนิเทศในระดับชาติ และนานาชาติ

1.9 บริการฐานข้อมูลแบบออนไลน์จาก DIALOG จะต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้กว้างขวางไปสู่ภาคธุรกิจเอกชนภายนอก เพื่อใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า ขณะเดียวกันน่าจะพิจารณาข้อดีข้อเสียในการเปลี่ยนระบบคู่สายจากระบบ lease line เป็น dial line ซึ่งอาจจะประหยัดค่าใช้จ่ายได้

1.10 ปัจจุบันมหาวิทยาลัยจัดซื้อไมโครคอมพิวเตอร์ให้แก่ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และ สถาบันวิทยบริการ แต่ยังไม่มีการเชื่อมโยงข่ายงานคอมพิวเตอร์ระหว่างห้องสมุดต่าง ๆ จึงทำให้การใช้คอมพิวเตอร์ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความซับซ้อนของงานสร้างฐานข้อมูล และยังไม่อำนวยความสะดวกในการถ่ายถอดแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้บริการ ฉะนั้นจึงสมควรเชื่อมโยงข่ายงานโดยเร็ว โดยพิจารณาคัดเลือกรูปแบบข่ายงานที่เหมาะสมกับสถานที่ตั้งของห้องสมุด และระบบคอมพิวเตอร์ที่จะเลือกใช้ ทั้งนี้ควรเชื่อมโยงข่ายงานให้สอดคล้องกับกลุ่มสาขาวิชา 3 กลุ่ม รูปแบบการเชื่อมโยงข่ายงานมีทางเลือกได้ 3 แบบคือ

1.10.1 Star network ฐานข้อมูลตั้งอยู่ศูนย์กลางที่ห้องสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ หรือที่ศูนย์กลางแห่งใดแห่งหนึ่ง ศูนย์กลางทำหน้าที่ผลิตและให้บริการฐานข้อมูล ส่วนห้องสมุดอื่นๆ สนับสนุนการผลิตฐานข้อมูลได้ แต่ต้องส่งข้อมูลไปเก็บไว้ศูนย์กลาง

1.10.2 Distributed network เป็นข่ายงานที่ไม่มีศูนย์กลาง ฐานข้อมูลรวมห้องสมุดแต่ละแห่งจะต้องสร้างฐานข้อมูลขึ้น และสามารถติดต่อสื่อสารข้อมูลระหว่างห้องสมุดได้จากทุกแห่ง

1.10.3 Hierarchical network เป็นข่ายงานแบบลดหลั่น ห้องสมุดในกลุ่มสาขาเดียวกันใช้ฐานข้อมูลร่วมกันได้ แต่ถ้าไม่มีข้อมูลก็สามารถติดต่อสื่อสารยังกลุ่มอื่นที่อยู่ในระดับถัดไป

2. การพัฒนาด้านโครงสร้างและระบบบริหารห้องสมุด

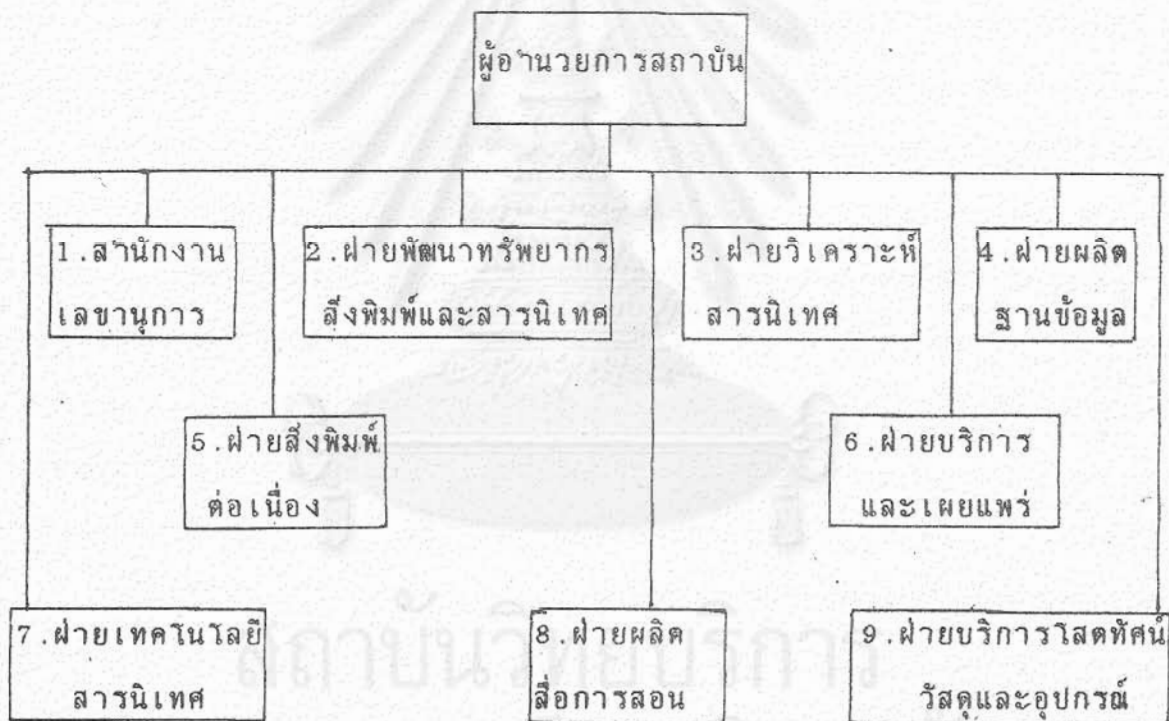
2.1 โครงสร้างและการบริหารสถาบันวิทยบริการ

การรวมหน่วยงานหลัก 3 หน่วยงาน เป็นสถาบันวิทยบริการนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงชื่อ ระบบงานมิได้เปลี่ยนแปลงในลักษณะผสมผสานกัน

อย่างแท้จริง จึงเกิดความเหลื่อมล้ำเกิดช่องว่างระหว่างหน่วยงาน เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กร จึงสมควรหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาซึ่งมีทางเลือกดังนี้

ทางเลือกที่ 1

ปรับระบบงานเดิมของ 3 หน่วยงานหลักที่เป็นอิสระต่อกัน และจัดระบบงานใหม่ให้มีลักษณะผสมผสานกลมกลืนเป็นองค์กรเดียวกัน ไม่มีชื่อหอสมุดกลาง ศูนย์สารสนเทศศึกษากลาง และศูนย์เอกสารประเทศไทย งานใดที่มีลักษณะซ้ำซ้อนหรือคล้ายกัน ควรยุบรวมเป็นงานเดียวกัน ฉะนั้นโครงสร้างของสถาบันควรประกอบขึ้นด้วยงานอย่างน้อย 9 ฝ่าย ดังแผนภูมิต่อไปนี้

หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาระบบข้อมูลและสารนิเทศ มี 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายวิเคราะห์สารนิเทศ ซึ่งทำหน้าที่วิเคราะห์เนื้อหากำหนดรหัสหรือเลขหมู่ของสิ่งพิมพ์ทุกชนิด ฝ่ายผลิตฐานข้อมูล ทำหน้าที่สร้าง และบำรุงรักษาฐานข้อมูลทุกชนิด และประสานงานการผลิตฐานข้อมูลกับห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ฝ่ายบริการและเผยแพร่ ทำหน้าที่

จัดบริการสารนิเทศทุกชนิด โดยเฉพาะสารนิเทศที่อยู่ในฐานข้อมูลที่ผลิตขึ้นเอง ฐานข้อมูล CD-ROM บริการฐานข้อมูลออนไลน์ข้ามทวีป และทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานการบริการข้อมูลและสารนิเทศในระดับชาติ และนานาชาติ และฝ่ายเทคโนโลยีสารนิเทศ ทำหน้าที่พัฒนาระบบงานต่าง ๆ อย่างครบวงจร คู่มือระบบโปรแกรม และช่างงานคอมพิวเตอร์ของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสนับสนุนทางด้านเทคนิคการผลิตฐานข้อมูล และระบบงานของฝ่ายต่างๆ

นอกจากนี้ควรจัดตั้งหน่วยงานพัฒนาพัฒนาบุคลากร ขึ้นภายใต้สำนักงานเลขานุการ หรือ ฝ่ายเทคโนโลยีสารนิเทศ เพื่อรองรับงานฝึกอบรม และ/หรืองานประสานงานการฝึกอบรม ทางด้านเทคโนโลยีสารนิเทศ และ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

ทางเลือกที่ 2

รวมหอสมุดกลาง และศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานเดียวกัน ไม่มีชื่อหอสมุดกลาง และศูนย์เอกสารประเทศไทย การรวมกันควรสลายระบบงานเดิมที่มีลักษณะแยกกันทำงานอย่างอิสระ และจัดระบบงานใหม่ให้มีลักษณะผสมผสานกันอย่างแท้จริง ส่วนศูนย์สารสนเทศศึกษากลางอาจแยกเป็นหน่วยงานอิสระ เช่นตั้งเป็นสำนักเทคโนโลยี ให้มีการบริหารงานขึ้นตรงต่อฝ่ายวิชาการ เนื่องจากลักษณะงานแตกต่างกันและสามารถพัฒนาขยายงานได้อย่างกว้างขวาง ส่วนงานบริการสื่อการสอนควรยกให้สถาบันวิทยบริการเป็นผู้ดูแล

ฉนั้นโครงสร้างของสถาบันวิทยบริการควรประกอบขึ้นด้วยงานอย่างน้อย 7 ฝ่าย เช่นเดียวกับงาน 7 ฝ่ายแรก ของทางเลือกที่ 1 นอกจากนี้ควรเพิ่มงานพัฒนาบุคลากรด้วย

ทางเลือกที่ 3

แยกหน่วยงานหลัก 3 หน่วย พร้อมกับปรับขยายขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระมีฐานะเทียบเท่า "กอง" ได้แก่ หอสมุดกลาง ศูนย์เอกสารประเทศไทย และศูนย์สารสนเทศศึกษากลาง พร้อมกับพัฒนาองค์กรทั้ง 3 ให้มีขีดความสามารถสูงสุด ซึ่งจะทำให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในระดับสูงมากขึ้น

ในขณะที่เดียวกันระบบการสรรหาผู้บริหารองค์กร ควรเป็นที่เปิดเผย

และเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเปิดโอกาสและสิทธิให้บุคลากรทุกสายเป็นผู้บริหารได้ ไม่จำกัดสิทธิเฉพาะสายอาจารย์เท่านั้น

2.2 โครงสร้างและการบริหารของห้องสมุดคณะ/สถาบัน

การกระจายอำนาจ และการรวมอำนาจ ต่างก็มีข้อดีและข้อเสีย แต่ปัญหาในปัจจุบันคือ นโยบายไม่ชัดเจน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทบวงมหาวิทยาลัย มีนโยบายและแนวปฏิบัติที่ขัดแย้งกัน จึงสมควรหาแนวทางจัดระบบห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้มีความแน่ชัด ทางเลือกที่เป็นไปได้คือ

ทางเลือกที่ 1

จัดระบบการประสานงาน โดยให้มีการกระจายอำนาจแบบเดิม แต่มีรูปแบบการประสานงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีกฎระเบียบเป็นแนวทางสำหรับการบริหารและการดำเนินงาน และมีหน่วยงานหรือศูนย์ประสานที่ผู้บริหารระดับสูงเข้าร่วมบริหารด้วย สำหรับงานเทคนิคที่ซ้ำซ้อนกันควรแก้ปัญหาโดยจัดระบบข่ายงานคอมพิวเตอร์ เพื่องานวิเคราะห์เลขหมู่ทำบัตรรายการ (Online cataloging) และงานสร้างฐานข้อมูล โดยจัดศูนย์ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่มตามสาขาวิชา คือ สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ข่ายงานคอมพิวเตอร์ทำให้ห้องสมุดแต่ละแห่งทราบข้อมูลของศูนย์กลางและลดงานที่ซ้ำซ้อนกันได้

ห้องสมุดคณะ/สถาบันควรขึ้นตรงต่อคณบดี ไม่ควรอยู่ในกำกับดูแลของเลขานุการคณะ เพื่อมิให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างสายงาน

สำหรับห้องสมุดภาควิชาในคณะต่างๆ ควรรวมกับห้องสมุดคณะ เพื่อให้การจัดดำเนินการและการบริการมีรูปแบบ มาตรฐานเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และนำสิ่งพิมพ์มาฯ ั้สอยฯ ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง

ทางเลือกที่ 2

จัดระบบรวมอำนาจให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของทบวงมหาวิทยาลัย และมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ให้ห้องสมุดคณะ/สถาบัน เป็นห้องสมุดสาขาของสถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะ/สถาบันมีหน้าที่ให้บริการเพียงอย่างเดียว

ส่วนงานเทคนิคที่เข้าซ้อนกันให้จัดอยู่ในศูนย์กลาง ได้แก่ การจัดหา การวิเคราะห์ เลขหมู่ ทำบัตรรายการ และการสร้างฐานข้อมูล ศูนย์กลางงานเทคนิคอาจรวมอยู่ในสถาบันวิทยบริการ หรืออาจแยกออกตามกลุ่มสาขาวิชาหลัก 3 สาขา คือ สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ พร้อมกับจัดบรรณารักษ์ที่เชี่ยวชาญแต่ละสาขาปฏิบัติงานที่ศูนย์กลางงานเทคนิค และมีการหมุนเวียนบรรณารักษ์ตามความเหมาะสม สำหรับเงินงบประมาณแผ่นดิน เงินค่าหน่วยกิต และเงินงบประมาณดำเนินการต่าง ๆ รวมทั้งเงินอุดหนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย ที่ห้องสมุดคณะ/สถาบันเคยได้รับ ก็ควรโอนให้สถาบันวิทยบริการเป็นผู้ดูแลทั้งหมด ยกเว้นเงินทุนสนับสนุนพิเศษจากคณะกรรมการมอบให้คณะจัดการเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคณะ

3. การพัฒนาด้านอาคารสถานที่

ห้องสมุดคณะ/สถาบันส่วนใหญ่มีพื้นที่จำกัด และทุกแห่งมีที่นั่งจำนวนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย การขยายพื้นที่เป็นความต้องการของห้องสมุด แต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีปัญหาด้านห้องเรียนซึ่งไม่เพียงพอ ฉะนั้นการขยายพื้นที่ห้องสมุดจึงเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตาม เมื่อมองภาพรวมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมห้องสมุดคณะ/สถาบันและหอสมุดกลาง จะพบว่าพื้นที่รวมมีจำนวนค่อนข้างมาก และจำนวนที่นั่งมีจำนวนใกล้เคียงกับมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในอนาคตการขยายพื้นที่สถาบันวิทยบริการ จะทำให้ที่นั่งอ่านหนังสือมีจำนวนมากขึ้นและสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน การพัฒนาด้านอาคารสถานที่ ต้องใช้งบประมาณสูงมาก การขยายหรือปรับปรุงห้องสมุดคณะ/สถาบันหลายแห่ง จะสิ้นเปลืองงบประมาณสูงยิ่งขึ้น ทางเลือกที่น่าจะเป็นไปได้ คือ

ทางเลือกที่ 1

จัดตั้งศูนย์กลางงานเทคนิคที่เข้าซ้อนกัน ได้แก่ งานจัดหาหรือพัฒนาทรัพยากรสิ่งพิมพ์ งานวิเคราะห์สารนิเทศการทำบัตรรายการ และงานสร้างฐานข้อมูล ศูนย์กลางนี้ควรอยู่ที่สถาบันวิทยบริการ ทำให้ห้องสมุดคณะ/สถาบันมีพื้นที่เพิ่มขึ้นสำหรับให้บริการแก่นักศึกษา โดยไม่ต้องก่อสร้างหรือขยายพื้นที่เพิ่มเติม ในขณะเดียวกัน

จะต้องพัฒนา ขยาย หรือปรับปรุงสถาบันวิทยบริการให้มีพื้นที่เพิ่มขึ้นให้เพียงพอต่อ
ภารกิจที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

ทางเลือกที่ 2

ห้องสมุดในกลุ่มสาขาเดียวกัน และอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ควรสร้าง
หรือปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดที่มีศักยภาพสูงให้เป็นศูนย์กลางงานเทคนิค และงานผลิต
ฐานข้อมูลของกลุ่มสาขาเดียวกันเมื่อพิจารณาบริเวณที่ตั้งของคณะต่าง ๆ

กลุ่มห้องสมุดที่น่าจะมีศูนย์กลางร่วมกันได้มี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่
ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ สถาบันประชากรศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และ
การบัญชี และห้องสมุดสถาบันภาษา กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ห้องสมุดคณะวิศวกรรม-
ศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และห้องสมุดภาควิชาในคณะวิทยาศาสตร์ กลุ่มที่ 3
ได้แก่ ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม กลุ่มที่ 4 คือ หอ
สมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ และคณะนิเทศศาสตร์

สำหรับห้องสมุดที่ไม่ใช่ศูนย์กลางในกลุ่มเดียวกันควรยกเลิกงานเทคนิค
ที่ซ้ำซ้อน และงานสร้างฐานข้อมูล แต่ขยายงานบริการให้มากขึ้น หรืออาจยุบเลิก
ได้ถ้างานบริการต่ำมาก และคณะ/สถาบันต้องการใช้สถานที่เพื่อกิจกรรมอื่น
ล้วนห้องสมุดคณะที่อยู่ห่างไกล หรือมีเนื้อที่สิ่งพิมพ์ที่เฉพาะมากก็ควรดำเนินงาน
อิสระเพื่อประโยชน์ของผู้ใช้บริการห้องสมุด

4. การพัฒนาบุคลากร

บุคลากรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ แม้
ว่าบุคลากรจะมีคุณภาพสูงกว่าระดับปานกลาง แต่งานบริหารบุคคลยังไม่สร้างขวัญ
กำลังใจเท่าที่ควร จำนวนบุคลากรยังไม่เพียงพอ และมีการลาออกเป็นประจำ
นอกจากนี้บุคลากรบางส่วนยังมีบุคลิกภาพ และทัศนคติที่ไม่เอื้อต่องานบริการ จึงสม
ควรหาแนวทางในการพัฒนาดังต่อไปนี้

4.1 โครงการพัฒนาบุคลากร ควรจัดทำอย่างต่อเนื่องทุกระดับ โดยเฉพาะใน
เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาการใหม่ ๆ ในวิชาชีพ

รวมทั้งการพัฒนาด้านเทคนิคการบริหาร การจัดการ การปรับพฤติกรรม และทัศนคติ
 ต่องานบริการ ส่วนวิธีการพัฒนาควรจัดทำในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การสัมมนา
 การฝึกอบรม การฝึกงาน การดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้าง
 แรงจูงใจ ขวัญและกำลังใจในการทำงาน และเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ
 ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง

4.2 การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ทางคอมพิวเตอร์ เป็นปัญหาที่
 แก้ไม่ได้ เพราะระบบราชการให้ผลตอบแทนต่ำ แม้ว่าหอสมุดกลางจะมีอัตราว่าง
 แต่ก็ไม่มีผู้ใดสมัครเข้าทำงาน การพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ก็
 มีปัญหาเช่นเดียวกัน เพราะผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญโปรแกรม CDS/ISIS ลาออก
 หรือเปลี่ยนงานบ่อย ทางออกที่เป็นไปได้คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องลงทุน
 ว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญจากภายใน หรือภายนอกมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาระบบงาน ใน
 ขณะเดียวกัน ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรของห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลาง
 เข้าร่วมโครงการและเรียนรู้ระบบงานด้วย

4.3 ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ที่รับผิดชอบโปรแกรม
 ของห้องสมุดควรได้รับค่าตอบแทนตามปริมาณของงาน เนื่องจากการเรียนรู้ และ
 การพัฒนาโปรแกรมอาจจะต้องใช้เวลาหลังเลิกงาน ในขณะเดียวกันบุคลากรห้อง
 สมุดควรได้รับค่าตอบแทนจากการผลิตผลงานที่สามารถขายบริการในเชิงธุรกิจได้

4.4 การเปิดบริการหอสมุดกลางถึง 24.00 น. เป็นหลักการที่ดี แต่
 ควรจ้างบุคลากรเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 10 คน เพื่อสลับเปลี่ยนกันทำงานวันละ 2 ชุด
 หรือสลับเปลี่ยนบุคลากรจากห้องสมุดคณะ/สถาบัน เพื่อช่วยเสริมงานบริการ พร้อมกับ
 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก และค่าตอบแทนในอัตราที่สร้างแรงจูงใจในการทำงาน

4.5 ขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของบรรณารักษ์หอสมุดกลางควรกำหนด
 ให้ชัดเจน และมีผลในเชิงบริหาร ในขณะเดียวกันตำแหน่งผู้อำนวยการ และรองผู้
 ำนวยการสถาบันวิทยบริการควรเปิดกว้างให้บุคลากรทุกสายที่มีความรู้ความ
 สามารถในการบริหารงานบริการทางวิชาการ

4.6 ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางต่างแสดงความต้องการบุค
 คลากรเพิ่มเติมแต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนของบุคลากรและปริมาณงานแล้ว ห้องสมุดที่มี
 ปัญหาขาดแคลนบุคลากรมากและต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้นน่าจะเป็นห้องสมุดคณะนิติ-
 ศาสตร์ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะเศรษฐ-

ศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ แต่ถ้าหากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดระบบรวม
 หน่วยงานบริหาร หรือจัดตั้งศูนย์กลางงานเทคนิค ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรก็น่าจะ
 ลดลงไปบ้าง

4.7 มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความก้าวหน้าในระดับ
 สูงโดยไม่ควรมีช่องว่างระหว่างบุคลากรสายต่าง ๆ

5. งบประมาณ

งบประมาณค่าสิ่งพิมพ์ที่ได้จากค่าหน่วยกิตของนิสิตระดับปริญญาตรี
 และเงินสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย ไม่เพียงพอต่อการจัดหาสิ่งพิมพ์ ห้องสมุดคณะจึง
 ต้องขวนขวายหาเงินทุนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกิจการของห้องสมุด เช่น ห้องสมุด
 คณะแพทยศาสตร์ได้รับเงินสนับสนุนจาก China Medical Board ห้องสมุดคณะ
 วิศวกรรมศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาวิทยา
 ศาสตร์และเทคโนโลยี และห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ได้รับการสนับสนุนจากโครง
 การพัฒนาด้านสังคมศาสตร์ และห้องสมุดคณะครุศาสตร์เคยได้รับการสนับสนุนเงิน
 ประมาณ 2 ล้านบาท จากเงินทุนพระนางพญาทองคำ เป็นต้น ฉะนั้นการพัฒนา
 ห้องสมุดจึงนับเป็นภาระที่หนักมากสำหรับผู้บริหารคณะ/สถาบัน เพราะการพึ่งพา
 งบประมาณเพียงอย่างเดียวจะไม่เพียงพอสำหรับกิจการห้องสมุดสมัยใหม่ที่ต้องใช้
 เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบการสื่อสารโทรคมนาคม อย่างไรก็ตามห้องสมุดน่า
 จะมีแนวทางที่แก้ไขปัญหาด้านงบประมาณได้ในระดับหนึ่ง คือ

5.1 ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางควรประสานงานการจัด
 ซื้ออย่างจริงจังหรือจัดศูนย์กลางสำหรับงานจัดซื้อสิ่งพิมพ์ เพื่อลดความซ้ำซ้อน
 ประหยัดค่าใช้จ่าย แรงงาน และเวลา แต่สำหรับห้องสมุดที่สามารถดำเนินการได้
 โดยประหยัดงบประมาณ และแรงงาน ก็อาจดำเนินการต่อไปอย่างอิสระ

5.2 บัณฑิตวิทยาลัยควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดในการสนับสนุนค่าสิ่ง
 พิมพ์ และให้บรรณารักษ์ได้รับรู้และมีส่วนร่วมโดยตรงในการจัดหาสิ่งพิมพ์เข้า
 ห้องสมุด เพราะการสั่งซื้อหนังสือโดยผ่านภาควิชาที่มีความซ้ำซ้อนมาก ภาควิชา
 บางภาคไม่สั่งซื้อหนังสือเข้าห้องสมุด และบางภาคใช้เงินจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์แทนสิ่งพิมพ์

5.3 เงินค่าบำรุงห้องสมุดที่ได้จากค่าหน่วยกิตควรปรับให้สูงขึ้นตาม

สภาพความเป็นจริงและสอดคล้องกับราคาสິงพิมพ์ที่สูงขึ้นทุกปี

5.4 ห้องสมุดควรจัดบริการในเชิงธุรกิจ ทหารายได้เสริมงบประมาณสร้างงานบริการใหม่ฯ นอกเหนือจากงานบริการพื้นฐาน และคิดค่าบริการพอสมควร เช่น บริการสืบค้นข้อมูล บริการค้นคว้ารวบรวมเอกสารอ้างอิง บริการแปล บริการจัดทำทรานซ์นิ บรรณานุกรมและสาระสังเขป บริการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย บริการสร้างฐานข้อมูลเฉพาะเรื่อง เป็นต้น

6. การพัฒนางานเทคนิค

งานเตรียมหนังสือ เป็นงานเทคนิคที่สำคัญของห้องสมุด เป็นงานที่ต้องใช้บรรณารักษ์ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือ ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางต่างทำงานเทคนิคอิสระแก่กัน ย่อมเป็นผลเสียต่อระบบรวม โดยเฉพาะเรื่องคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งการสูญเสียแรงงาน เวลาและงบประมาณในการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน แนวทางแก้ไข และพัฒนาระบบงานเทคนิคควรดำเนินการดังนี้

6.1 งานเทคนิคควรอยู่ที่ศูนย์กลางที่หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ หรือที่ห้องสมุดคณะที่เป็นศูนย์กลางของสาขา พร้อมกับจัดระบบบริหารงานบุคคลและงบประมาณให้เอื้อต่อระบบงานใหม่ แต่สำหรับห้องสมุดที่สามารถดำเนินการได้โดยประหยัด และรวดเร็วก็อาจดำเนินการต่อไปได้อย่างอิสระ

6.2 การเชื่อมโยงข่ายงานเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ เพราะจะช่วยทำให้เรียกใช้ข้อมูลงานเทคนิคจากระบบออนไลน์ได้ ขณะเดียวกันควรพัฒนา CD-ROM Laser Quest ให้สืบค้นทางออนไลน์ได้ ซึ่งจะช่วยประหยัดแรงงาน เวลา และ ค่าใช้จ่ายในการวิเคราะห์สารนิเทศและการสร้างฐานข้อมูล

6.3 หนังสือที่สั่งซื้อเข้าห้องสมุด และรอการวิเคราะห์เลขหมู่ กำหนดหัวเรื่อง ควรจัดไว้ในสถานที่หรือห้องพิเศษ เพื่อให้บริการได้ทันที และให้ยืมได้ระยะสั้นหรือใช้อ่านภายในห้อง

6.4 การสร้างฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ ควรกำหนดเป้าหมายที่จะลดงานคู่ขนาน ซ้ำซ้อน เช่น การผลิตบัตรรายการเป็นงานที่ซ้ำซ้อน คู่ขนานกับฐานข้อมูล ทำให้สูญเสียเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่าย จึงสมควรพิจารณายกเลิก และใช้

บุคลากรให้เป็นประโยชน์ต่องานบริการด้านอื่น ๆ

6.5 ระเบียบกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติของงานเทคนิคควรปรับให้สอดคล้องเป็นมาตรฐานเดียวกัน และระบบจัดหมวดหมู่ ควรพิจารณาเลือกใช้ระบบเดียวกัน ยกเว้นห้องสมุดที่มีสิ่งพิมพ์เฉพาะสาขาที่ลึกซึ้งมาก

7. การพัฒนาทรัพยากรสิ่งพิมพ์และงานบริการ

งานบริการเป็นหัวใจของระบบห้องสมุด เป็นปัจจัยสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า บุกเบิกแสวงหาความรู้ แต่ห้องสมุดส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับงานเทคนิคมากกว่าและไม่ค่อยส่งเสริมบรรยากาศของการค้นคว้าเท่าที่ควร จึงสมควรหาแนวทางพัฒนาทรัพยากรสิ่งพิมพ์และงานบริการ

7.1 ห้องสมุดควรขยายเวลาบริการให้สอดคล้องกับความต้องการในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและการผลิตผลงานทางวิชาการ สถาบันวิทยบริการมีความเป็นไปได้ที่จะเปิดบริการถึง 24.00 น. โดยอาศัยบุคลากรจากห้องสมุดคณะ/สถาบันช่วยกันทำงานภาคค่ำ

7.2 สถาบันวิทยบริการควรเป็นศูนย์กลางของงานบริการฐานข้อมูล และจัดบริการสืบค้นฐานข้อมูลแบบออนไลน์ตลอด 24 ชั่วโมง

7.3 สถาบันวิทยบริการควรจัดบริการเครื่องโทรสาร เพื่อถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้จากแหล่งความรู้ที่อยู่ห่างไกล ซึ่งจะอำนวยความสะดวกในการติดตามค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่ไม่มีในสถาบัน

7.4 สถาบันวิทยบริการ และห้องสมุดคณะ/สถาบันควรรีเริ่มงานบริการใหม่ ๆ โดยคิดค่าบริการ เช่น ระบบตลาดข้อมูล โดยห้องสมุดเป็นตัวกลางในการจัดหา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล ผลิตฐานข้อมูลเฉพาะเรื่อง หรือฐานข้อมูลส่วนตัวให้กับผู้ใช้บริการ แพลเอกสาร จัดบริการผลิตสารระสังเขป ผลิตบรรณานุกรม ครรชนิเพื่อเผยแพร่และขายบริการ ห้องสมุดควรเป็นตัวกลางระหว่างผู้ใช้ข้อมูลกับผู้ผลิตฐานข้อมูล ส่งเสริมการผลิต และการขายข้อมูล นอกจากนี้ห้องสมุดควรมีบทบาทเป็นผู้ช่วยนักวิจัย

7.5 ห้องสมุดควรจัดซื้อสื่อการศึกษาทุกรูปแบบให้เพียงพอกับการเรียนการสอน เช่น หนังสือ วัสดุทัศนวัสดุ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และจัดหา

ฐานข้อมูลทดแทนสิ่งพิมพ์มากขึ้น เนื่องจากสามารถจัดบริการแบบออนไลน์ได้ และให้
บริการค้นคว้าได้รวดเร็ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง "สถานภาพปัญหา และแนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สถานภาพและปัญหาของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาและเสนอแนวทางการพัฒนาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอบเขตของการศึกษาจำกัดเฉพาะหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะ 14 แห่ง ห้องสมุดสถาบัน 4 แห่ง รวมทั้งสิ้น 19 แห่ง วิธีการศึกษาใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารและวิธีสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์บรรณารักษ์ หัวหน้างาน และผู้บริหาร

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาของห้องสมุด

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีปัญหาหลายด้าน ปัญหาที่นับว่าสำคัญและเป็นต้นเหตุของปัญหาอื่น ๆ สรุปได้ดังนี้

1.1 ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และช่างงานห้องสมุด มีปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญทางด้านคอมพิวเตอร์ แม้ว่าบรรณารักษ์มีความเชี่ยวชาญในการสร้างฐานข้อมูล แต่ไม่สามารถพัฒนางานต่าง ๆ ได้อย่างครบวงจร นอกจากนี้ระบบช่างงานห้องสมุดไม่มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ห้องสมุดต่าง ๆ มีอิสระในการสร้างฐานข้อมูล โดยไม่มีการกำกับดูแลให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างจริงจัง ทำให้ฐานข้อมูลซึ่งมีระเบียบข้อมูลจำนวนมาก มีคุณภาพ มาตรฐานต่างกัน

1.2 โครงสร้างและระบบบริหารห้องสมุด หอสมุดกลางมีปริมาณงานมาก สมควรจัดเป็นองค์กรในระดับในระดับ "กอง" ตามมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย แต่หอสมุดกลางถูกจำกัดอยู่ในระดับ "ฝ่าย" เท่ากับหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งมีปริมาณน้อยมาก จึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาขยายงาน การขยายอัตรากำลัง ความรู้สึกเหลื่อมล้ำ และบรรณารักษ์หอสมุดกลางไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการบริหาร

สำหรับโครงสร้างของห้องสมุดคณะ ขึ้นอยู่กับเลขานุการคณะ ington ที่บรรณารักษ์ (สาย ข) มีโอกาสเลื่อนระดับได้สูงกว่า จึงเกิดความไม่แน่ใจในอนาคต

และมีผลต่อขวัญ กำลังใจ การปฏิบัติงานไม่คล่องตัว และไม่สามารถขยายอัตรา กำลังได้ คณะอักษรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์มีห้องสมุด ภาควิชาซึ่งปฏิบัติงานอย่างอิสระ ทำให้ขาดเป้าหมายร่วมกัน การทำงานบางอย่าง เกิดความซ้ำซ้อน ล้นเปลืองแรงงาน เวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ทบวงมหา- วิทยาลัยมีนโยบายรวมอำนาจ โดยรวมอัตรากำลังจากห้องสมุดคณะ/สถาบันอยู่ภาย ใต้สถาบันวิทยบริการ ทำให้เกิดความสับสน และไม่แน่ใจในอนาคต ซึ่งมีผลต่อ ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

3.3 ด้านงบประมาณ เงินสนับสนุนห้องสมุดที่ได้จากค่าหน่วยกิตมีอัตรา คงเดิม ในขณะที่ภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงมาก ราคาสิ่งพิมพ์เพิ่มขึ้นประมาณ ร้อยละ 10 ต่อปี สำหรับหอสมุดกลางได้รับงบประมาณน้อยซึ่งตามมาตรฐานควร ได้รับ 5-7 % ของงบประมาณมหาวิทยาลัย แต่ขณะนี้ได้รับอยู่เพียง 1 % เท่านั้น การจัดสรรงบประมาณให้แก่ห้องสมุดคณะ/สถาบัน มีหลักเกณฑ์และวิธีการแตกต่างกัน ในคณะที่มีห้องสมุดภาควิชา งบประมาณของห้องสมุดก็ถูกจัดสรรให้กับภาควิชา ทำให้ห้องสมุดคณะได้รับงบประมาณจำกัดมาก โดยเฉพาะห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้เงินสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อซื้อหนังสือให้ ห้องสมุดคณะ และหอสมุดกลาง ไม่มีระเบียบหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน และให้อำนาจ แก่ภาควิชาในการจัดซื้อสิ่งพิมพ์ได้เอง บางภาควิชาซื้อหนังสือเก็บไว้ในภาควิชา และมีแนวโน้มที่จะเกิดห้องสมุดภาควิชาเพิ่มขึ้น บางภาควิชาจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์อื่นฯ แทนหนังสือ ในปีงบประมาณ 2532 หอสมุดกลางไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากบัณฑิต วิทยาลัย ทั้ง ๆ ที่นิสิตบัณฑิตศึกษาใช้บริการจากหอสมุดกลางจำนวนมาก ทำให้เกิด ปัญหาการขาดแคลนหนังสือสำหรับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพของบัณฑิตโดย ตรง

2. ศักยภาพและความพร้อมของห้องสมุด

แม้ว่าห้องสมุดจะมีปัญหาด้านต่างๆ แต่ในภาพรวมห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยมีศักยภาพและความพร้อมสรุปได้ดังนี้

2.1 ทรัพยากรสิ่งพิมพ์สาขาสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์มีจำนวนใกล้เคียงกับมาตรฐานห้องสมุดของทบวงมหาวิทยาลัย และภายใน 3 ปี จะมีปริมาณ

เพิ่มสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ชีวภาพแม้จะมีหนังสือต่ำกว่ามาตรฐาน แต่มีวารสารและฐานข้อมูลสำเร็จรูปซึ่งมีข้อมูลสารนิเทศนับล้านชิ้นซึ่งเป็นทรัพยากรความรู้ทดแทนหนังสือได้ดีมาก

2.2 อาคารสถานที่ห้องสมุดตั้งอยู่กระจายทั่วมหาวิทยาลัย เป็นการกระจายบริการให้ถึงมือผู้ใช้บริการ และเป็นบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาค้นคว้า เมื่อมีการเชื่อมโยงข่ายงานให้ติดต่อสื่อสารข้อมูลแบบออนไลน์จะช่วยให้ผู้ใช้บริการทราบแหล่งข้อมูลจากห้องสมุดทุกแห่งในมหาวิทยาลัย

2.3 งานบริการห้องสมุดคณะเกือบทุกแห่งเปิดบริการภาคค่ำ และหอสมุดกลางเปิดบริการถึง 21.00 น. การขยายเวลาบริการสามารถปฏิบัติได้ถ้ามีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนบุคลากรช่วยทำงาน งานบริการมีความหลากหลายทั้งในรูปแบบและวิธีการ เช่น บริการฐานข้อมูล CD-ROM บริการค้นข้อมูลข้ามทวีปแบบออนไลน์ในสถาบันวิทยบริการ บริการค้นข้อมูลแบบออนไลน์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ เป็นต้น

2.4 งานเทคนิค ระบบการวิเคราะห์เลขหมู่มีหลากหลาย แม้จะไม่สอดคล้องกันภายในมหาวิทยาลัยแต่กลับเป็นข้อได้เปรียบ เพราะแสดงถึงความเชี่ยวชาญ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาศูนย์กลางผลิตฐานข้อมูลบริการให้บริการในระดับชาติได้

2.5 บุคลากรห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการมีจำนวนรวม 179 คน ซึ่งนับว่ามีปริมาณค่อนข้างสูง และส่วนใหญ่มีคุณภาพสูงกว่าระดับปานกลาง บุคลากรของหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ส่วนหนึ่งมีความรู้ความสามารถในด้านการใช้โปรแกรม Micro CDS/ISIS และมีความเชี่ยวชาญในการสร้างฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์

2.6 ทางด้านเทคโนโลยีสารนิเทศและข่ายงานห้องสมุด CHULALINET มีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างฐานข้อมูล และจะเชื่อมโยงข่ายงานให้ห้องสมุดทุกแห่งถ่ายทอด แลกเปลี่ยนข้อมูลแบบออนไลน์ได้ ปัจจุบันได้ผลิตฐานข้อมูลจำนวน 183,311 ระเบียน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย มีฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM จำนวน 10 ฐาน ซึ่งมีข้อมูลและสารนิเทศจำนวนมหาศาล ในระดับชาติสถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์ประสานงานฐานข้อมูลสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง และในระดับนานาชาติสถาบันเป็นสมาชิกฐานข้อมูล DIALOG

ให้บริการค้นหาข้อมูล และสารนิเทศแบบออนไลน์ข้ามทวีป ช่วยขยายพรมแดนแห่ง การแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลสำคัญๆ ของโลกได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว

3. เป้าหมายของห้องสมุดในอนาคต

3.1 เป้าหมายและทิศทางของระบบสารสนเทศ และข่ายงานห้องสมุด ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีเป้าหมายในการพัฒนาข่ายงาน CHULALINET โดยเริ่มจากฐานข้อมูลหนังสือ และพัฒนาขยายงานไปสู่ฐานข้อมูลทุก ชนิดที่ห้องสมุดจัดบริการ และมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งฐานข้อมูล สำเร็จรูป CD-ROM โดยใช้ระบบโทรคมนาคมเพื่อให้บริการค้นหาข้อมูลได้จากทุกแห่ง แม้จากภาคคีชีว หองทำงานอาจารย์ หองพักนลลลล หอพัก และจากบ้านพัก นอกจากนี้การสร้างฐานข้อมูลจะต้องเจาะลึกลงสู่เนื้อหาวิชาเฉพาะที่อานวยประโยชน์ ต่อวิชาการและธุรกิจ สถาบันวิทยบริการจะต้องพัฒนาเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์ประ- สานงานเครือข่ายการบริการข้อมูลและสารนิเทศในระดับชาติ และนานาชาติ

3.2 เป้าหมายและทิศทางของโครงสร้างและระบบการบริหารห้องสมุด การบริหารห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องมีรูปแบบโครงสร้าง ชัดเจน มีเอกภาพที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ผนึกกำลังกันอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดความ คล่องตัวในการพัฒนาขยายงาน ลดความซ้ำซ้อน ประหยัดเวลา แรงงาน และ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และสร้างความก้าวหน้า ขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้สถาบันวิทยบริการจะต้องพัฒนาเป็นศูนย์กลางของระบบห้องสมุดในจุฬาลง- กรณ์มหาวิทยาลัย มีขีดความสามารถและความพร้อมที่จะรับภาระงานเทคนิคของห้อง สมุดคณะ/สถาบันที่ต้องการความช่วยเหลือ

3.3 เป้าหมายและทิศทางของงานบริการ

ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องจัดบริการสื่อการศึกษาทุก สาขาวิชาที่มีการเรียนการสอนให้ครบถ้วน เพียงพอต่อการแสวงหาความรู้โดยจัดหา สื่อทุกรูปแบบ เช่น สิ่งพิมพ์ ไลดทัศน์วีดิทัศน์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และจัดหาฐานข้อมูลทดแทนสิ่งพิมพ์มากขึ้น สถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์กลางของงาน

บริการฐานข้อมูล จะต้องจัดบริการสืบค้นฐานข้อมูลทางออนไลน์ได้ตลอด 24 ชั่วโมง
 อำนวยประโยชน์แก่การค้นคว้าได้จากทุกแห่ง ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
 หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ควรจัดหาเครื่องโทรสารเพื่อให้บริการถ่ายทอด
 แลกเปลี่ยนเอกสารข้อมูลจากแหล่งความรู้ที่ห่างไกล นอกจากนี้ห้องสมุดควร
 ขยายเวลาบริการและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า วิจัยและการผลิต
 ผลงาน โดยริเริ่มจัดบริการใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตลาดข้อมูล โดยคิดค่าบริการหอ
 สมุด

4. แนวทางการพัฒนาห้องสมุด

4.1. การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและข่ายงานห้องสมุด

4.1.1 จุดีาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรลงทุนจ้างผู้เชี่ยวชาญทางคอมพิวเตอร์
 ซึ่งอาจจะเป็นบุคลากรภายใน หรือภายนอกก็ได้ เพื่อพัฒนาระบบงานต่างๆ ของห้อง
 สมุดให้ครบวงจร

4.1.2 ระบบข่ายงานห้องสมุดที่แบ่งกลุ่มตามสาขาวิชา 3 กลุ่มควรจัดตั้ง
 ศูนย์กลางงานสร้างฐานข้อมูลของแต่ละกลุ่ม เพื่อผนึกกำลังผลิตฐานข้อมูลที่มุ่งไปสู่
 เป้าหมายเดียวกัน และเพิ่มบทบาทในการเป็นศูนย์ข้อมูลเฉพาะเรื่อง

4.1.3 โครงการพัฒนาข่ายงานห้องสมุด ควรดำเนินการจัดทำมาตรฐาน
 รูปแบบโครงสร้างฐานข้อมูลโดยริบถ้วน มิฉะนั้นฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่จะขาดเอก-
 ภาพ ขาดคุณภาพ และเป็นอุปสรรคต่อการรวมหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลในอนาคต

4.1.4 การสร้างฐานข้อมูลในระยะต่อไปควรเจาะลึกเนื้อหาเฉพาะเรื่อง
 ที่เด่น เป็นประโยชน์ทั้งในทางวิชาการและทางธุรกิจ เช่น ฐานข้อมูลเฉพาะโรค
 ฐานข้อมูลการพลังงาน ฐานข้อมูลการค้า พาณิชยน์าวี เป็นต้น พร้อมทั้งควรปรับ
 ฐานข้อมูลเป็นประเภทแหล่งความรู้ หรือธนาคารข้อมูล โดยบันทึกข้อมูลที่เป็นเนื้อหา
 สารหรือความรู้ ซึ่งอาจอยู่ในรูปบทความย่อ หรือเป็นเนื้อหาเต็มรูป ซึ่งผู้ใช้สามารถ
 นำไปใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงเพื่อการศึกษาวิจัยได้ทันที

4.1.5 มหาวิทยาลัยจะต้องตัดสินใจเลือกระบบมินิคอมพิวเตอร์ หรือคอม-
 พิวเตอร์ขนาดใหญ่เพื่อข่ายงานห้องสมุด ส่วนไมโครคอมพิวเตอร์ที่มีอยู่สามารถนำ

เป็นเทอร์มินัลเพื่อติดต่อกับศูนย์กลางได้ และควรมีการจัดการเชื่อมโยงข่ายงานระหว่างห้องสมุดโดยเร็วเพื่อให้บริการ และ ลดภาระงานที่ซ้ำซ้อนกัน

4.1.6 ควรใช้ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เพื่อขยายบริการข้อมูลไปถึงแหล่งต่างๆ เช่น ห้องทำงานอาจารย์ ห้องกิจการนิสิต หอพัก และเปิดบริการให้แก่สถาบัน หน่วยงานและผู้สนใจภายนอก

4.1.7 สถาบันวิทยบริการควรพัฒนาเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์ประสานงานเครือข่ายการบริการข้อมูลและสารนิเทศในระดับชาติ และนานาชาติ

4.2. การพัฒนาด้านโครงสร้างและระบบบริหารห้องสมุด

4.2.1 โครงสร้างและการบริหารสถาบันวิทยบริการ

การรวมหน่วยงานหลัก 3 หน่วยงาน เป็นสถาบันวิทยบริการนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงชื่อ ระบบงานมิได้เปลี่ยนแปลงในลักษณะผสมผสานกัน อย่างแท้จริง จึงเกิดความเหลื่อมล้ำเกิดช่องว่างระหว่างหน่วยงาน เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กร จึงสมควรหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาซึ่งมีทางเลือกดังนี้

ทางเลือกที่ 1

จัดระบบงานของ 3 หน่วยงานหลักให้มีลักษณะผสมผสานกลมกลืนเป็นองค์กรเดียวกัน งานใดที่มีลักษณะซ้ำซ้อนหรือคล้ายกัน ควรยุบรวมเป็นงานเดียวกัน ฉะนั้นโครงสร้างของสถาบันควรประกอบขึ้นด้วยงานอย่างน้อย 9 ฝ่าย คือ

1. สำนักงานเลขานุการ
2. ฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสิ่งพิมพ์และสารนิเทศ
3. ฝ่ายวิเคราะห์สารนิเทศ
4. ฝ่ายผลิตฐานข้อมูล
5. ฝ่ายสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง
6. ฝ่ายบริการและเผยแพร่
7. ฝ่ายเทคโนโลยีสารนิเทศ
8. ฝ่ายผลิตสื่อการสอน
9. ฝ่ายบริการโสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์

นอกจากนี้ควรจัดตั้งหน่วยงานพัฒนาพัฒนาบุคลากร ขึ้นภายใต้สำนักงาน เลขาธิการ หรือ ฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อรองรับงานฝึกอบรมทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

ทางเลือกที่ 2

รวมหอสมุดกลาง และศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานเดียวกัน การรวมกันควรสลายระบบงานเดิมที่มีลักษณะแยกกันทำงานอย่างอิสระ และ จัดระบบงานใหม่ให้มีลักษณะผสมผสานกันอย่างแท้จริง ส่วนศูนย์โสตทัศนศึกษากลาง อาจแยกเป็นหน่วยงานอิสระ ฉะนั้นโครงสร้างของสถาบันวิทยบริการควรประกอบขึ้น ด้วยงานอย่างน้อย 7 ฝ่าย เช่นเดียวกับงาน 7 ฝ่ายแรก ของทางเลือกที่ 1 นอกจากนี้ควรเพิ่มงาน พัฒนาบุคลากรด้วย

ทางเลือกที่ 3

แยกหน่วยงานหลัก 3 หน่วย พร้อมกับปรับขยายขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระมี ฐานะเทียบเท่า "กอง" พร้อมกับพัฒนาองค์กรทั้ง 3 ให้มีขีดความสามารถสูงสุด

2.2 โครงสร้างและการบริหารของห้องสมุดคณะ/สถาบัน

การกระจายอำนาจ และการรวมอำนาจ ต่างก็มีข้อดีและข้อเสีย แต่ปัญหาในปัจจุบันคือ นโยบายไม่ชัดเจน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทบวง มหาวิทยาลัย มีนโยบายและแนวปฏิบัติที่ขัดแย้งกัน จึงสมควรหาแนวทางจัดระบบ ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้มีความแน่ชัด ทางเลือกที่เป็นไปได้คือ

ทางเลือกที่ 1

จัดระบบการประสานงาน โดยให้มีการกระจายอำนาจแบบเดิม แต่มี รูปแบบการประสานงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีกฎระเบียบเป็นแนวทางสำหรับการ บริหารและการดำเนินงาน และมีหน่วยงานหรือศูนย์ประสานที่ผู้บริหารระดับสูงเข้าร่วมบริหารด้วย สำหรับงานเทคนิคที่ซ้ำซ้อนกันควรแก้ปัญหาโดยจัดระบบข่ายงาน คอมพิวเตอร์ เพื่องานวิเคราะห์เลขหมู่ทำบัตรรายการ (Online cataloging)

ห้องสมุดคณะ/สถาบันควรขึ้นตรงต่อคณบดี สำหรับห้องสมุดภาควิชา
ในคณะต่างๆ ควรรวมกับห้องสมุดคณะ

ทางเลือกที่ 2

จัดระบบรวมอำนาจให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของทบวงมหาวิทยาลัย
และมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ให้ห้องสมุดคณะ/สถาบัน เป็นห้องสมุดสาขา
ของสถาบันวิทยบริการ ห้องสมุดคณะ/สถาบันมีหน้าที่ให้บริการเพียงอย่างเดียว
ส่วนงานเทคนิคที่ซ้ำซ้อนกันให้จัดอยู่ในศูนย์กลาง พร้อมกับจัดบรรณารักษ์ที่เชี่ยวชาญ
แต่ละสาขาปฏิบัติงานที่ศูนย์กลางงานเทคนิค และมีการหมุนเวียนบรรณารักษ์ตาม
ความเหมาะสม

4.3. การพัฒนาด้านอาคารสถานที่

ทางเลือกที่ 1

จัดตั้งศูนย์กลางงานเทคนิคที่ซ้ำซ้อนกัน ได้แก่ งานจัดหาหรือพัฒนา
ทรัพยากรสิ่งพิมพ์ งานวิเคราะห์สารนิเทศการทำบัตรรายการ และงานสร้างฐาน
ข้อมูล ศูนย์กลางนี้ควรอยู่ที่สถาบันวิทยบริการ ทำให้ห้องสมุดคณะ/สถาบันมีพื้นที่เพิ่มขึ้น
สำหรับให้บริการแก่นิสิต โดยไม่ต้องก่อสร้างหรือขยายพื้นที่เพิ่มเติม ในขณะเดียวกัน
จะต้องพัฒนา ขยาย หรือปรับปรุงสถาบันวิทยบริการให้มีพื้นที่เพิ่มขึ้นให้เพียงพอต่อ
ภาระกิจที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

ทางเลือกที่ 2

ห้องสมุดในกลุ่มสาขาเดียวกัน และอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ควรสร้าง
หรือปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดที่มีศักยภาพสูงให้เป็นศูนย์กลางงานเทคนิค และงานผลิต
ฐานข้อมูลของกลุ่มสาขาเดียวกัน

สำหรับห้องสมุดที่ไม่ใช่ศูนย์กลาง แต่อยู่ในกลุ่มเดียวกันควรยกเลิกงาน
เทคนิคที่ซ้ำซ้อน และงานสร้างฐานข้อมูล แต่ขยายงานบริการให้มากขึ้น หรืออาจ
ยุบเลิกได้ถ้างานบริการต่ำมาก ส่วนห้องสมุดคณะที่อยู่ห่างไกลหรือมีเนื้อหาสิ่งพิมพ์
ที่เฉพาะมากก็อาจดำเนินงานอิสระเพื่อประโยชน์ของผู้ใช้บริการห้องสมุด

4.4. การพัฒนาด้านบุคลากร

4.4.1 โครงการพัฒนาบุคลากร ควรจัดทำอย่างต่อเนื่องทุกระดับ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาการใหม่ ๆ ในวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาด้านเทคนิคการบริหาร การจัดการ การปรับพฤติกรรม และทัศนคติ ต่องานบริการ

4.4.2 การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ทางคอมพิวเตอร์ เป็นปัญหาที่ แก้ไม่ได้ เพราะระบบราชการให้ผลตอบแทนต่ำ แม้ว่าหอสมุดกลางจะมีอัตราว่าง แต่ก็ไม่มีผู้ใดสมัครเข้าทำงาน ทางออกที่เป็นไปได้คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะต้องลงทุนว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญจากภายในหรือภายนอกมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาระบบงาน

4.4.3 การเปิดบริการหอสมุดกลางถึง 24.00 น. เป็นหลักการที่ดี แต่ควรจ้างบุคลากรเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 10 คน เพื่อสลับเปลี่ยนกันทำงานวันละ 2 ชุด หรือมีการสลับเปลี่ยนหมุนเวียนบุคลากรจากห้องสมุดคณะ/สถาบัน

4.4.4 ขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของบรรณารักษ์หอสมุดกลางควรกำหนด ให้ชัดเจน และมีผลในเชิงบริหาร ในขณะเดียวกันตำแหน่งผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการควรเปิดกว้างให้บุคลากรทุกสาย

4.4.5 ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางต่างแสดงความต้องการบุคลากรเพิ่มเติมแต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนของบุคลากรและปริมาณงานแล้ว ห้องสมุดที่มี ปัญหาขาดแคลนบุคลากรมากและต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้นน่าจะเป็นห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะเศรษฐศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ แต่ถ้าหากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดระบบรวมอำนาจบริหาร หรือจัดตั้งศูนย์กลางงานเทคนิค ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรก็น่าจะลดลงไปบ้าง

4.4.6 มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความก้าวหน้าในระดับสูง โดยไม่ควรมีช่องว่างระหว่างบุคลากรสายต่าง ๆ

4.5. งบประมาณ

4.5.1 ห้องสมุดคณะ/สถาบัน และหอสมุดกลางควรประสานงานการจัดซื้ออย่างจริงจัง หรือจัดศูนย์กลางสำหรับงานจัดซื้อสิ่งพิมพ์ เพื่อลดความซ้ำซ้อน ประหยัดค่าใช้จ่าย

4.5.2 บัณฑิตวิทยาลัยควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดในการสนับสนุนค่าสิ่งพิมพ์ และให้บรรณารักษ์ได้รับรู้และมีส่วนร่วมโดยตรงในการจัดหาสิ่งพิมพ์เข้าห้องสมุด

4.5.3 เงินค่าบำรุงห้องสมุดที่ได้จากค่าหน่วยกิตควรปรับให้สูงขึ้นตามสภาพความเป็นจริง และสอดคล้องกับราคาระบบสิ่งพิมพ์ที่สูงขึ้นทุกปี

4.5.4 ห้องสมุดควรจัดบริการในเชิงธุรกิจ หารายได้เสริมงบประมาณ

4.6. การพัฒนางานเทคนิค

4.6.1 งานเทคนิคควรอยู่ที่ศูนย์กลางที่หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ หรือที่ห้องสมุดคณะที่เป็นศูนย์กลางของสาขา พร้อมกับจัดระบบบริหารงานบุคคลและงบประมาณให้เอื้อต่อระบบงานใหม่

4.6.2 การเชื่อมโยงข่ายงานเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ เพราะจะช่วยให้เรียกใช้ข้อมูลงานเทคนิคจากระบบออนไลน์ได้ ขณะเดียวกันควรพัฒนา CD-ROM Laser Quest ให้สืบค้นทางออนไลน์ได้

4.6.3 การสร้างฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ ควรกำหนดเป้าหมายที่จะลดงานคู่ขนาน ซ้ำซ้อน เช่น การผลิตบัตรรายการเป็นงานที่ซ้ำซ้อน คู่ขนานกับฐานข้อมูล ทำให้สูญเสียเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่าย จึงสมควรพิจารณายกเลิก

4.7. การพัฒนาทรัพยากรสิ่งพิมพ์และงานบริการ

4.7.1 ห้องสมุดควรขยายเวลาบริการให้สอดคล้องกับความต้องการในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและการผลิตผลงานทางวิชาการ สถาบันวิทยบริการมีความเป็นไปได้ที่จะเปิดบริการถึง 24.00 น.

4.7.2 สถาบันวิทยบริการควรเป็นศูนย์กลางของงานบริการฐานข้อมูล และจัดบริการสืบค้นฐานข้อมูลแบบออนไลน์ตลอด 24 ชั่วโมง

4.7.3 สถาบันวิทยบริการควรจัดบริการเครื่องโทรสาร เพื่อถ่ายทอด แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้จากแหล่งความรู้ที่อยู่ห่างไกล

4.7.4 สถาบันวิทยบริการ และห้องสมุดคณะ/สถาบันควรริเริ่มงานบริการ ใหม่ ๆ โดยคิดค่าบริการ เช่น ระบบตลาดข้อมูล

4.7.5 ห้องสมุดควรจัดซื้อสื่อการศึกษาทุกรูปแบบให้เพียงพอต่อการเรียน การสอน เช่น หนังสือ วัสดุทัศนวัสดุ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และจัดหา ฐานข้อมูลทดแทนสิ่งพิมพ์มากขึ้น เนื่องจากสามารถจัดบริการแบบออนไลน์ได้ และให้ บริการค้นคว้าได้รวดเร็ว

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในปัจจุบัน ข้อมูล จากัดเฉพาะห้องสมุดที่มีรายชื่ออยู่ในคณะกรรมการประสานงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์ -มหาวิทยาลัย ฉะนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยที่ลึก ละเอียด มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ห้องสมุดที่ศึกษาควรรวมทุกห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ห้องสมุด คณะ สถาบัน โครงการ ศูนย์ และห้องสมุดภาควิชาภาควิชา
2. ควรมีการศึกษาดัวแปรและตัวอย่างประชากรที่เกี่ยวข้องทุกด้าน เช่น ผู้ บริหาร บุคลากรที่ปฏิบัติงานงาน และผู้ใช้บริการ
3. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการบริหารระบบห้องสมุด ควรมีการ ศึกษาวิเคราะห์ระบบห้องสมุดอย่างละเอียด และศึกษาเปรียบเทียบกับระบบห้องสมุด ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ คัวย เพื่อศึกษาข้อดีข้อเสีย ผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงาน ผู้ใช้ บริการ และความเป็นไปได้ในเชิงบริหารและการปฏิบัติ
4. ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาารูปแบบงานบริการของห้องสมุดใน ทศวรรษหน้า เพื่อปรับโครงสร้างลักษณะงาน วิธีการทำงานให้สอดคล้องกับสังคมยุค ข้อมูลและสารสนเทศ

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ สุธรรมเมธา. "ความต้องการในการใช้บริการตอบคำถามและช่วย
การค้นคว้าของผู้ใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- การสัมมนาเรื่อง บทบาทของห้องสมุดต่อการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาคิดเป็นและแก้
ปัญหาได้ ณ ห้อง 202 อาคารวิทย์พัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ
โรงแรมเมอร์ลิน พัทยา จังหวัดชลบุรี วันที่ 17-18 ธันวาคม 2530.
- การสัมมนาเรื่อง มหาวิทยาลัยกับสถาบันวิทยบริการ : ปัจจุบันและอนาคต วันที่ 26
-27 มีนาคม 2524 ณ ห้องประชุมศูนย์สารนิเทศ.
- แก้วตา จันทรวราภา. "ความคาดหวังที่มีต่อบริการจ่าย-รับ ของผู้ใช้บริการหอ-
สมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์
ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- คณะกรรมการการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย. รายงานการสัมมนา
เรื่อง การประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย ปัญหาและข้อ
เสนอแนะ ณ ห้องประชุมศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- "โครงการพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- จิระ อินทโกสุม. "การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ในการดำเนินงานห้องสมุดมหา-
วิทยาลัย" วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย, 2524.
- จิระ อินทโกสุม. "ข่ายงานห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ" ข่าวสารห้องสมุด
ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 5(4) : 1-6
- ชนิดา รัชพลเมือง และอมรชัย ดันดีเมธ. สรุปรายงานผลการวิจัย "แนวคิด
เกี่ยวกับโครงสร้างทางวิชาการของมหาวิทยาลัยวิจัย". ในเอกสาร
ประกอบการสัมมนาผู้บริหารระดับสูง เรื่อง การวางแผนพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539). ฝ่าย
วางแผน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

- ณพิศร กฤตติกากุล. "ปัญหาของนิสิตบัณฑิตวิทยาลัยในการใช้ห้องสมุดของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2519." วิทยานิพนธ์ ภาควิชา บรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ณิศา สวัสดิ์สิรพท์. "การสำรวจการใช้ทรัพยากรห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อประกอบการการสอนของคณาจารย์." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์, 2522.
- ทองอินทร์ วงศ์ไสตร, ขนิษฐา คันทวีรัตน์, บุญศรี ปิ่นขยัน และบุญล้อม มะโนทัย "รายงานการวิจัยเรื่อง สถานภาพของห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารหมายเลข 38. งานวิจัยสถาบัน กองแผนงาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ทิพวรรณ กาลกฤษณ์. "ความตระหนักและทัศนคติของอาจารย์ในเรื่องการบริการ ตอบคำถามของหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- "แนวทางการพัฒนาห้องสมุดของมหาวิทยาลัย." เอกสารสรุปผลการสัมมนาผู้บริหาร ระดับสูง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ธิดา โพธิ์ทุกขณะ. "บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้าของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.
- เปล่งศรี อิงคนินันท์. "ความพึงพอใจในการทำงาน ของบรรณารักษ์อุดมศึกษา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- เปล่งศรี อิงคนินันท์. "ท่านอยู่ไหนใน CHULALINET." ข่าวสารห้องสมุดใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 5 (2532) : 21-23.
- ยุพิน จันทรเจริญสิน. "การศึกษาการให้บริการห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศแก่ อาจารย์ผู้สอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- วรลักษณ์ ชุมสาย ณ อยุธยา. "การสำรวจปริมาณและคุณภาพของหนังสือภาษาอังกฤษด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่เกี่ยวกับประเทศไทย ในหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษ-

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

วีระ บูรณากาญจน์. "อาคารสถาบันวิทยบริการ." วารสารวิทยบริการ 1 (เมษายน 2522) : 8-20.

สุขัญญา จีระพันธ์และ ปถุชฌิน นาคทรพรพ. "การสร้างข่ายงานห้องสมุด." ข่าวสารห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5(5) :

สุนันท์ งานโคกกรวด. "ความสำเร็จและความล้มเหลวในการค้นวารสารในหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

สุนีย์ นุ้ยจันทร์. "การสำรวจความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดในคณะเภสัชศาสตร์ในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

สุปรีญา วัตรระกูล. "การวิเคราะห์รายงานประจำปีของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

เสาวนีย์ นุชนาถนนท์. "ความพึงพอใจในการทำงาน ของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

อมรรัตน์ ศรีสุรภานนท์. "วิธีให้การศึกษแก่ผู้ใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

อรรจน์ บัณฑิตย์. "การใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มินิ-ไมโคร ซีดีเอส/ไอซิส ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

อุไร วุฒิวิทย์การ. "การศึกษานโยบายวิธีดำเนินการและปัญหาในการให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

"MONTIEN DECLARATION." เอกสารการสัมมนาผู้บริหารระดับสูง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ภาคผนวก

สรุปบทสัมภาษณ์ ผศ.ดร.ประกอบ คุปรัตน์
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 19 ตุลาคม 2532

ในด้านโครงสร้าง ระบบห้องสมุดในจุฬาฯ ในระยะแรก ควรเป็นระบบการประสานงาน (Co-ordinated System) มีการร่วมมือกันในด้านต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อลดปัญหาการซ้ำซ้อน และเพื่อประโยชน์ของการใช้สอย มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการประสานงาน และมีสถาบันวิทยบริการเป็นศูนย์กลางในการประสานกับห้องสมุดคณะต่างๆ โดยห้องสมุดคณะเหล่านั้นยังคงเป็นห้องสมุดของคณะ มีการดำเนินงานเป็นอิสระ บุคลากรของห้องสมุดฯ เป็นบุคลากรของคณะ และในระยะต่อไป บุคลากรเหล่านั้นจะสังกัดสถาบันวิทยบริการและสามารถโยกย้ายไปปฏิบัติงานในห้องสมุดต่างๆ ได้โดยสถาบันเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลให้การฝึกอบรมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งมหาวิทยาลัย และเมื่อระบบห้องสมุดสามารถดำเนินงานเป็นระบบวิชาชีพจริงๆ ที่สามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นมาตรฐานเดียวกันแล้วระบบห้องสมุดในจุฬาฯ จะเป็นระบบที่อิสระโดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยไม่ต้องเข้าไปดูแล ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบห้องสมุดในจุฬาฯ ที่ควรเป็นในอนาคต

สำหรับเป้าหมาย ของระบบห้องสมุดในจุฬาฯ ควรเป็นดังนี้

1. จุฬาฯ ควรเป็นผู้ริเริ่มสร้างและพัฒนาข่ายงานข้อสนเทศด้านต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับชาติ เช่น การสร้างฐานข้อมูลด้านการส่งสินค้า เข้า-ออก ด้านศุลกากร พาณิชยนาวี อุตุนิยมวิทยา แผนที่ทางอากาศ เป็นต้น ดังนั้นจึงควรมีการลงทุนด้านอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ให้มากกว่าการจัดหาสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ วารสาร ซึ่งขณะนี้กำลังประสบปัญหาการจัดหาที่ซ้ำซ้อน ห้องสมุดหลายแห่งมีสิ่งพิมพ์เหมือนกันหรือประเภทเดียวกัน ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาจุดนี้ ระบบโครงสร้างห้องสมุดจึงควรเป็นระบบประสานงาน โดยให้ห้องสมุดคณะทุกคณะมีหน่วยสำหรับเรียกข้อมูลจากฐานข้อมูลและอาจมีการติดต่อไปจนถึงระดับภาควิชาได้โดยการสร้างเป็นระบบข่ายงาน

2. ระบบห้องสมุดในจุฬาฯ ควรเป็นระบบการตลาด (Marketing of library service) ที่สามารถติดต่อกับเครือข่ายซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกจุฬาฯ และให้บริการฐานข้อมูลต่างๆ โดยคิดค่าบริการ ดังนั้นจึงควรพิจารณาประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้

2.1 ขณะนี้เรามีการลงทุนในการติดต่อกับฐานข้อมูลในต่างประเทศ มากน้อยเพียงไร และเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือไม่

2.2 มีการลงทุนในการสร้างฐานข้อมูล โดยการแลกเปลี่ยนกับฐานข้อมูลอื่นภายในประเทศมากน้อยเพียงใด

2.3 ฐานข้อมูลใดบ้างที่จุฬาฯ สร้างขึ้นเอง

ในปัจจุบันการสร้างฐานข้อมูลมักมีปัญหาไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ และต้องล้มเลิกในที่สุด ดังนั้นในเชิงการบริหารจึงควรมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานภายในให้มีหน่วยผลิต และจำหน่ายฐานข้อมูล โดยในหน่วยผลิตนั้น อาจมีการจัดตั้งเป็นทีมผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบด้วยนักคอมพิวเตอร์ นักเอกสารสนเทศ โปรแกรมเมอร์ บรรณารักษ์ พนักงานป้อนข้อมูล รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ โดยบุคลากรเหล่านี้ขึ้นอยู่กับห้องสมุดคณะ หากเป็นระบบรวมศูนย์ซึ่งเป็นรูปแบบเดิมที่ปฏิบัติกันอยู่ หรือเป็นระบบประสานงานที่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนอื่น และมีการจ่ายเงินตามปริมาณงาน โดยห้องสมุดไม่ควรติดอยู่กับระบบราชการ เช่น งานบางประเภทอาจจ้างชั่วคราว เมื่อติดตั้งระบบเรียบร้อยแล้วก็ยกเลิกสัญญาได้ และฝึกอบรมให้ผู้ปฏิบัติงานประจำทำแทน โดยการจ้างคนที่มีคุณวุฒิเท่า ประสิทธิภาพการทำงานสูงทำหน้าที่ประจำเหล่านี้ ในเชิงการปฏิบัติงานหากพิจารณาในระบบราชการ ควรต้องมีการจ่ายเงินพิเศษให้กับบุคลากรเหล่านี้ได้ โดยการพิจารณาจากปริมาณ และคุณภาพของงานที่เกิดจากการปฏิบัติงานเฉพาะบุคคล มากกว่าการให้ผลตอบแทนในรูปแบบสวัสดิการทั่วไป พร้อมทั้งสร้างความมั่นใจให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกมั่นคงจากการทำงานในระบบราชการด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับรายได้ที่นำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการตอบแทนกลุ่มบุคลากรเหล่านี้ อาจได้มาหลายทางเช่น การบริการค้นข้อมูล การเป็นที่ปรึกษาให้บริการค้นข้อมูลแก่กลุ่มบุคคลภายนอก โดยมีการวางกฎเกณฑ์ในการคิดค่าบริการอย่างชัดเจน และ

ยุติธรรมสำหรับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเอง ผู้ให้บริการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาที่ควรได้รับการบริการขั้นพื้นฐานจากทางห้องสมุดด้วย เช่นกัน

3. การที่จะให้ระบบห้องสมุดในจุฬาฯ เป็นศูนย์กลางของแหล่งข้อมูล ต่างๆ ในระดับประเทศนั้น ผู้ใช้ห้องสมุดควรได้รับประโยชน์จากบริการห้องสมุดและได้รับความสะดวกในการค้นคว้าในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

3.1 ผู้ใช้เข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ด้วยระบบ Online ที่มีการเชื่อมต่อกับฐานข้อมูลต่างๆ

3.2 มีระยะเวลาในการให้บริการที่ยาวนานเพียงพอ หากมีการเปลี่ยนแปลงเวลาก็ต้องแจ้งให้ผู้ใช้ทราบล่วงหน้า เช่น สถาบันวิทยบริการให้บริการ 16 ช.ม./วัน

3.3 ให้คำแนะนำบริการผู้ใช้ในด้านต่างๆ ทั้งบุคคลภายในและบุคคลภายนอก หากเป็นบุคคลภายนอกมีการคิดค่าบริการ

3.4 ในระบบ resource center ผู้ใช้บริการจำเป็นต้องเรียนรู้ และค้นคว้าด้วยตนเอง ดังนั้นห้องสมุดควรจัดห้อง หรือโต๊ะสำหรับบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ที่ต้องการเรียนรู้อย่างอิสระ เพื่อใช้สำหรับการอภิปรายหรือสัมมนากลุ่มย่อย

3.5 ห้องสมุดควรจัดให้มีบริการวัสดุไม่ตีพิมพ์อื่นๆ ด้วย เช่น เทป สไลด์ วิดีโอเทป ฟิล์มภาพยนตร์ เป็นต้น นอกเหนือจากเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ และสิ่งพิมพ์ เพื่อเป็นเครื่องมือประกอบการเรียนการสอนสำหรับนิสิต

4. ห้องสมุดคณะไม่จำเป็นต้องมีทุกคณะ แต่ควรมีอยู่อย่างเพียงพอและแต่ละแห่งดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรได้มีการประเมินและวิเคราะห์ระบบห้องสมุดคณะฯ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงก่อนตัดสินใจขยาย หรือยุบเลิกห้องสมุดคณะแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยคำนึงถึงการสร้างระบบห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยรวมถึงห้องสมุดระดับภาคด้วย

5. การจัดการรายได้ของระบบห้องสมุดในจุฬาฯ นั้น อาจได้มาจากหลายแหล่งด้วยกัน เช่น

5.1 งบประมาณแผ่นดิน

5.2 งบประมาณผลประโยชน์ของคณะ

5.3 รายได้ที่ได้จากหน่วยกิตที่ควรต้องมีการปรับให้สูงขึ้น

5.4 รายได้ที่ได้มาจากบุคคลภายนอกที่ให้บริการห้องสมุดเป็นประจำ

หรือต้องการใช้ในระยะเวลาดังกล่าว

5.5 การแลกเปลี่ยนฐานข้อมูลต่างๆ และกำหนดรูปแบบการใช้สอยที่ชัดเจน

5.6 รายได้จากการฝึกอบรมผู้ใช้กลุ่มต่างๆ เช่น การอบรมการใช้โปรแกรม CDS/ISIS เป็นต้น

6. ในส่วนการขอรับการสนับสนุนจากทางมหาวิทยาลัยนั้น ส่วนงานห้องสมุดควรมีการคิดและเสนอโครงการโดยชี้ให้ฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยเห็นว่า เป็นโครงการที่มีประโยชน์ มีคุณค่า สมควรได้รับการสนับสนุน และเป็นโครงการที่สามารถจัดหารายได้เข้าโครงการได้ ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการสนับสนุนส่วนหนึ่งจากทางมหาวิทยาลัย และอีกส่วนหนึ่งสามารถจัดหารายได้เข้ามาเอง โครงการก็สามารถมีเงินพิเศษตอบแทนให้ผู้ปฏิบัติงานได้

โดยทั่วไประบบห้องสมุดทุกแห่งมักเน้นการให้บริการ โดยได้รับการสนับสนุนจากทางมหาวิทยาลัย ยังไม่มีห้องสมุดแห่งใดสามารถเลี้ยงตัวเองได้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณากัน ในส่วนบริการพื้นฐานของห้องสมุดที่มีต่อผู้ใช้ เช่น นิสิตภาคปกติทั่วไปนั้น ห้องสมุดจะได้รับการสนับสนุนจากทางมหาวิทยาลัย แต่ในส่วนที่เป็นบริการพิเศษที่ห้องสมุดจัดขึ้น เช่น บริการค้นข้อมูลให้บุคคลภายนอก หรืออื่นๆ ห้องสมุดจะได้รับเงินจากส่วนนั้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหาร และบริการห้องสมุดได้ โดยมีการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในหน่วยงานควบคู่กันไปด้วย และประเมินผลการปฏิบัติงานตามประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร

7. ระบบห้องสมุดคณะฯ ควรมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนผู้ปฏิบัติงานกันได้ โดยต้องจัดให้มีการอบรม เพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับบุคลากรได้รู้จักหน่วยงานอื่น โดยอาจจัดให้มีการสับเปลี่ยนในกลุ่มหรือสาขาเดียวกันได้ เพื่อให้สามารถก้าวหน้าต่อไปได้ นอกจากนี้หัวหน้างาน ควรได้รับการฝึกอบรมทางด้านการบริหารด้านต่างๆ ด้วย บริหารบุคคล บริหารการเงิน และควรเป็นคนที่ก้าวหน้า และไม่หยุดนิ่ง จึงควรมีการปรับความแตกต่างระหว่างสาย ก สาย ข ในระบบมหาวิทยาลัย และปรับระบบห้องสมุดให้บุคลากรในห้องสมุดสามารถเติบโตก้าวหน้าได้ในระดับสูง จึงจำเป็นต้องมีระบบการฝึกอบรม การโยกย้ายสับเปลี่ยนหมุนเวียนให้เรียนรู้งานในฝ่ายต่าง ๆ

บทสัมภาษณ์ รศ.ดร.ประจักษ์ ห่มวิเศษ

ผู้อำนวยการ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่ 26 ตุลาคม 2532

โครงสร้าง ระบบห้องสมุดในจุฬาฯ ควรเป็นระบบการประสานงาน (Co-ordinated System) ที่มีการช่วยเหลือและร่วมมือประสานงานกันในระดับหนึ่ง ในปัจจุบันการรวมกับแบบรวมอำนาจ (Centralization System) ที่ให้ห้องสมุด คณะทุกคณะขึ้นกับผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการย่อมเกิดปัญหาในอนาคต ซึ่งการ act locally to serve users นั้นจำเป็น การบริหารจากตรงกลางจะมีผล เสียมากกว่าดี สิ่งที่เราควรทำอย่างยิ่ง คือ Net work และให้ local people serve their own Community โดยการสนับสนุนจากส่วนกลางห้องสมุดแต่ละ คณะนั้นจะดีขึ้นทันที ถ้าคณบดีสนใจ ไม่เอาไปซุกใส่สำนักงานเลขานุการคณะ ซึ่งถ้า เป็นอย่างนั้นควรมาอยู่กับสถาบันวิทยบริการดีกว่า เพราะการเช่นนั้นหมายถึงไม่ เห็นคุณค่าของห้องสมุดของตน ซึ่งจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต ยิ่งไทย จะเป็นนักก็ยิ่งหลักไม่ได้ แต่การจะคิดใช้ระบบรวมอำนาจดังกล่าวคงต้องพิจารณา องค์ประกอบหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาบทเรียนจากมหาวิทยาลัย อื่น ที่ใช้ระบบนี้แล้วเกิดปัญหา เช่น มหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งกำลังประสบปัญหาความล่าช้าในด้านการบริหารงานห้องสมุด และปัญหาการดูแลงบประมาณ แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริการ เพราะหัวหน้าห้องสมุดต้องเชื่อฟังผู้อำนวยการ แต่ต้องบริการ คณะ และขณะนั้นสถาบันวิทยบริการเองก็มีปัญหาภายในหลายด้าน ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรัง ต้องแก้ไขก่อน โดยเฉพาะเน้นพัฒนาบุคลากรให้พร้อมที่จะรองรับอนาคต จึงเป็น ความไม่พร้อมหากจะมีการรวมห้องสมุดคณะฯ ขึ้นกับสถาบันฯ ปัญหาเหล่านั้นได้แก่

1. บุคลากรภายในสถาบันฯ บางส่วนยังขาดจิตสำนึกของการให้บริการ (service-oriented attitude) ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเร่งแก้ไข ควรได้มีการอบรมทัศนคติเช่นนี้ให้กับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งก็ได้มีการจัดทำอยู่บ้าง แต่จะให้ได้ผลต้องทำ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและใช้เวลา

2. งบประมาณที่ห้องสมุดในจุฬาฯ ได้รับ ควรเป็น 5-7% (ในต่างประเทศ 8-15%) ต่อปี ของงบประมาณมหาวิทยาลัย แต่ในสภาพที่เป็นจริงได้รับไม่ถึง 1% เมื่อเป็นเช่นนี้จำนวนวารสารและหนังสือที่จะซื้อก็ต้องลดลง ขณะนี้เราบอก

รับวารสารต่างประเทศประมาณ 300 รายการ ใช้เงินประมาณ 2 ล้านบาท ถ้าจะให้ได้มาตรฐานเราควรมีวารสารต่างประเทศอย่างน้อย 5,000 รายชื่อ จากวารสารทั่วโลกกว่า 110,000 รายชื่อ นี้พูดเฉพาะเรื่องวารสารเรื่องเดียว

สำหรับรูปแบบการบริหารห้องสมุดที่รวมกันตามกลุ่มสาขาวิชา เช่น กลุ่มสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์การแพทย์ และกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก็เป็นแนวคิดที่ดีในการเริ่มต้นของ centralize การบริหารบางส่วน การมี resource centers เช่น ศูนย์การศึกษาด้วยตนเอง ศูนย์คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ที่สถาบันวิทยบริการและศูนย์กลางของกลุ่มสาขาวิชา ก็เป็นสิ่งสมควรสนับสนุน ซึ่งต้องขึ้นกับทางมหาวิทยาลัย เพราะจะเป็นผู้สนับสนุน ด้านเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ แต่ควรต้องพิจารณาจากความใกล้เคียงกันของเนื้อหาวิชา และสถานที่ด้วย เพื่อพิจารณาความสะดวก ที่ผู้ใช้จะได้แต่อยากจะขอเน้นว่าอุปกรณ์เหล่านี้ควรจะอยู่ที่ห้องสมุด เพราะจะเป็นแหล่งที่นิสิตและอาจารย์เข้าไปใช้ได้อย่างสะดวก และยังเปิดบริการในระยะเวลายาวนานกว่า หน่วยงานอื่น

ส่วนเป้าหมาย ของห้องสมุดควรเป็นดังนี้

1. ระบบห้องสมุดในจุฬาฯ ควรต้อง computerized (online) network ซึ่งเราได้ดำเนินการด้วยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยไปบ้างแล้ว ที่ผ่านมาจาก การที่ได้มีการแบ่งกลุ่มเพื่อประเมินผลทุกครึ่งปี โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ สังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ และกลุ่มวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ซึ่งรวมวิทยาศาสตร์ชีวภาพด้วย พบว่า ในแผนระยะที่ 1 2532 ได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก และคาดว่าในปลายปี 2534 ระบบข่ายงานห้องสมุดในจุฬาฯ จะสำเร็จบรรลุเป้าหมายอย่างไรก็ตาม ขณะนี้ยังประสบปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านคอมพิวเตอร์ สถาบันวิทยบริการก็คงต้องอาศัยบุคลากรจากสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ ซึ่งในทางปฏิบัติประสบปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากบุคลากรเหล่านี้ไม่มีเวลาทุ่มเทให้กับงานห้องสมุดได้เต็มที่ หรือไม่สนใจงานด้านนี้ ส่วนวิธีการที่จัดหาบุคลากรผู้เชี่ยวชาญทางคอมพิวเตอร์มาช่วยงานห้องสมุดเป็นโครงการชั่วคราวนั้นกลับถือเป็นการเข้าซ้อนไป กล่าวได้ว่างานคอมพิวเตอร์ห้องสมุดจุฬาฯ จะต้องก้าวเร็วกว่านี้มาก ถ้าเรามีนักคอมพิวเตอร์เอง การของบประมาณจากมหาวิทยาลัยกลับไม่ใช้เรื่องน่าห่วง เพราะมหาวิทยาลัยพร้อมจะสนับสนุน แต่ปัญหาคนขอเงินมาได้แล้วทำไม่ได้ก็ไม่ควรจะให้เสียชื่อ มีโครงการคอมพิวเตอร์หลายอันใช้เงินไปมากมายแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

สำเร็จ และไม่มีใครทราบเลย

2. ในด้านการบริการ การบริการเป็นหัวใจของห้องสมุด สิ่งสำคัญที่สุดของการบริการก็คือให้ผู้ใช้ "ACCESS" กับข้อมูลที่ต้องการ ทันสมัย และสมบูรณ์ ตามความต้องการ ด้วยความสะดวกสบายใจและรวดเร็ว ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ทำง่าย เพราะต้องมีการพัฒนาทั้งบุคคลและ collection รวมทั้งการจัดการในเรื่องการใช้ collection หรือ resources ร่วมกับผู้อื่นด้วย และเป็นเรื่องที่จะต้องพัฒนากันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจึงจะประสบผลสำเร็จ ต้องใช้กำลังเงินและกำลังงานมากติดต่อกันด้วย ตัวอย่างเช่น การขยายเวลาทำการของห้องสมุดก็เป็นการให้ความสำคัญสะดวกกับผู้ใช้ประการหนึ่ง

แต่ประการสำคัญที่จะทำให้การบริการดังกล่าวบรรลุผลหรือไม่นั้น ทุกฝ่ายต้องตระหนักและตกลงใจก่อน ห้องสมุดนั้นคือหัวใจของการศึกษาหรือไม่ ที่ควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจังหรือไม่ และให้ความสำคัญในการบริหารงานและให้โอกาสขยายตัวก็เป็นสิ่งจำเป็น การให้ห้องสมุดซึ่งจะเป็นหัวใจของการศึกษา เป็นงานๆ หนึ่งใน 7-8 งาน ของสำนักงานเลขานุการคณะ นับเป็นการบริหารวิชาการ ถอยหลังเข้าคลองทีเดียว

3. ห้องสมุดควรจะต้องมีรายได้จากการบริการด้วย มิฉะนั้นมหาวิทยาลัยจะต้องใช้เงินมหาศาลสำหรับเรื่องนี้ ซึ่งก็ไม่เคยทำได้ แต่การคิดค่าบริการก็ต้องทำด้วยความรอบคอบ และยืดหยุ่นโดยเฉพาะในระยะแรก โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม และปรับปรุงการบริการให้สะดวกยิ่งขึ้น รายได้จากการบริการจะช่วยพัฒนางานบริการต่างๆ ของห้องสมุดได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพด้วย เพราะการบริการฟรีมักจะทำให้ผู้ใช้บริการเรียกร้องเกินความจำเป็นไว้ก่อนเพราะฟรีก็ไม่ได้ประโยชน์มากขึ้น การเก็บค่าบริการจะทำให้ผู้ใช้คำนึงถึงความพอเหมาะพอดี มิฉะนั้นจะต้องจ่ายมากขึ้น เข้าทานองของหลวงสุรุษสุร่าย ของตนเองประหยัด

4. ห้องสมุดต่างๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ควรจะมีมาตรฐานให้เหมือนกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะมาตรฐานในการลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ มิฉะนั้นจะเป็นปัญหาที่ใหญ่มากในอนาคตตัวอย่างเช่นหลายแห่งในต่างประเทศประสบอยู่ขณะนี้ปัญหา MIS ของมหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกันถ้าไม่เริ่มตรงนี้ก็ก่อนก็จะประสบปัญหา มาก เพราะการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์โปรแกรมเดียวกัน แต่การลงรายการข้อมูลไม่เหมือนกันเป็นเรื่องยุ่งที่สุดที่หลายแห่งเคยประสบมา

5. ห้องสมุดจะต้องรู้จักสร้างฐานข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์กับผู้ใช้ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หรือพัฒนาฐานข้อมูลเดิมให้เป็นประโยชน์กับผู้ใช้มากกลุ่มขึ้นด้วย

6. สถาบันวิทยบริการ ควรจะเป็น Main Library ของมหาวิทยาลัย อย่างน้อยที่สุดจะต้องมีความสมบูรณ์ และความพร้อมในด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เช่นเดียวกับ main library ในต่างประเทศ ซึ่งจะต้องอาศัยนโยบายที่ชัดเจน ต่อเนื่อง ไม่เฉพาะแต่ของสถาบันวิทยบริการเอง แต่ที่สำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัยด้วย เพราะจะต้องใช้งบประมาณอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 5-7 ปี จึงจะเห็นผล ถ้าจะว่าไปหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ ในขณะนี้ก็คือ ห้องสมุดแห่งหนึ่งใน 25 แห่ง ของมหาวิทยาลัย

7. สถาบันวิทยบริการ จะต้องสามารถเป็นที่เลี้ยงที่ดีในการบริการต่างๆ ของห้องสมุดคณะ ขณะนี้บริการบางอย่างของสถาบันฯ ยังสู้ห้องสมุดคณะไม่ได้ด้วย ปัญหางบประมาณ เช่น Interlibraryloan เป็นต้น แต่ก็ยังอาจจะแก้ไขได้

8. สถาบันวิทยบริการ จะต้องเป็นผู้นำของห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งขณะนี้ก็เป็นอยู่แต่อาจจะสู้ที่อื่นไม่ได้ ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เนื่องจากงบประมาณ และการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยต่างกันมาก

สรุปบทสัมภาษณ์ คุณมารศรี ศิวรักษ์

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

วันที่ 27 ตุลาคม 2532

ในทัศนะเกี่ยวกับโครงสร้างและเป้าหมายของระบบห้องสมุด

โครงสร้าง ระบบห้องสมุดส่วนรวม ควรเป็นระบบการประสานงาน (Co-ordinated System) รวมกลุ่มตามความจำเป็นของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ห้องสมุดหนึ่งจะสามารถจัดหาทรัพยากรมาให้บริการกับสมาชิกในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบได้ครบถ้วน ฉะนั้นการจัดโครงสร้างห้องสมุดให้เอื้อต่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ ทั้งห้องสมุดของรัฐและเอกชนจะช่วยให้งานบริการของแต่ละห้องสมุดสมบูรณ์มากที่สุด ห้องสมุดทุกแห่งควรเปิดกว้างสำหรับบุคคลภายนอกได้ เข้าไปใช้ทรัพยากรร่วมกันต่างคนต่างสร้าง Collection จะสิ้นเปลืองมาก ข้อ

เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกิจการห้องสมุด

1. สร้างทัศนคติของการเป็นผู้ให้บริการ บุคลากรห้องสมุดควรปรับบทบาทการให้บริการต่อผู้ให้บริการ ควรยินดีที่จะให้คำแนะนำ พร้อมทั้งจะช่วย ถ้าสามารถเป็นผู้ให้ทั้งข้อมูล คำแนะนำ และความรู้จักผู้มาใช้บริการมากเท่าไร ยิ่งเพิ่มคุณค่าแก่ตัวเอง และห้องสมุดด้วย

2. หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ซึ่งมีประโยชน์มากมายไปใช้เป็นพื้นฐานประกอบกิจการงานอื่น ๆ ได้อีกมากไม่ใช่เพียงแต่จะเป็นบรรณารักษ์อย่างเดียว ในเชิงธุรกิจก็ใช้ได้ เช่น ธุรกิจที่เกี่ยวกับสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ Book Store หัวหน้าสำนักงานที่เกี่ยวข้องกับเอกสารข้อมูล งานสำนักงาน น่าจะได้เปลี่ยนทัศนคติของผู้ที่จะเข้าไปศึกษาในหลักสูตรนี้ให้กว้างขวางขึ้น งานเทคนิคสำหรับห้องสมุดนั้นมีความสำคัญ แต่บรรณารักษ์ไม่ควรมุ่งทำงานเทคนิคอย่างเดียว งานบริการ งานค้นคว้า งานพัฒนาทรัพยากร และจัดการให้ถึงมือผู้ให้บริการให้รวดเร็วที่สุด นับว่าเป็นงานที่ นิสิต นักศึกษา บรรณารักษศาสตร์ต้องคำนึงถึงให้มาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย